



# Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

## Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

**Danskernes Historie Online** er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

### Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

### Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

### Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>



Bogtrykker  
slægten  
Backhausen

1714–1977



# Bogtrykker slægten Backhausen

1714 - 1977

*Udgivet i anledning af  
F. V. Backhausens Bogtrykkeris  
100-års jubilæum 30. oktober  
1977*

## FORORD

Kend din plads, udfyld den godt. Dette kunne være de gamle bogtrykkes motto, thi hos dem var den faglige stolthed stor.

*En talstærk  
bogtrykkeslægt*

På fagets vel tænkte de tidlig og sildig, og ellers var de beskedne familiemennesker. Det var dem en glæde, når alle søskende var samlet, men også her blev den sorte kunst et alt overskyggende samtaleemne, for var man ikke selv bogtrykker, var man gift med en. Der har aldrig her i landet været en familie med så stor tilknytning til de grafiske fag.

De huserede over hele Jylland og havde også deres virke i København. Det var dengang et statussymbol for unge mennesker at kunne sige, at de var udlært hos en Backhausen.

Stejle og stridbare kunne de være, men kun når det drejede sig om fagets interesser – ellers gemytlige og vennesæle – og trofaste i venskab.

*Gode  
hustruer*

De havde alle den lykke at få gode hustruer, som i flere tilfælde måtte drive trykkerierne videre, når ægtefællen gik bort tidligt og efterlod enken med mindreårige børn.

Enkerne løste deres opgave, og de løste den godt, så virksomhederne var i god gænge til næste generation.

De fire brødre var højremænd – dog med udpræget social retfærdighedssans; men vore dages klasseløse samfund havde ikke været noget for dem.

Fagets udvikling ville de have taget som en udfordring, et problem, som skulle løses; men den menneskelige udvikling ville ikke have behaget dem. Dog havde de nok været for kultiverede til at have gjort sig bemærket ved mishagsyttringer.

Det er familien en stor glæde, at de nuværende ejere af F. V. Backhausens bogtrykkeri i Viborg, bogtrykker, fru Gunhild Jørgensen og bogtrykker Henrik Jørgensen, vil hylde de gamle bogtrykkere. Det tjener både dem og faget til ære.

Mange notater har familien ikke efterladt, men af det, der kunne findes, har der altså kunnet bindes en buket, som de gamle ærligt har fortjent.

Museumsinspektør Harald Ditzel, Skovgaard Museet i Viborg, har samlet og bundet blomsterne. Det borger for buketens kvalitet.

Det eneste, jeg har arvet fra min farfar, er en skrivebordstol og nogle porterglas. Ikke en ringe sammensætning. Jeg løfter glasset og ønsker trykkeriet til lykke med jubilæet.

Århus, i juni 1977.

*Andreas Bent Backhausen.*

*Fagets udvikling –  
en udfordring*

*Hilsen  
til jubilæet*

## I. Forløberne

Vor lille jubilæumshistorie må tage sit udgangspunkt i byen Brandenburg, i Kurfyrstendømmet, hvis hersker, kurfyrst Frederik den 3. af Brandenburg, endelig den 18. januar 1701 kunne se sit livs drøm opfyldt. Længe havde han plaget den tysk-romerske kejser Leopold den 1. om en kongetitel. Men først da Leopold savnede støtte i krig mod den franske solkonge om arven fra Spanien, og kurfyrsten kunne love at stille 8.000 mand, fik han i november 1700 anerkendelsen og kunne to måneder senere sætte den eftertragtede kongekrone på sit hoved for herefter at hedde kong Frederik den 1. af Preussen.

Adelen i Preussen havde gjort, hvad den kunne for stædigt at yde modstand mod kurfyrsteligt magtbegær. Men i de 12 år, Frederik den 1. bar kongekronen, gik alt nogenlunde gnidningsløst. Værre blev det, da den soldatergale Frederik Wilhelm den 1. i 1713 kom til. Da den spanske arvefølgekrig i 1713 afsluttedes, begyndte de magter, der havde deltaget, at afruste. Men Frederik Wilhelm den 1. gik den modsatte vej. Hvervekommandoerne huserede værre end no-

*Kurfyrst  
Frederik den 3.  
af Brandenburg*

*Kong  
Frederik den 1.  
af Preussen*

*Kong Frederik  
Wilhelm den 1.*

gensinde. I 1713 talte den preussiske armé 30.000 mand. Frederik Wilhelm den 1. tredoblede antallet. Adelssønnerne mistede deres frihed. Før kunne de blive hjemme eller gå i fremmed krigstjeneste. Nu betød en adelstitel tvang til at gå officersvejen.

*Joachim Ernst  
von Backhausen*

Af gammel adelsslægt var *Joachim Ernst von Backhausen* i byen Brandenburg. Vi véd kun lidt om ham. Af kirkebogen fremgår, at han den 10. april 1714 lader sin søn døbe med navnet *Johan Christian von Backhausen*. Han var født 7. april samme år. I kirkebogen er faderens stilling ikke angivet, men af samme bog fremgår, at moderen blev begravet 26. marts 1765, nogle og halvfjerds år gammel.

*Johan Christian  
von Backhausen*

At faderen ikke har været uden midler, drister vi os til at slutte deraf, at sønnen, da han ganske ung ønsker at forlade det endnu unge preussiske kongedømme, får midler til at rejse til Danmark for at studere. Af hans senere karriere kan vi endvidere forstå, at han må være ankommet her til ret snart efter tronskiftet 1730 og Christian den 6.s overtagelse af den enevældige magt. Det var til pietismens og Holbergtidens Danmark, at den unge von Backhausen satte sin lid.

*Backhausen  
i Danmark fra  
ca. 1730*

Om studentertiden i København véd vi meget lidt. Om han med Ambrosius Stub i Krambamboli-visen har sunget mod pietismen, eller han med Brorson har sunget for – og søgt de nedrige





*Johan Christian von Backhausen*

steder – véd vi ikke. Men flittig har han været og en studiosus, der blev bemærket, hvilket vi tør slutte deraf, at han den 25. april 1738 fik kongelig bevilling som stadskirurg i Nakskov og provinsialkirurg for Lolland-Falster, på trods af at han først i tiden 3.–18. april 1739 underkastede sig dansk kirurgisk eksamen i København.

*Stads- og  
provinsialkirurg  
i Nakskov*

Hurtigt må han have indset, at Nakskov ikke var det mest centrale sted for en virksomhed, hvis område var begge de store øer, hvorfor han forlægger residensen til Maribo. Her gør han hurtig bekendtskab med birkedommer Peder Knudsens datter, Sara Kirstine, der var født i maj 1711. Den 10. juni 1740 blev parret viet i klosterkirken, den senere domkirke.

*Ægteskab med  
Sara Kirstine  
Knudsen*

Ligeledes i 1740 høster det unge ægtepar den første frugt af deres samliv, en søn, der i dåben fik navnet Joachim Ernst.

*Joachim Ernst  
Backhausen jun.*

Omkring 1750, efter at familien er blevet forøget med datteren, Johanne Elisabeth, flytter provinsialkirurgen til Saks København, hvor han ud over sin kirurgiske virksomhed får tid til at fortsætte sine studier, ikke blot kirurgiske men tillige historie og jura – og endvidere at oprette et apotek.

*Apoteker  
i Nakskov*

Den flid, der prægede ham i studenterårene forlod ham ikke. Han har sikkert følt, at embedet som læge ikke optog hans tid fuldt ud. Dengang søgte menigmand først læge, når nøden var størst. Han har nok også haft lyst til at forøge sine indtægter, og måske har hans svigerfar været en inspirationskilde.

I hvert fald førte hans juridiske studier til, at han den 22. marts 1758 kaldes til birkeskriver i Berritsgaard birk. Samme år eksamineres han af landsdommer Flint og erhverver dansk juridisk

Ich bin der Waffenschloßer Herr Hans  
Christian Maurichen Capitain  
bey dem Selandischen National  
Regiment bey dem Herrn Major  
Ellenbergs Compagnie welcher  
Zeit bey vorerwähnten Herrn mit  
Eubus Verträgen und vollkommenen  
guten Gesinnung sich befindet,  
solches wird auf Verlangen unter  
meiner Hand und Siegel formel  
bescheinigt und attestiret  
Laxshöbing d. 5. Jule 1760  
J. C. Backhausen  
Chirurg: Prov. Loll et Falst.

Attest udstedt af provinsialkirurg J. C. Backhausen

eksamen, så han kan tiltræde embedet som birke-  
dommer i samme birk, der fra 1784 tager nav-  
net Guldborgland birk, efter baroniet Guldborg-  
lands oprettelse. Birkedommerembedet beklædte  
han til 1790. Bevarede lægeerklæringer viser, at  
han fortsat tillige beklædte embedet som provin-  
sialkirurg for Lolland-Falster og samtidig som  
militærlæge for det Aalholmske Compagni under  
von Schepelerns National-Regiment.

Birkedommer  
i Guldborgland

*Ægteskab med  
Anna Nielsdatter*

1778 mistede von Backhausen sin hustru, der blev begravet i Saks København den 17. november. Knap et halvt år senere, 5. juni 1779, gifter provinsialkirurgen og birkedommeren sig igen. Om hans anden hustru, Anna Nielsdatter, vides kun, at hun var »der af byen«.

Med sin anden hustru fik han fem børn: Henrik, døbt 5. marts 1780, Christine Pauline Amalie, født 19. februar 1781, Johan Christian, døbt 7. marts 1783, Margrethe Sophie Erneste, døbt 29. april 1784, og Frederikke, døbt 6. august 1785.

*Johan Christian  
von Backhausen*

Johan Christian von Backhausen døde 3. maj 1794, altså 80 år gammel, og fik den 8. maj 1794 »en hæderfuld ligbegængelse« i Saks København.

Af Johan Christian von Backhausens i alt 7 børn kan vi hurtigt gøre os færdige med de 3, der ikke får videre betydning for det efterfølgende. Datteren af første ægteskab, *Johanne Elisabeth Backhausen* giftede sig 14. september 1768 med købmand Peter Albertsen Boye i Rødby, senere Saks København, med hvem hun fik 5 børn, inden hun døde i Saks København 31. december 1790.

*Johan Christian Backhausen* af andet ægteskab deltog i krigen 1807, hvorefter ethvert spor af ham forsvinder, og søsteren, *Margrethe Sophie Erneste* døde ugift 1805, 21 år gammel.

Den ældste søn, *Joachim Ernst Backhausen*, er utvivlsomt den, der slægtede faderen mest på.

Han var tillige den eneste, der fagligt gik i faderens fodspor, men hans karriere blev kort.

Under sine medicinske studier i København blev han studiekammerat med den jævnaldrende, senere berømte veterinær Peter Christian Abildgaard, bror til maleren Nicolai Abildgaard. I 1762, da Joachim Ernst Backhausen netop var blevet kandidat, begyndte kvægpesten, der i 1745–1751 havde hærget voldsomt, at blusse op igen. J. H. Bernstorff rådede kongen, der befalede Collegium Medicum til at udvælge tre unge medicinere, der med kongens understøttelse i 1763 skulle rejse til Lyon i Frankrig for at studere ved den nyoprettede veterinærskole under grundlæggeren af nutidens veterinærvidenskab, Claude Bourgelat. En af de tre udvalgte vendte hurtigt hjem. Han havde fornærmet Bourgelat. Abildgaard og Backhausen, der var de to andre udvalgte, holdt ud, selv om de i begyndelsen så med megen skepsis på de meget indskrænkede forhold, der rådede ved Lyon-lærestalten. De underkastede sig skolens disciplin og søgte at få så stort udbytte af undervisningen som overhovedet muligt. 1766 vendte de to unge medicinere hjem, og året efter blev Backhausen udsendt til Lolland for at medvirke ved bekæmpelsen af kvægpesten. Senere ansattes han ved den såkaldte inoculationsanstalt i København, og en lignende storartet virksomhed som veterinær, der blev

*Joachim Ernst  
Backhausen,  
mediciner og  
veterinær*

*Veterinærskolen  
i Lyon 1763*

*Kvægpesten  
på Lolland*

*Joachim Ernst  
Backhausen død  
1773*

Abildgaards lod, ville også Backhausen have kunnet opnå, hvis ikke en pludselig, voldsom sygdom havde bevirket hans død som 33-årig i 1773.

*Henrik Back-  
hausen, jurist,  
rådstue-  
fuldmægtig*

Med sønnen af andet ægteskab, *Henrik Backhausen*, nærmer vi os direkte det senere bogtrykkerdynasti. Han har efter faderen optaget interessen for juraen, og tre år efter faderens død i en alder af 17 år erhverver han dansk juridisk eksamen og ansættes som fuldmægtig hos rådstueskriveren i Nakskov. Han var endnu fuldmægtig, da han den 25. oktober 1810 blev viet i Arninge kirke til Maren Kirstine Kullerup. Hendes far, Jacob Mortensen Kullerup, gift med Sophie Mølmark, havde været residerende kappellan i Nakskov og Branderslev og døde 1788, hvorefter Maren Kirstine kom i huset hos mosteren, Anne Marie Mølmark, der året før – efter to tidligere ægteskaber med præster – var blevet gift med sognepræsten i Arninge, Jørgen Egtved, der kom til at spille en ikke ubetydelig rolle for Backhausenslægten. Maren Kirstine, der var født 1775, havde således tilbragt 21 år i Arninge præstegård, inden hun giftede sig med Henrik Backhausen, de sidste 17 år som husbestyrerinde for onklen.

*Sognepræst  
Jørgen Egtved*

Rådstuefuldmægtigen havde nok levet lidt for stærkt i sin ungdomstid. Han var over 30 år, inden han giftede sig, og som embedsmand i den

beskedne købstad Nakskov havde han tillagt sig en række vaner, som den godmodige Maren Kirstine havde svært ved at få ham til at aflægge. Han var velbegavet, havde arvet sin fars betydelige bogsamling, opførte sig som en verdensmand, men hans forhold til spiritus og kortspil undergravede henholdsvis hans helbred og økonomien. Da han indså, at hans muligheder for at gøre karriere som jurist var minimale, besluttede han at overtage en af de tre gårde, hans far havde ejet, Bredelandsgården i Arninge sogn.

På dette tidspunkt, umiddelbart efter statsbankerotten, var det ikke svært at overtage selv en ret betydelig landejendom, som der her var tale om, men den efterfølgende landbrugskrise gjorde det svært selv for velfunderede landmænd at skabe udkommet ved at dyrke jorden.

27. maj 1814 fødte Maren Kirstine en søn, der fik navnet Jørgen Christian Ernst, men drengen døde allerede 8. juli samme år.

Mere livskraft var der i sønnen, der blev født på Bredelandsgården den 11. november 1816, og som i dåben fik navnet Christian Wilhelm Egtved Backhausen, hvor mellemnavnet Egtved er en venlig tanke fra Maren Kirstine til hendes plejefar og onkel, pastor Jørgen Egtved, der var afgået ved døden den 13. november 1812.

Allerede 1820, efter 10 års ægteskab og med en lille søn på 4 år, måtte Henrik Backhausen give

*Backhausen ejer af  
Bredelandsgården*

*Christian  
Wilhelm Egtved  
Backhausen  
fødes 1816*

*Familien flytter  
til København*

op. Han solgte Bredelandsgården og besluttede som mange både før og efter ham at rejse til København, i tiltro til, at mulighederne i den store by måtte være større.

Sønnen Wilhelm har mere end 25 år senere genkaldt sig afrejsen fra Lolland i erindringen:

*»I mine første Erindringer seer jeg en mørk, taaget Vinterdag: Vi kjørte i Slæder over den svage gyngende Iis fra Gaabense til Wordingborg. En af Slæderne var fuldtpakket af Raavildt; derimellem sad nok saa luunt en lille Dreng paa 4 Aar med røde Kinder og rødt Haar; han var glad over at komme ud i den store Verden; Fader og Moder var jo ikke langt borte; de gik med de øvrige Passagerer i nogen Afstand fra hverandre, thi Iisen var for svag til at bære dem samlede. Men de kom alle lykkelig paa sjællandsk Grund, og nu gik det rask til Hovedstaden. På hver Station sang Drengen den eneste Vise han kunde: ”Bag grønklædte Bakke, der ligger et Huus”.«*

*Regnskabsfører  
Henrik Backhausen*

Henrik Backhausen lejede en lejlighed på Vesterbro, på hjørnet af Værnedamsvejen; senere flyttedes til Hestemøllestræde. Han ernærede sig ved at føre regnskaber – men indkomsten herved var ikke tilstrækkelig til at klare dag og vej for den lille familie. Her kommer pastor Jørgen Egtved ind i billedet. Han havde ved sin død efterladt sig 12.000 kr., en nogenlunde betydelig formue.



Hans hustru var død 1793, og han havde testamenterisk bestemt, at renterne af formuen skulle tilfalde Maren Kirstine, så længe hun levede. Derefter skulle renterne være et legat til fordel for præsteenker i Sønder herred på Lolland.

Var Henrik Backhausens evner end efterhånden svækkede, og kunne han ikke ved sit arbejde forsørge familien, viste han sig dog som en god far. Med stor flid underviste han sin lille søn, så drengen allerede i 9 års alderen havde erhvervet de kundskaber, som skolen ellers kunne bibringe ham. Henrik Backhausen var en knækket mand, helbredet var undergravet i en sådan grad, at han den 28. april 1825 afgik ved døden, kun 45 år gammel.

*Henrik Backhausen*  
dør 1825

Af Johan Christian von Backhausens børn mangler vi endnu kort at omtale to døtre, fordi de på forskellig vis atter vil dukke op i den videre fremstilling.

*Christine Pauline Amalie Backhausen* blev som 29-årig i 1810 gift med den fire år ældre landmåler Hans Hansen fra Næsbyholm i Tybjerg herred i Præstø amt. Han blev 26. september 1826 stiftslandinspektør i Viborg stift. Han havde til sit giftermål ejet Alling vandmølle i Svostrup sogn og erhvervede 1829 gården Neder-Kærsholm i Torning sogn. I ægteskabet fødtes 8 børn, hvoraf nogle senere skal omtales.

*Christine*  
*Pauline Amalie*  
*Backhausen*

*Frederikke Backhausen* *Frederikke Backhausen* blev som 29-årig, den 14. marts 1814, gift med plantør i Ulvedal plantage i Torning sogn Johan Andreas Severin Dehn, født 11. februar 1778. I dette ægteskab fødtes 4 børn, og hele plantørfamilien spiller en ikke ringe rolle i den videre beretning.

## II. Dynastiet forberedes

Vi forlod *Christian Wilhelm Egtved Backhausen*, da han i 9-års alderen mistede sin far. Hans mor måtte klare sig med de beskedne renter, så megen ekstravagance blev der ikke lejlighed til. Men gennem de erindringer, som Wilhelm Backhausen nedskrev i årene 1848–1868, og som sønnesønnen, Vilhelm Backhausen i 1923 lod trykke, får man til gengæld ikke indtryk af, at nøden bankede alt for ofte eller hårdt på døren til det beskedne hjem i Hestemøllestræde.

På grund af de kundskaber, faderen havde bi-bragt den lille Wilhelm, og med den læselyst, drengen selv besad, blev skoletvungen ham hurtigt forhadet, og moderen lod ham slippe og antog i stedet kandidat Rosted som timelærer for Wilhelm. Faderens betydelige bogsamling, hvoraf en stor del gik tilbage til, hvad farfaderen, Johan Christian von Backhausen, havde erhvervet, animerede drengen til megen læsning. Men meget i samlingen bestod af lægevidenskabelige, juridiske og historiske værker, hvorom Wilhelm siger: »Jeg slugte dem alle, uden at forstå det halve. Intet Under at mit Hoved blev opfyldt af forvirrede Ideer.«

*Mor og søn  
i små kår*

*Læsehesten  
Wilhelm*

*Fjællebodsteateret*

Men hans kæreste læsning var Holbergs komedier, hvoraf han snart kunne flere udenad. Læsningen førte Wilhelm til en næsten manisk begejstring for fjællebodsteateret, morskabsteateret på Vesterbro over for den kgl. skydebane, hvor James Prices enke og sønner opførte pantomimer i Casortis stil og tableauer. Hans begejstring lyser ud af hans referat herfra, skønt det først er prentet på papiret mange år efter:

*Moskvas brand  
og Napoleons  
tilbagetog*

»Jeg saae ”Moskovs Brand eller Napoleons Retirade fra Rusland”, det var et gribende Billede af Virkeligheden: jeg havde læst derom i min Faders Bøger; min unge Phantasi havde kun utydeligt foremalet mig disse rædsomme Scener af en blodig Krig, – men her laae for mine Øjne det store brændende Moscow, de røde Flammer straaledede ud over Sneemarkerne, Sneen faldt flokkevis, Napoleon flygtede i sin Eenspænderkane, fulgt af sine Generaler, Kosakker jog efter dem, der faldt Skud, i det fjerne hørte jeg Kanontordenen, jeg saae de franske Soldater kæmpe og falde, Skuepladsen fyldtes med Røg, et glimrende Fyrværkeri sluttede det hele.«

På det kongelige teater overværede han adskillige operaer, og han havde udpræget nemme for melodier og en tålelig sangstemme, så hans mor lod sig smitte af hans begejstring og tog ham med til syngemester Giuseppe Siboni. Men Wil-

helm vandt ikke samme forståelse hos Siboni som H. C. Andersen. Siboni erklærede kort og godt, at Wilhelm ikke kunne bruges.

Nu indså moderen, ikke mindst fordi hun selv pådrog sig en langvarig sygdom, at tiden var inde, hvor drengen lærte et erhverv. Hertil kom, at de renter, der skulle tilfalde hende, blev betalt noget uregelmæssigt. Da Wilhelm var 13 år, kom han i lære hos en kukkenbager, men det var en slet læreplads.

Efter et år hos kukkenbageren skiftede tilværelsen brat karakter for Wilhelm. En gårdejer og kammerråd på Lolland, der skulle sende moderen renter, erklærede rent ud, at han var ude af stand til at betale på anden vis end at tilbyde hende og Wilhelm kost og logi på sin gård, Vibegården, i Dannemare sogn. Herfra blev Wilhelm sendt til Nakskov som snedkerlærling, men da han var lille og spinkel, oversteg det ofte svære arbejde hans kræfter. En smitsom sygdom, der hærgede landet, ramte også Wilhelm, og i 1833 vendte han tilbage til København.

Her var han først en kort tid i bogbinderlære. Et møde med en barndomskammerat, der var i lære som sætter i et bogtrykkeri, fik til følge, at Wilhelm, der ikke havde kontrakt med bogbinderen, forlod denne og i stedet ved kammeratens bistand kom i lære i samme officin, hvor denne arbejdede. Hermed begyndte Wilhelms

*Hos syngemester  
Siboni*

*I lære som  
kukkenbager*

*Snedkerlærling  
i Nakskov*

*Bogbinderlærling  
i København*

*I typograflære* lange og oftest meget trange vej inden for Gutenbergs fag.

Det lykkedes moderen at få en sikrere ordning på sine pengeforhold, så hun atter kunne vende tilbage til København. Men hun var efterhånden svagelig, så det blev kun få år, hun fik sammen med Wilhelm.

*Moderens død*  
*12. maj 1836*

Kristi Himmelfartsdag, den 12. maj 1836, var Wilhelm som sædvanlig på arbejde i officinet. Ved 10-tiden kom en kone, der gik moderen til hånde, op i sætteriet og sagde til Wilhelm: »Jeg skulle hilse fra madammen og bede Dem at komme hjem, for hun er død!«

*Typografsvend*  
*nov. 1836*

Wilhelm løb hurtigt hjem og fik bekræftet det bedrøvelige budskab og gjorde samtidig status. Han manglede endnu et halvt år af sin læretid, og moderen efterlod sig knap til begravelsesomkostningerne. Heldigvis boede i samme ejendom behjertede mennesker, især en jurist, der trådte hjælpende til. Begravelsen blev klaret, nogle få møbler og effekter blev solgt, juristen sørgede for at indkræve de renter, moderen endnu havde til gode. Ved nytårstid 1837 fulgte 100 RBD., der stod i overformynderiet. Dermed var samtlige arvelodder indkasserede. På udgiftsiden stod et sæt svendetøj, det obligatoriske svendegilde, samt kost og logi, og året 1837 mødte livets krav en nyudlært typograf på 20 år med en formue på 50 RBD.

Som mange af sine kolleger drømte Wilhelm om at tage på valsen, benytte sit fag til at få i hvert fald noget af en stor spændende verden at se. 4. januar 1837 drog han med postvognen ud ad Vesterport. Turen gik til Maribo, hvor han forgæves søgte arbejde hos prokurator Larsen, der ejede et bogtrykkeri. Dagen efter gik turen videre til fods for at opsøge kendte steder og gamle kendinge, en gudmoder, der levede i elendighed, dernæst ejeren af Vibegården, hvor han overnattede. Den følgende dag blev streng, fordi en forrygende snestorm satte ind. Men han havde et mål, som han ville nå i håb om venlighed og nattely. Træt og udmattet nåede han ved aftens-tid præstegården i Skovlænge, hvor hans moders lavværge, provst Andreas Brünnicke residerede. Wilhelm havde breve til provsten, der var både rig og fed, men udbyttet af besøget var en kort men klar moralprædiken, hvor provsten erklærede, at Wilhelm var en fusentast, der snarest burde sætte kursen mod København. Trods vejret måtte han trave videre, til han ud på aftenen fik nattely i et lille hus hos tre gamle koner. Dagen efter genså han sit fødested, Bredelandsgården, og Arninge præstegård og sluttede dagen i Nakskov. Diligencen førte ham næste dag over Maribo til Nykøbing Falster, hvor han forgæves søgte arbejde. Isen havde standset færgefarten til Langeland og Fyn, og efter fire dages forgæves

*Rejsen til  
Lolland*

*Provst Andreas  
Brünnicke*

venten opgav Wilhelm og vendte tilbage til København. Sådan endte denne odysse uden større udbytte.

*Hjem  
til København –  
arbejde hos  
Andreas Seidelin*

I København var der arbejde at få som sætter i det seidelinske officin hos hof- og universitetsbogtrykker Andreas Seidelin. Her tjente Wilhelm sin første løn som udlært typograf, 5 RBD. om ugen.

Men rejselysten var ikke ganske udslukt, og samtidig vågnede en længsel efter at knytte visse bånd til familien, der efter faderens død var bristede. Da Wilhelm derfor i forårmånederne 1837 erfarede, at der muligvis var arbejde at få i Vejle og samtidig erindrede, at hans to fastre var gift og bosiddende i Jylland, besluttede han at orientere sig lidt nærmere.

*Til Vejle  
maj 1837*

I begyndelsen af maj fik han rejselejlighed med en lille smørskude, der skulle til Horsens. På grund af dårligt vejr – især stiv modvind – tog rejsen næsten 7 dage. Med fragtmand fra Horsens til Vejle gik turen ved nattetide, og allerede tidligt om morgenen fik han indtryk af Vejle som en munter og festlig by. Der var marked – en festdag på den tid i en jysk købstad.

*Sylvester Hertz*

Der var arbejde at få i Vejle. Hos bogtrykker Sylvester Hertz, bror til digteren Henrik Hertz, blev Wilhelm ansat som sætter. Når Wilhelm senere i sine erindringer karakteriserer Hertz som »en videnskabelig, dannet og særdeles forekom-



mende mand« er det ikke mærkeligt. Sylvester Hertz var blevet undervist af den senere herostratisk berømte cand. theol. Jacob J. Dampé. Ved universitetet tog Hertz filosoficum i 1812, for de næste 15 år at virke som privatlærer i Århus bl. a. for redaktør A. F. Elmquist's tre børn. Her vaktés hans interesse for bogtrykkunsten, og i 1828 fik han privilegium til oprettelsen af et bogtrykkeri, hvorfra 18. oktober 1828 udgik første nummer af »Weile Amts kongelig privilegerede Avis og Avertissementstidende«. Det var altså et velrenommeret bogtrykkeri, den unge Wilhelm Backhausen ansattes i.

Om sin familie i Jylland var hans viden ikke stor. Første pinsedag vandrede han rundt på Randbøl hede i håb om at finde plantør Dehn der. En gammel bondemand underrettede ham om, at han i stedet måtte søge på alheden syd for Viborg.

*På Randbøl hede*

Det gjorde han 8 dage senere. Med fragtmand tog han til Knudstrup kro, og herfra gik det til fods mod Frederiks. Nærmest ved et tilfælde kom han til plantørboligen i Ulvedal plantage – og om sin entré på dette sted får han lov selv at fortælle:

*Udflugt til Ulvedal*

*»Igennem en lille Forstue traadte jeg, da ingen svarede paa min Banken ind i en net Dagligstue. Den var tom, men snart traadte en ung*



Wilhelm og Pouline Backhausen

*Romantisk møde  
med kusine*

*Pige ind og hilste mig venlig. Hun kunde omtrent være 22 Aar gammel, var net, men simpelt klædt; en graa Hvergarns Kjole, et lille rødt Tørklæde om Halsen og et mørkt Forklæde var hendes Dragt; det fyldige, mørkebrune Haar var bundet op i en Fletning; om Halsen havde hun en Række sorte Perler. – Da hun fæstede de store, kloge Øjne venligt spørgende paa mig, var det, som om jeg alt længe havde seet ind i dem, som om en gammel Drøm havde forvandlet sig til Virkelighed. Ved det første Øjekast, førend noget Ord til hende kom over mine Læber, sagde mig en Anelse eller hvad man vil kalde det: ”Hende er det, som er dig bestemt”.«*

Det lille romantiske stykke er skrevet 11 år senere, så en god del efterrationalisering er der vel tale om. Men kønt er det dog!

Den unge dame var Wilhelms kusine, ældste datter af plantør i Ulvedal, Johan Andreas Severin Dehn og Frederikke Backhausen, Wilhelms fæster. Hun var født 12. juni 1815 og hed Pauline Severine Christiane Dehn.

*Pauline Severine  
Christine Dehn*

Plantørfamilien bestod i øvrigt af døtrene Marie Caroline, født 23. august 1816, som vi skal møde senere, og Malvine Henriette, født 17. oktober 1822, som vi ligeledes vender tilbage til. Hertil kommer sønnen Harald Emil Theodor Dehn, født 5. juni 1821, der senere blev kgl. skovfoged i Rødbæk ved Silkeborg og døde 13. september 1870.

Wilhelm blev hjertelig modtaget af hele plantørfamilien, der den følgende dag foranstaltede en udflugt til Neder Kjørsholm, der som tidligere omtalt ejedes af stiftslandinspektør Hans Hansen, gift med Wilhelms anden fæster, Christine Pauline Amalie Backhausen. Her mødte Wilhelm en ny flok indtil da ukendte fætre og kusiner, så der i alt på Neder Kjørsholm hin forårsdag var forsamlet 16 familiemedlemmer.

*Familie-  
komsammen på  
Neder Kjørsholm*

At Wilhelms pludselige forelskelse i sin kusine var heftig og ægte er tydelig. Hans arbejde hos bogtrykker Hertz i Vejle blev i første omgang kortvarig. Hans fæster på Neder Kjørsholm in-

*Sommeren på  
Neder Kjærsholm*

viterede ham til at tilbringe en del af sommeren der, og da han således kunne være nær ved Line, som hun kaldtes, opsagde han arbejdet i Vejle og vandrede som i en rus de 11 mil til Frederiks. Han tilbragte meget af tiden med besøg hos plantørfamilien, og resultatet vil enhver kunne forestille sig, omend måske ikke ganske med det romantiske skær, som når Wilhelm selv beretter:

*Forlovelsen  
i løvhytten*

»Den 5te Juli 1837 var en betydningsfuld Dag for os. Vi byggede en Løvhytte i Plantagen, Line og jeg; – endnu staaer der en Mosbænk paa samme Sted, lidt til Højre for Prindsestien – og her kom det til en Forklaring mellem os. Vi lovede hinanden bestandig Troskab og Kjærlighed, og vi har ogsaa hidtil begge holdt vort Løfte, uagtet Modgang og onde Mennesker har gjort os det broget nok.«

*Tilbage  
til Hertz  
i Vejle*

Nu indså Wilhelm, at der måtte arbejdes. Han søgte først arbejde nærmere ved Ulvedal, men da det ikke lykkedes, vendte han om efteråret tilbage til bogtrykker Hertz i Vejle, hvor han blev vinteren over.

*Hos  
stiftsbogtrykker  
Dons i Viborg –  
Stændertidende*

I foråret 1838, da stænderne mødtes i Viborg, så Wilhelm en mulighed for at komme Ulvedal og Line nærmere og søgte arbejde hos stiftsbogtrykker Rasmus Poulsen Dons, der var ven med Wilhelms onkel, stiftslandinspektøren på Neder Kjærsholm. Dons måtte netop for at klare sætning af »Tidende for Forhandlingerne ved Pro-

vindsialstænderne for Nørrejylland«, eller som det kortere kaldtes »Stændertidende«, antage typografer fra København og Fyn, så her var også plads for Wilhelm. Han havde egentlig tænkt sig, at det skulle udvikle sig til mere varigt arbejde hos Dons, men denne døde allerede 25. juni 1838.

Da stændertiden om efteråret var forbi, rejste Wilhelm til København og fik arbejde hos Bianco Luno, der i 1832 havde åbnet sit fuldt moderne officin i Pilestræde 8. Men Wilhelm ville gerne andet og mere end at være lønmodtager.

*Efteråret 1838 –  
til Bianco Luno  
i København*

Wilhelms fantasi havde fra barneårene været veludviklet. Samtidig med teaterinteressen voksede hans hang til at skrive digte. Tidligt eksperimenterede han med fyrværkerisager og luftballoner, og netop i forlovelsesårene satte han mange kræfter ind på at udtænke en metode, så balloner kunne anvendes som maskinkraft. Han forelagde sine tanker for H. C. Ørsted, der fandt projektet så tankevækkende, at han tilbød Wilhelm fri adgang til sine forelæsninger. Prof. G. F. Ursin, til hvem Wilhelm også henvendte sig, skrev endog om projektet og roste det i sit tidsskrift »Nyt Magazin for Kunstnere og Haandværkere«.

*Opfinderen  
Backhausen hos  
H. C. Ørsted og  
G. F. Ursin*

Wilhelm forsøgte ligeledes uden held at få udgivet nogle digte, og han havde i det hele hovedet

*Digteren  
Backhausen*

*Vielse  
i Frederiks kirke  
9. august 1839*

fyldt af mere eller mindre vidtløftige ideer. Kun det at kunne realisere dem fattedes ham.

9. august 1839 blev han viet i Frederiks kirke til sin forlovede, og 20. december 1840 fik det unge ægtepar sønnen Frederik Christian Edvard Backhausen.

*En hård  
vinter*

Den følgende vinter, 1841–42, var hård for den lille familie. Man var ramt af sygdom, og Marie Caroline Dehn måtte rejse over fra Ulvedal for at hjælpe med husførelsen. Midt i elendigheden fattede Wilhelm den tanke, at alt i København gik skævt, hvorfor han agtede sig til Jylland for i Viborg at udgive et ugeblad, der ville kunne drives tilfredsstillende med 200 abonnenter.

*1842 –  
til Ulvedal –  
planer om ugeblad*

I marts 1842 rejste hele familien til Ulvedal, hvorfra Wilhelm førte kampen for sit ugeblad. Trods gode løfter om hjælp fra mange sider var der kun tegnet 40 abonnenter, da første nummer udkom og blev omdelt med Viborg Stiftstidende. Andet nummer udkom med digte, noveller og anekdoter, men fortsat uden abonnementsfremgang. Da den lille søn tilmed blev dødssyg efter en forkølelse, opgav Wilhelm, lånte lidt penge, efterlod kone og barn i Ulvedal og rejste atter til København.

*Tilfældigt  
arbejde  
i København*

Her var intet fastere arbejde at få. For en jøde måtte han for en ringe betaling sætte et hebraisk værk. Han forsøgte gennem en henvendelse til en bekendt af faderen, stiftsamtmand Mathias

Reinhold v. Jessen, at få privilegium som bogtrykker i Nakskov, men uden held. I september 1842 rejste han igen til Viborg for at arbejde ved Stændertidende. Ankommet hertil modtog han meddelelse om, at hans hustru den 10. september havde født datteren Andrea Henriette, der døde allerede tre uger senere. Den lille familie var dog samlet i Viborg til hen imod jul, da Wilhelm atter måtte til København, medens hustru og søn tog til Ulvedal.

*Atter til  
Stændertidende*

Wilhelm fik arbejde i det Berlingske officin. Kort efter var der udsigt til at erhverve et bogtrykkerprivilegium på fordelagtige vilkår, men stiftslandinspektør Hans Hansen, der tidligere havde lovet i et sådant tilfælde at ville træde til med et lån, svigtede. I sommeren 1843 var kone og barn atter forenet med Wilhelm i København. 1844 søgte han forgæves bogtrykkerprivilegium i Skive; han var igen flyttet til Bianco Lunos bogtrykkeri og havde fast arbejde i tre år. 21. januar 1845 fødtes sønnen Andreas Heinrich Martin Backhausen.

*Hos Ber-  
lingske officin  
i København*

*Igen til  
Bianco Luno*

Da Wilhelm i 1838 arbejdede i Viborg, havde han som arbejdskammerat haft den københavnske typograf E. C. Løser, der 1840 overtog Johan Frederik Morthorsts bogtrykkeri i København. Her fik Wilhelm i 1846 arbejde som sætter ved et dagblad, og Løser skaffede ham sam-

*Redaktør af »Menneskevennen«* tidig redaktionen af ugebladet »Menneskevennen«.

Dette blad udgaves af totalafholdenhedsselskabet, den første afholdsforening i Europa, stiftet af bevægelsens første talsmand i Danmark, Ole Syversen. Denne ønskede selv at blive bladets redaktør, og efter forskellige chikanerier måtte Wilhelm Backhausen opgive redaktørposten. I stedet begyndte han som privatlærer at undervise i engelsk. Men der var stadig huslige og økonomiske bekymringer, og da han tilmed blev syg, var mismodet ved at tage overhånd. Det hårdeste slag ramte dog familien, da den førstefødte, Frederik Christian, fik hjernebetændelse og efter tre ugers lidelser den 19. oktober 1846 afgik ved døden.

*Den førstefødte døde*

Hustruen rejste atter til Ulvedal for at dulme sin sorg og samtidig pleje sin syge mor – og Wilhelm sad tilbage med sorgen og mismodet.

24. februar 1847 fødtes Frederik Vilhelm Emil Paulii Backhausen i Ulvedal. Det gav Wilhelm Backhausen en smule livsmod igen, han rejste til Ulvedal og overværede 7. april drengens dåb i Frederiks kirke. Den 18. april døde Frederikke Dehn, og det besluttedes, at Line skulle bestyre husholdningen i plantørboligen, medens Wilhelm Backhausen fik arbejde i Iver Engelstrup Oppenhagens bogtrykkeri i Ringkøbing, hvorfra udgik Ringkøbing Amtstidende. Samtidig tjente Wil-

*Arbejde i Oppenhagens bogtrykkeri i Ringkøbing*



helm penge ved engelskundervisning – men hans indtægter var fortsat små. I december måned viste det første lyspunkt sig. Wilhelm Backhausen modtog brev fra redaktør P. C. Koch i Haderslev med et fordelagtigt tilbud om at blive sætter ved bladet »Dannevirke«. Wilhelm opsagde sit arbejde i Ringkøbing og ankom nytårsaften til Ulvedal, hvilket betød indvarslingen af et nyt livsafsnit.

*Tilbud fra  
redaktør  
P. C. Koch,  
»Dannevirke«,  
Haderslev*

### III. Dynastiet grundlægges

*»Mange troe, at det nye Aar skal blive bedre end det gamle, og det bliver det ogsaa, saafremt vi selv bliver bedre. Dog ingen Moral! – Det kjeder mig at være kjedsommelig! –«*

Sådan skriver Wilhelm Backhausen i nogle indledende betragtninger over året 1848. For mange danske var dette år dramatisk, men de færreste har nok været de dramatiske begivenheder på nærmere hold og har måttet lade deres tilværelse forme mere af de urolige forhold, end det skete for Wilhelm Backhausen.

Alt begyndte stilfærdigt med nogle dage i familiekredsen i Ulvedal. Men få dage ind i det nye år begyndte Wilhelm rejsen til Haderslev, der på grund af økonomien foregik til fods. Første dag nåede han Nørre Snede, anden dag overnatte han i Bredsten, tredje dag passeredes Kolding og den senere grænse, og han nåede Vonsild, og endelig fjerde dags aften kom han til Haderslev, ganske fint præsteret set selv med trænede hærvejsmarchfolks øjne.

Han blev særdeles vel modtaget på trykkeriet, hvor størstedelen af typograferne var tyskere på trods af redaktør Kochs danske sindelag.

*Fodturen:  
Ulvedal-Haderslev*



De første par måneder forløb stille og roligt. »Dannevirke« udkom planmæssigt to gange ugentlig. Men truslerne fra Slesvig-Holsten svirrede. Koch blev truet på livet, og trykkeriet skulle demoleres. Efterhånden var man i officinet forberedt på angreb dag og nat.

*Arbejdet på  
»Dannevirke«*

23. marts brød oprøret ud – og dagen efter nåede de første dønninger til Haderslev. Om natten kl. 2, da »Dannevirke« netop var færdigtrykt, blev ejendommen omringet af 70–80 mand. De trængte ind, og én af anførerne, jernstøber Bonnichsen oplæste et krav om, at Koch skulle standse udgivelsen af »Dannevirke« og stille sin presse til rådighed for den provisoriske regering på Gottorp. Koch nægtede, men udsendingene fra den provisoriske regering svarede, at de havde ordre til at bruge magt, hvorpå trykpresserne blev forseglede.

*Oprøret  
23. marts 1848*

*»Dannevirke«s  
maskiner  
forsegles*

Næste morgen vendte billedet. Borgmester Lassen og stadssekretær Hargens talte mod den provisoriske regering og befæstede dansk myndighed, hvorefter seglene på presserne blev fjernet. Men forholdene var fortsat så urolige, at man bevæbnet med pistoler og geværer holdt vagt om natten på trykkeriet. Der var dog roligt, og sejrene ved Bov og Flensborg den 9. april virkede oplivende på alle dansksindede. Samtidig fik Backhausen den glædelige meddelelse, at han den

*Bevæbnet  
under arbejdet*

28. marts var blevet far til en lille pige, Emma Ida Frederikke Backhausen.

2. påskedag om morgenen modtog man på »Dannevirke« til indrykning i bladet følgende meddelelse:

*»Otte Timers haardnakket Kamp mod Preusserne. Alle vore Tropper har været i Ilden. Fjendens fremrykkende Reservemasser nøde os til imorgen at trække os tilbage.«*

*Flugten til  
Kolding*

Dagen efter pakkedes presser, sættekasser og alt andet bogtrykmateriel på vogne, og trykkeri og mandskab flygtede mod Kolding. Her fik man på 5 dage trykt halvandet nummer af »Dannevirke«, så var situationen så forværret, at man søndagen efter påske atter pakkede alt og flygtede til Middelfart. I et lille hus i nærheden af Hindsgaul opstilledes en del af trykkeriet, og her boede redaktør Koch, hans hustru og tre typografer. Tre gange om ugen udsendtes herfra et nummer af »Dannevirke«.

*Flugten til  
Middelfart*

Opholdet på Fyn varede i 4 uger. Koch ville hjem til Haderslev, som de danske tropper havde genbesat. Aftenen før Kristi himmelfartsdag rejste Koch, hans kone og to typografer, og om natten fulgte Backhausen med trykkeriet i åben båd til Kolding. Herfra fortsattes i vogne til Haderslev. 5 dage efter trak hæren sig tilbage over Kongeåen – og dermed var alt tabt for trykke-

*Tilbage til  
Haderslev*

riet. Der var ikke tid til endnu en gang at pakke. Man måtte flygte med det nødtørftigste.

I Christiansfeldt afregnede Backhausen med Koch og begav sig derefter til Vejle, hvor han blev vel modtaget hos bogtrykker Sylvester Hertz, skrev en artikel om sine oplevelser og blev tilbudt arbejde. Han ville dog først hjem til familien, hvor pinsedagene blev fejret.

*Backhausen  
til Vejle hos  
Sylvester Hertz*

Efter forgæves at have søgt arbejde i Viborg, rejste han til Vejle, hvor arbejdet ventede hos bogtrykker Hertz. Her gik alt vel til slutningen af april 1849. Tyske forbundstropper rykkede op i Jylland, trykkeriet blev lukket, og Backhausen tog atter til Ulvedal. 8 dage senere blev han atter kaldt til Vejle, men 8. maj rykkede preusserne ind i Vejle, og både Hertz og Backhausen forlod byen. Backhausen fik 3 ugers arbejde i Viborg. Så sendte Hertz atter bud efter ham – og denne gang blev Vejle-opholdet årelangt.

*Backhausen  
til Viborg – og  
atter til Vejle*

Umiddelbart efter våbenstilstanden havde Backhausen besøg af sin kone, sin gamle svigerfar og sønnen Andreas på 4 år, og det blev besluttet, at om alt gik vel, ville familien bosætte sig i Vejle.

28. december 1849 døde plantør Dehn, og kort efter nytår skrev Backhausen en flerårig kontrakt med bogtrykker Hertz.

*Den gamle  
plantør Dehn dør*

24. februar 1850 fødtes sønnen Sophus Carl Adolph i Ulvedal.

*Familien  
samlet i Vejle*

1. juni samme år ankom Backhausens kone og børn til det hjem i Vejle, som familiefaderen havde haft travlt med at indrette.

Wilhelm Backhausen nærmede sig nu de 35 år, og en større stadighed og besindighed bemægtigede sig ham. Den voksende familie stillede krav til ham, man havde ikke længere svigerfaderens støtte. Nu gjaldt det at sørge for udkomme og sikre fremtiden.

23. marts 1852 forøgedes familien yderligere med datteren Pauline Therisia Francisca.

*Lotterikollektør  
agent,  
cigarhandler –  
og boghandler*

Wilhelm Backhausen havde skaffet sig en ganske indbringende forretning som kollektør for lotterier, og da han selv for alvor sporede sine evner som handelsmand, søgte han en bevilling som boghandler. Han var begyndt at drive handel med cigarer, var agent for et udenlandsk firma og drev andre forretninger. Den 5. februar 1853 opsagde han sin stilling hos Sylvester Hertz, og nogle dage senere fik han et vikariat som skriver på herredskontoret. Dernæst kom den ønskede bevilling som boghandler, og den 26. april 1853 kunne han med ikke ringe stolthed rejse til København for at erhverve det fornødne varelager. 1. maj 1853 åbnede han sin boglade i Vejle.

*Boghandler-  
bevilling*

Denne boglade var ikke, hvad vi forstår ved en boghandel. Det var kun få virkelige bøger, der forhandlede; men dertil kom pjecer, ofte af politisk indhold, skillingsviser og små sanghefter,

papir af forskellig art, stam- og poesibøger, olie-tryk, litografier og enkelte kobberstik. En væsentlig del af lageret solgtes ikke direkte fra forretningen men fra stadepladser på markeder i jyske byer som det berømte pinsemarked i Ålborg og toftemarked i Viborg. Wilhelm Backhausen havde altid været rejseglad, og de mange markedsrejser betragtede han som kærkomne afbrydelser i hverdagshandelen.

*Markedshandelen*

29. maj 1853 forøgedes familien atter med sønnen Vilhelm.

Om dette betydningsfulde år for familien kunne Wilhelm Backhausen skrive:

»Ved Aarets Slutning saae jeg mig altsaa ved det længe forønskede Maal, en fri og selvstændig Stilling, hvori jeg paa anstændig Maade kunde forsørge min Familie.«

*Et afgørende  
årsskifte*

Der ligger nok i denne erklæring et dybt suk. Det var dog nu 14 år siden, han havde indgået ægteskab, så han har selv erkendt, at det ikke var for tidligt, at han på anstændig måde kunne forsørge sin familie.

Den 23. november 1854 var i flere henseender en mærkedag. På denne dag døde bogtrykker Sylvester Hertz. Samme dag fik Wilhelm Backhausen privilegium som bogtrykker, dog således at han måtte trykke alle slags tryksager med undtagelse af bøger, blade og tidsskrifter. Men selv dette begrænsede privilegium er dog betyd-

*Privilegium  
som bogtrykker –  
23. nov. 1854*



*Konservativ  
skribent*

ningsfuldt nok, idet vi fra samme dato kan regne bogtrykker-dynastiets start. Endelig fuldbyrdedes datoens betydning for Wilhelm Backhausen derved, at »Flyveposten« bragte hans artikel, hvor han støttede regeringen mod bondevennerne. Det kan altså fastslås, at han samtidig med at han kan pryde sig med titel af bogtrykker offentlig fremtræder som erklæret konservativ, hvad der i øvrigt kom til at gælde samtlige medlemmer af bogtrykkerdynastiet Backhausen, og som ingen af dem ønskede at lægge skjul på.

28. november 1854 fødtes i bogtrykkerhjemmet i Vejle Christian Valdemar Ludvig Backhausen.

*Oprettelse af  
bogtrykkeriet*

At Wilhelm Backhausen havde fået håndfast greb om sin økonomi ses deraf, at han 28. marts 1855 hos bogtrykker Johan Milo i Odense købte en presse, 4 kasser skrift og forskelligt tilbehør for i alt 133 RBD. Milo var egentlig bogbinder, men udvidede først med en betydelig forlagsvirksomhed, senere tillige med bogtrykkeri og dagbladsvirksomhed, idet han 1847 afkøbte redaktør Ove Thomsen både trykkeri og avisprivilegium. Man kan derfor trygt gå ud fra, at såvel pressen som de 4 kasser skrift hidrører fra Ove Thomsens trykkeri. Samtidig indforskrev Backhausen fra Hamburg titelskrifter og andet nødvendigt for 82 RBD. – alt i alt altså et brugbart lille bogtrykkeri for ca. 215 RBD. – ikke

*Et bogtrykkeri  
for 215 RBD.*

underligt, at Backhausen er en smule stolt af, at han kunne betale kontant, og at pengene var lagt op i løbet af de sidste to år. Dette var for ham en ny fornemmelse. Det gik fremad. Han kunne i erindringsbogen notere som sin nyeste erfaring, »at Gud hjælper den, som hjælper sig selv«.

23. juli 1855 døde den lille Vilhelm, 2 år og 2 måneder gammel.

12. februar 1856 nedkom Line Backhausen med firlinger, en dreng og tre piger. Alle fire døde 3 dage senere, men at begivenheden satte sig spor blandt borgerne i Vejle er sikkert. Så sent som 1915 – måske endnu senere – hed det på Vejleegnen, når flere uheld indtraf umiddelbart i rækkefølge: »Nå, tak, det var vel nok en ordentlig Backhausen!«

Den nye trykkerivirksomhed udviklede sig hurtigt. Men Backhausen var også energisk. Så snart der ikke var arbejde at få fra selve Vejle, tog han til de nærmeste byer med prøver, foruden litografier og andre salgsartikler og skaffede sig på den måde arbejde og afsætning. I april 1856 måtte han i København indkøbe nye skrifter til sit trykkeri og andre varer, og han noterer med stolthed, at han på denne rejse solgte varer for 205 RBD. med en fortjeneste på 106 RBD.

Årets begivenhed for bogtrykkerfamilien 1856 var købet af et hus tæt uden for Vejle til 2000 RBD. 1200 RBD. blev stående som lån i Vejle

*Der fødes  
firlinger –  
»En ordentlig  
Backhausen«*

*Køb af hus*

## Lykke- og Temperamentsblad.

I Spil er Du ikke altid heldig.

Lykken venter Dig, naar Du med oprigtig Kjærlighed vender Dig til den, Du har udvalgt til at dele Lykke og Modgang med her i Livet. Har Du nu og da været i ondt Lune og vel meget tænkt over Tidens Tryk, saa forestaaer der Dig nu, naar Du blot selv vil bidrage hertil, Lykke og Tilfredshed i en glad Familie. Men har Du først fundet en trofast Ven, saa vær ærlig og agt ikke paa falske Blikke og onde Frittelser.

Et ubesindigt Dieblif  
Man tidt sit hele Liv fortryder,  
Det Held, som ubenyttet gif,  
Maaskee ei mere sig tilbyder;  
Dg derfor hedder det: „Vas paa!  
At Lykkens Hest i Trav kan gaae.“

*Veiletryk fra Wilhelm Backhausens bogtrykkeri*

Sparekasse, og 800 RBD. blev velvilligst udlånt af fru Neergaard, gift med Danquart Neergaard til Lille Grundet i nabosognet Hornstrup. Begivenheden kom op temmelig uventet, og købet blev afsluttet på ægteparrets 17. bryllupsdag, altså den 9. august 1856.

Det følgende år gik det fortsat fremad for såvel boghandel som bogtrykkeri – endog så meget, at bogtrykkeren anså det for betimeligt, at sønnen Sophus trådte til som medhjælper i trykkeriet. Herom fortæller Sophus Backhausen i sine håndskrevne erindringer:

*Sønnerne må tidligt i gang*

*»Da jeg kun var 6 á 7 Aar gammel maatte jeg begynde at hjælpe Fader med Trykningen ved at "valse op", det vil sige: rulle Valsen med Sværtten over Typerne, naar han trykte. Det var ofte et temmelig besværligt Arbejde, naar det varede længe, da jeg var for lille til at kunne naa op til Formen med Valsen, og jeg maatte derfor have en Kasse at staa paa; men jeg skulde jo ned af Kassen, hver Gang Fader trykte et Ark, dels for at han kunne komme til, og dels for at rulle Valsen over det ved Siden af Pressen staaende Farvebord, for at der kunne komme mere Farve paa Valsen til næste Indvalsning.*

*Da jeg var 9 á 10 Aar gammel begyndte jeg at sætte, og da jeg var 12 Aar gammel kunne jeg baade sætte og trykke de fleste Ting paa egen Haand.«*

# De 10 Gjæstgiver- og Bærtshusbud,

saaledes som de af pøne Gjæster under Anled. af „Co og en Hals“ ihke der overtrædes.

### Det første Bud:

Du skal ikke keligge andre Bærtshuse end dette!  
 Qvad er det?  
 Svart:

Du her af alle Bærtshuse faaenst det, hvor Du mener Dig bedst og andre best Besøgtgjæster, men alle faaer om ha det ene til det andet ubetydeligt Omsid. Der trives kun Omsidens og Omsidens ubetydelige Bærtsh. utrunder Bærtsh. og faldsaglig Bærtsh.; her kan Du ved Dit fulde Glas og Din Pibe blise alle Gæster Pøstet ihed.

### Det andet Bud:

Du skal faae saa Dine egne Bært.  
 Qvad er det?  
 Svart:

Du skal ikke frenge Din Kæse og Tilsættelse til at gaar bødren Du vil. Heller ikke skal Du tage daatlig Omsid og Omsid med Dig herind, men laamt fulde faadane udenfor i Bærtsh. og, saa veger Du Dig nok for at bært dem igen naar Du gaar.

### Det tredje Bud:

Du skal nyde Bært saaledes Du kan!

Qvad er det?  
 Svart:

„Arten og leuen laast!“ her er guldets Ord, som laast og Gjæstgib, Bærtsh. Omsid, Omsid og Omsid. — Bærtsh. og Bærtsh. bærtsh. her alle Bærtsh. bærtsh. laast som de faane — ihed!

### Det fjerde Bud:

Du skal vere Din Hals og Din Bært.

Qvad er det?  
 Svart:

Bærtsh. til og Bærtsh. er guldets Bærtsh. — Bærtsh. til Du bærtsh. bærtsh. Du om Omsid, der Bærtsh., laast som de faldt Bærtsh. her et veltalst Bærtsh. og Din Bærtsh. er saaledes. Heller ikke her man helde Bærtsh. med Bærtsh. Omsid, Omsid og Bærtsh. her de er sigte; men da er der ogsaa al Bærtsh. til at bærtsh. dem som vorer laast og bærtsh. Bærtsh. — Bærtsh. af dem bærtsh. endog af faldt i Bærtsh. naar de bærtsh. her bærtsh. Bærtsh., at bærtsh. til Bærtsh. Bærtsh. bærtsh. og Bærtsh. bærtsh.

### Det femte Bud:

Du skal ikke faae Bærtsh. Bærtsh. og Glas ih.

Qvad er det?  
 Svart:

Et fuldt ved bogte vore Bærtsh. og Bærtsh. her enhver ubid Bærtsh. af Bærtsh. og Bærtsh. Omsid, i Bærtsh. naar de er fulde; thi enhver fuldt Bærtsh. ender om saa en faldsaglig Bærtsh. om al vore bærtsh. Bærtsh. Bærtsh. bærtsh.

### Det sjette Bud:

Du skal ikke fiske Omsidens Omsid uden Bærtsh.  
 Qvad er det?  
 Svart:

Man her først fiske: „Et Bærtsh.“ — Bærtsh. er det Bærtsh. om andre Bærtsh. saa ogsaa faldsaglig Bærtsh. Men er Du af Bærtsh. Bærtsh. til at faae Bærtsh., saa gik Dig heller til at vore Bærtsh. eller Bærtsh. Bærtsh.; saa kan Du fiske Din Pibe i De bærtsh. Bærtsh., when at faldt Bærtsh.

### Det syvende Bud:

Du skal ikke faae Bærtsh!  
 Qvad er det?  
 Svart:

Du skal ikke fæstere mere end Du kan og vil berte, ei heller fæstere andre Bærtsh. saa ogsaa faldsaglig Bærtsh. Men er Du af Bærtsh. Bærtsh. til at faae Bærtsh., saa gik Dig heller til at vore Bærtsh. eller Bærtsh. Bærtsh.; saa kan Du fiske Din Pibe i De bærtsh. Bærtsh., when at faldt Bærtsh.

### Det ottende Bud:

Du skal ikke berte mere end en Omsid af Omsid.

Qvad er det?  
 Svart:

Bærtsh. Bærtsh. i sigte faldsaglig, saa følger Dig allest bærtsh. bærtsh. bærtsh., at man heller ikke her berte mindre, og allest alle bærtsh. her een til to.

### Det niende Bud:

Du skal ikke begære Din Bærtsh. Omsid.

Qvad er det?  
 Svart:

Men fæstere Bærtsh. til Du ikke lade Dig berte, when at gik Bærtsh. Bærtsh. when mere her Du veger Dig for at faldt af when at berte; thi det bliver lettere berte end Du mener.

### Det tiende Bud:

Du skal begære Alt hvad Du har Syd og Bærtsh. ih.

Qvad er det?  
 Svart:

Om Bærtsh. Bærtsh.; Bærtsh. og Glas Bærtsh. eller 2-3; Bærtsh. en Bærtsh.; Bærtsh. gæmst Bærtsh.; Bærtsh. Omsid; Bærtsh. en berte Bærtsh. og en Bærtsh. berte Bærtsh. og Bærtsh. — Dv der ilt er nitidst berte, veger ilt egen Omsid.

Qvad siger nu Bærtsh. om alle disse Bud?

Saa siger faldsaglig:

Hvert Bærtsh. vore Bærtsh. og manne Bærtsh. kan sig vil sig veger Bærtsh. om gæmst vore bærtsh. Bærtsh. her, da her Bærtsh.

**Wer nicht liebt Wein, Weib und Gesang,  
 Der bleibt ein Narr sein Leben lang.**



Bærtsh. om Bærtsh. om Du Bærtsh. Bærtsh. sig vil sig veger Bærtsh. om gæmst vore bærtsh. Bærtsh. her, da her Bærtsh.

Veiletryk fra Wilhelm Backhausens bogtrykkeri

Det er også fra Sophus Backhausens håndskrevne manuskript, at vi får nærmere kendskab til arbejdet på det lille trykkeri:

*»I Begyndelsen blev der kun trykt Viser og Smaabøger, som Fader selv forfattede, satte og trykte, og som derefter blev solgt i Smaapartier til omløbende Bissekræmmere eller stykvis i vor Butik.*

*Da der paa den Tid blev trykt meget faa Akciden-  
dener, og der slet ikke var Tale om at give disse  
den nuværende elegante Udstyrelse, saa kunne  
Trykkeriet ogsaa godt paatage sig disse, og ef-  
terhaanden blev der anskaffet nye Skrifter, saa  
at det til sidst blev, efter Datidens Forhold, et  
ret respektabelt lille Trykkeri.*

Respektabelt  
trykkeri

*Man havde dog dengang ikke alle de nymodens  
Hjælpemidler til sin Raadighed, som nu gør at  
man kan levere ganske anderledes elegant og  
akkurat Arbejde.*

*Vi havde saaledes ingen Blystege, systematiske  
Messinglinier, Buestreger o. lign.; men vi fyldte  
ud med 4-Kantede Træklodser; til skematisk Ar-  
bejde anvendtes Zinkstreger, som man med en  
Saks klippede i den Længde, man skulde bruge,  
og bankede og filede paa dem, indtil de blev no-  
genlunde akkurate.*

Primitive  
hjælpemidler

*Skulde man sætte en buet Linie, tog man et  
Stykke gammelt Zinkstreg, gennemklippede den*

paa langs, saa den blev betydelig lavere end Skriften, og bankede den da over en passende rund Genstand, indtil den fik den ønskede Form, og satte da Typerne deri. De uregelmæssige Mellemrum i Satsen fyldte man ud med Kvadrater eller gennemskaarne Gulerødder og Kartoffler.

Besværlig  
trykning

Trykningen var lige saa primitiv. Naar man sluttede Formen i Pressen med Træstege og Trækiler, blev den indvalset med en Haandvalse, og der blev taget et let Aftryk paa den med Karduspapir overklæbde Ræmmeke. Man udskar eller udklippede da Satsen deri, saa at alle de blanke Steder paa Papiret blev dækkede og derved ikke smudset til af Træstegene.

Man tog dernæst et Aftryk paa Dækkelen, slog Ræmmeken ned derpaa og derefter Dækkelen over Formen, som imidlertid var blevet valset over med Farve af en Dreng med en Haandvalse. Vognen med Formen blev da kørt ind under Digelen, og det fornødne Tryk blev givet ved at trække Benglen til sig. Ved den Træhaandpresse, som Fader begyndte med og som jeg har trykt paa i flere Aar, var Digelen kun saa stor som et halvt Ark Bikubepapir, medens Fundamentet ellers godt kunne tage en Form af Størrelse som et helt Ark Bikube. Naar man derfor skulle trykke et helt Ark, maatte man først køre Vognen halvt ind og trykke første Halvdel af Formen og dernæst helt ind og trykke anden Halvdel. Ved

Med mærkelige  
kneb

*Forme med Mittelsteg gik dette nok an, men ved de saakaldte Patentforme, hvori der ingen Mittelsteg er, f. Eks. Skemaer, var det vanskeligere, idet man nemt kunne komme til at give en og samme Del af Formen paa Midten Tryk to Gange, selv om man kørte temmelig akkurat ind, og derved blev Trykket doubleret. I det hele taget var det temmelig vanskeligt at trykke ordentlig paa en saadan Presse, og man maatte i Almindelighed overklæbe Ræmmeken med Skiver af Korkpropper for at forhindre, at Papiret kom til at berøre Formen, førend det fik Trykket, da det saa gerne ville forsmøre sig eller dublere. Naar vi trykte de ordinære Ting, brugte vi at lægge 12 á 16 Ark Papir ind ad Gangen i Dækkelene for at spare Tid, da man saa ikke behøvede at lægge Papir ind hver Gang, men kun at tage et Ark ud. Man maatte da lempe Trykket derefter ligesom vi i det hele taget ikke havde noget at stille et bestemt Tryk efter, saaledes som ved de senere benyttede Jernhaandpresser, men alt beroede paa Haandelaget.»*

Sophus Backhausens skildring af bogtrykkeriet i Vejle er øjensynlig henvendt til de familiemedlemmer, der havde kendskab til bogtrykkerfagets særlige terminologi. For at også læse læsere kan vinde indsigt, er nogle få ordforklaringer sikkert nødvendige.



*Lidt  
ordforklaring*

Ordet blysteg betyder en lille klods af bly, der anbringes i satsen, hvor der skal være en åben plads, et mellemrum. Ræmmeken er en smal jernramme, der i en bogtrykpresse kan klappes ned over dækkelen, der er en med lærred overspændt ramme, hvorpå papiret anbringes og derefter som en slags låg lukkes ned over trykformen. Ved digelen forstås selve den plade, som skal trykke papir og trykformen mod hinanden, og trykket frembringes ved hjælp af Benglen, der er en vægtstang, hvorved håndens kraft overføres til digelen.

Wilhelm Backhausen havde forstået at etablere et bogtrykkeri og gøre det velanskrevet, samtidig med at han dels gennem sin boglade i Vejle og dels ved sine rejser forstod at afhænde sine egne og til dels tillige andres produkter. Der fulgte dermed en række rolige og bekymringsfri år, hvor han endelig høstede frugterne af den dygtighed, han altid besad men ikke gennem mange år helt forstod at administrere.

Den 30. september 1858 fødtes sønnen Thorvald Marius Franklin, der døde allerede 30. april 1859, nøjagtig 7 måneder gammel.

*Andreas  
og Frederik  
kommer i lære*

1. april 1859 og 1861 blev henholdsvis Andreas og Frederik, de to ældste sønner, konfirmeret for derefter at komme i bogtrykkerlære, Andreas på Viborg Stiftsbogtrykkeri hos bogtrykker L. C.



*Wilhelm og Pouline Backhausen med børn*

H. H. Wissing – og Frederik i Slagelse hos bogtrykker Magnus; men det vender vi tilbage til. 1864 var der atter krig i Jylland. Fægtningen ved Vejle den 8. marts 1864 bevirkede, at bogtrykker Backhausens hus, der lå ved Horsens landevej lige neden for de danske kanonstillin-

*Krigen 1864 –  
Wilhelm Back-  
hausen svagelig*

ger, fik samtlige ruder knust. Line Backhausen og de mindre børn krøb under bataljen ned i sengene og gemte sig under dynerne, men Sophus var naturligvis ude for at følge slagets gang. Straks efter fægtningen drog bogtrykkeren på forretningsrejse og kunne på grund af forholdene ikke vende tilbage før langt hen på sommeren. Tyskerne forseglede bogtrykkpressen, så Sophus måtte nøjes med at drive handel med skrivematerialer, brød, øl, tobak, brændevin og andet, der var fornødenheder for soldaterne.

*1868 – trykkeriet flytter til Skanderborg*

Efter 1864 begyndte Wilhelm Backhausen at føle sig svagelig. Det tog til i de nærmeste år, og i 1868 besluttede han at opgive bogladen og de mange rejser, og i stedet at flytte bogtrykkeriet til Skanderborg og der oprette en avis.

Wilhelm Backhausen og den ældste søn Andreas rekognoscerede i Skanderborg og fandt et baghus, som de anså for anvendeligt til såvel trykkeriet som til redaktion for den nye Skanderborg Avis. Backhausen beholdt huset i Vejle, hvor hustruen og et par af børnene blev boende. Sct. Hansaften 1868 ankom Wilhelm Backhausen, sønnen Andreas, der efter læretiden i Viborg i nogle år havde arbejdet ved Horsens Avis, og sønnen Sophus, der jo havde lært faget hjemme, sammen med vognlæsset med trykkeriet til Skanderborg.



*Skanderborg  
avis*

Den svagelige Wilhelm Backhausen har øjensynlig ikke erkendt, hvor få kræfter han havde. Modtagelsen i Skanderborg var god. Befolkningen var synlig glad for at få et bogtrykkeri og tilmed en lokal avis, hvis første nummer udsendes den 1. juli 1868. Kendte borgere aflagde visit i redaktions- og ekspeditionskontoret, der kun var yderst spartansk udstyret i et tofags værelse, hvor Wilhelm Backhausen til stadighed opholdt sig og endog havde sin seng stående. Der savnedes kvindelig omsorg, de tre mænd måtte selv rede seng og gøre rent, så hyggen har næppe været overdreven.

*Kræfterne  
tager af*

Det gik hurtigt tilbage med Backhausens kræfter, og samtidig tiltog pirrelighed og gnavenhed. Selv om redaktions- og ekspeditionskontoret flyttedes til et par lejede lokaler på den anden side gaden, selv om datteren Pauline kom til for at tage sig af de huslige pligter, blev forholdene ikke meget bedre. Andreas Backhausen foretrak for en kortere periode at tage arbejde i København. Allerede i februar 1869 var Wilhelm Backhausen så svag, at han gav op, overdrog trykkeri og avis til sønnen Sophus efter en nærmere overenskomst og flyttede hjem til huset i Vejle. Noget otium blev det ikke til. Wilhelm Backhausen døde i hjemmet den 18. februar 1870.

*Wilhelm  
Backhausen dør –  
18. feb. 1870*

## IV.

### Firmaet Backhausen i Horsens

Af de tre foregående kapitler af denne Backhausen-legende, har vi lært at kende familiens medlemmer i nogenlunde kronologisk orden. Vi har erfaret, at der i ægteskabet mellem Wilhelm Backhausen og Pauline Dehn fødtes 14 børn. Da Wilhelm Backhausen døde i 1870 var kun 6 af disse i live. Den af disse seks, der mindst har beskæftiget os, er datteren Emma, der så dagens lys i Ulvedal den 26. marts 1848. Hun blev boende i hjemmet i Vejle, optaget af at bistå sin mor med husførelsen, også efter faderens død. I 1868 var hendes yngste bror, Christian, kommet i lære hos bogtrykker Jens Theodor Stenersen i Lemvig. Bekendtskabet mellem de to bogtrykkerfamilier førte til, at bogtrykker Stenersen den 24. april 1872 hjemførte Emma Backhausen som sin brud. I dette ægteskab fødtes i årene 1873–82 fem børn, 3 piger og 2 drenge, men ingen af dem fik fært af bogtrykfaget, hvorfor denne gren af slægten i vor sammenhæng kan afkappes.

*Emma Backhausen  
gift med bog-  
trykker Stenersen*

*Papirhandler  
Pauline  
Backhausen*

Om Pauline Backhausen véd vi allerede, at hun en overgang førte hus for faderen, Andreas og Sophus i Skanderborg. Senere var hun en tid husbestyrerinde for Andreas i Horsens, hvorefter hun flyttede til København og startede som selvstændig med en papirhandel. Hun døde i København ugift i 1902.

*Sophus  
Backhausen –  
19-årig bogtrykker  
i Skanderborg*

I Skanderborg videreførte Sophus Backhausen bogtrykkeriet og Skanderborg Avis. Der var oprettet kontrakt mellem ham og faderen, hvorefter Sophus skulle overtage samtlige passiver samt svare 3 RBD. ugentlig til forældrene, så længe de levede.

*Andreas Back-  
hausen overtager  
trykkeriet –  
Sophus til Århus*

Sophus var kun 19 år, da han blev selvstændig bogtrykker og redaktør, men han indså hurtigt, at arbejdsbyrden ville blive for stor. Han fik derfor overtalt sin ældre bror til at vende hjem fra København, så de i fællesskab kunne drive firmaet. Heller ikke denne løsning viste sig holdbar. Andreas, der dels som den ældste og dels som den, der følte sig fagligt bedst rustet, ville råde, og selv om brødrene resten af livet holdt meget af hinanden, kunne de fagligt ikke gå i spand i Skanderborg. Resultatet blev, at Sophus besluttede at søge sin lykke i Århus, mens Andreas overtog firmaet i Skanderborg med de samme forpligtelser, som Sophus havde haft. Fra december 1869 var Andreas Backhausen indeha-

## G Skryvls

fræ Valle Kransen te hans Souffinbaan  
Junge Marri, om hudden haar haad den Ghr  
aa taabl mæ Kangen i Wiborre, aa nabrved  
wa blown Kammerstraab!

Her no, bette Do!

Hjemme, d. 32. Juli. 1861.

De ce no en rum Stoh siden A haar strouen Dæ te, aa dæhso wel A aans gi Dæ  
jen Skryvls-te idau, aa giahn spohr te Di Besinnels aa hudden Do eijens lowwer.  
No wel A fohst la Dæ widd hudden A haar it, aa hudden de gæhr mæ e Gandtiering.  
Do haar wel nok bohr a e Koveser, te Kangen ha wart her i e Woy; de wa faartrefsen  
en gromme wif Kaahl aa hjon aa sic te; aa saa moj willele aa taahl mæ wa han osfe.  
A troued A wa blown Kammerstraab; men de blew A da it de hier Gaang, men de ka  
nok hænd se te A bliwr et te Noyaar. Den Daw A wa op te e Ruhr, (saa saadden  
kaaller di sijn Kolkens et) — haad A pyntet mæ yaa de sjonkest; A haar aaller wahn  
saa sijn fahr; A haad saaf en Par gue fuor Weimels Dowser aa , en reele hjon roh aa  
guulskriwet Waist aa en Par spjinteroy Stowier. A bruer eijens aaller o go mæ soien  
nouen; for nærensti A sta te Leijstow eller te Alters, saa gæhr A aaltid i mi noy  
Kæstoufowl. — Saa haad A lohnt en Knivsjowl ah mi Nabo, e Skuolmæjster, aa  
hans Gat; dæ wa reelenof manne Vuler i ham, men ded gjoht it noued, for A tou en  
Kulstol aa trawhd e Vuler ud. No ka Do trou, A saae hjon aa listig ud. Fohst gif  
A hin te wo Praist, for aa bohr, hudden han iottes om mæ; han grunn reelenof noued  
i e Skjæg, ded kunne A godt sic, men A tiour, te de wa aa haar Wisunnels, saade  
han it tu blyw saa sijn sjoht, aa sohr sæ mæ saa mojn Anstaahn. Ennele gif A jo op  
te Kangen. Sikken Herkibied! — men ded blow no saa mejet, skul A saataell aal de.  
Dæ sirod tou far Grinnabidere we e Siød o Kangen, aa di grunn saa moj i e Skjæg.  
A tet di soh te A skul wahr Kammerstraab; dæhfor erlet A trou A blywr et te Noyaar  
eller te hans Gebourdaw. Sic, soijden w'er aa ha Dannels aa guo Manieret, saa ka  
Sen da blow te Roet i se Dawe. G Praist wa osfe oppe we Kangen, men A haar it  
heyt han æ blown te mier end han war. No wel A slutt mæ en slittig Hjelsten te aal  
gue Wenner aa dæi sel.

Valle Kransen.

*Andreas Backhausens tekst trykt i Viborg Stiftsbogtrykkeri*

ver af faderens trykkeri og redaktør af Skander-  
borg Avis.

Det bliver således Andreas Backhausen, dette  
kapitel først og fremmest må helliges.



Vi véd allerede, at Andreas efter konfirmationen i april 1859 kom i typograflære hos stiftsbogtrykker Lauritz C. H. H. Wissing, hvor hans far havde arbejdet i 1842. Dette lærested var præget af megen menneskelighed, og for Andreas Backhausen betød de fem læreår i Viborg andet og mere end et blot lærlinge-principalforhold. Det blev til et venskab, der varede, til Wissing døde 1896, 82 år gammel, hvad en bevaret korrespondance bærer klare vidnesbyrd om.

*Andreas og  
stiftsbogtrykker  
Wissing, Viborg*

Da Andreas i 1864 var udlært medgav Wissing ham følgende anbefalingskrivelse:

*»At Andreas Backhausen har uddannet sig i mit Officin til Typograph, og at jeg i saa Henseende kan anbefale ham som et dygtigt Menneske, bevidnes herved, ligesom ogsaa at han forøvrigt i alle Maader er en moralsk flink ung Mand. Jeg finder Anledning til hertil at føie den Anmærkning, at det, at han allerede nu strax forlader mig, grunder sig derpaa, at hans Fader, Bogtr. Backhausen i Veile, ønsker hans Hjemkomst.*

*Viborg D. 24. Juni 1864*

*H. Wissing  
Eier af Vib. Stiftsbogtrykkeri«*

Som eksempel på den venskabelige tone mellem den gamle Wissing og hans tidligere læredreng, skal citeres et brev fra Wissing, dateret Viborg, den 11. januar 1885:

»Min flinke fordums Elev.

*Det har selvfølgelig glædet mig meget af den mig tilsendte Prøvebog at see, at din mig bekendte rastløse Virksomhed har været forlenet med et lønnende Udbytte, der vidner om, at du har benyttet Tiden godt og ikke sparet paa dine Kræfter, og maae jeg tilstaae, at med tomme Hænder som du i sin Tid, tror jeg ikke ret mange vil naae et Resultat, som det du har opnaaet. Jeg ønsker dig af Hjertet fremtidig god Virksomhed, og da et nyt Aar jo for nogle Dage siden er begyndt, at dette for dig maae blive baade glædeligt og lønnende.*

*Naar du en anden Gang skulde faae Anledning til at skrive mig til, maae du endelig ikke titulere mig »Justitsraad«; i Aaret 1852 blev jeg tilbudt Titelen »Kancelliraad« men afslog det, og for 2 Aar siden blev jeg af en vis Mand forespurgt, om jeg nu ikke ville tage imod Justitsraadtitelen hvilket jeg ligeledes afslog, idet jeg finder en Titel overflødig, og derfor ikke vilde betale 80 Kr. aarlig i Rangskat. – Man har jo engang givet mig Ridderkorset, men Sølvkorset har jeg endnu*

Wissings brev  
1885

H. Wissing,

Wiborg, d. 11<sup>e</sup> Jan. 1854

Min flinke Poesime Gern!

Nat for tilfølgelig gledet mig meget  
af den mig tilsendte Høvensteg og for,  
at den mig bekjendte vaflede Næste  
forrest for varst forbrant med at den  
minde tilbøjte, der videns om, at  
Nå for berigtet Eder godt og ikke  
Hvad for den Gæst, og nuar jeg  
tilfæer, at med komme gæster forde  
i sin Tid, hvor jeg ikke ved mange vil  
nuar et Anfællat, som det Nå for og  
nuar. Jeg ønsket Dig af hjerte  
forrestlig god Næstforrest, og så at mig  
Oms is for nogle Dage siden at bygget,  
at latter for Dig nuar. Blev bundt gladeligt og

Brev fra H. Wissing til Andreas Backhausen

*ikke faaet, men maaske kan det engang komme.  
Med disse Linier slutter og hilser din gl. Princi-  
pal*

*H. Wissing.«*

Efter at være udlært var Andreas Backhausen en kort tid hjemme i trykkeriet i Vejle, derefter nogle år ved Horsens Avis hos bogtrykker og redaktør Hother Fogh. Denne var søn af trykkeriets og bladets grundlægger Anton Christian Fogh (1799–1859), søstersøn af bogtrykker og redaktør Anton Franz Just (1776–1829), Viborg, hos hvem han var udlært. Herefter hjælper Andreas faderen og Sophus med at blive etableret i Skanderborg, som vi har hørt.

*Hother Fogh*

Fra faderen havde Andreas Backhausen arvet to ting: et alvorligt konservativt sindelag og en trofast familiefølelse. Begge dele kom til at præge hans tilværelse, måske mere end godt var.

Så længe Andreas Backhausen havde sit eget talerør »Skanderborg Avis«, kunne han her som redaktør og journalist opøve sin færdighed i politisk påvirkning af læserne. Som konservativ måtte han stadig være på udkig efter, hvad venstre-folk kunne hitte på. I selve byen manglede avisen sin modpol. Men denne modpol kunne til gengæld lade sig finde i Aarhus Amtstidende, udgivet og redigeret af den rebelske venstre-mand, Lars Bjørnbak.

*Andreas Back-  
hausen contra  
Lars Bjørnbak*

Et indtryk af den politiske polemiks lødighed får man bl. a. gennem følgende linier fra et indlæg under mærket –k– i Aarhus Amtstidende, tirsdag den 15. juli 1873:

*Politisk  
polemik*

*»Naar Backhausen svinger sin »Avis-Mjølner« skjælver alle, lige fra Bjørnbak i Viby ned til Drengen, der passer hans Køer, eller de burde da gjøre det, men de hører maaske ikke, at han tordner i Avisen. Det er der nok ikke mange der gjør, desformedelst der er nok ikke mange der læser den.«*

I øvrigt beskæftiger indlægget sig med en af de få injuriersager, hvor det ikke var Bjørnbak, der blev idømt mulkt. Efter indlægget, der bærer præg af at være bestilt arbejde, og som slutter med en opfordring: »Smaa Køtere trænge undertiden til et Spark« – til Bjørnbak om at tage redaktør Backhausen under behandling. Dette giver Bjørnbak anledning til følgende fodnote:

*»Oprigtigt talt holde og læse vi ikke den Slags Blade som Skanderborg Avis og leve følgelig i Reglen i en lykkelig Uvidenhed om, hvad der staar i den osv.«*

Nu skal det til Andreas Backhausens forsvar retfærdigvis anføres, at hans opgave var vanskelig, for netop på Skanderborgegnen var venstrefolkene i absolut flertal.

Han indså da også efterhånden, at han rimeligvis havde større muligheder som bogtrykker i

Horsens, den by, hvor han i ungdomsårene havde vundet sig venner, og med udgangen af 1875 opgav han Skanderborg Avis.

Skanderborg  
avis ophører  
1875

At dette i hvert fald var Lars Bjørnbak kærkommen, fremgår af en artikel under overskriften »Gak hen og gør ligesaa«, som fremkom i Aarhus Amtstidende den 5. januar 1876, og hvorfra følgende skal citeres:

*»I vort Blads Løverdagsnummer meddelte vi, at »Skanderborg Avis« er ophørt at udkomme af mangel paa Abonnenter. Vi nære ikke fjerneste Grad af Brødnid ligeoverfor nogensomhelst Kollega i Pressen; men vi nægte ikke, at det harmer os inderlig, naar vi se den rigtig ægte, danske Godmodighed og Slidsindethed blive i den Grad misbrugt, som det sker overalt, hvor man med en ubegribelig Kortsynethed trasker af Sted med sine Penge til Højrebladene — — Det har derfor ogsaa længe forbauset os, at en saa opvakt og venstresindet Befolkning, som Skanderborg Byes og Omegns Befolkning er, saa længe har kunnet opretholde et Blad som »Skanderborg Avis« var, da det, foruden at det var højst kummerligt redigeret paa ren saxisk Maner, jo ikke var andet end et formummet Højreblad, der af og til kastede nogle demokratiske Pærer i Grams til de godmodige Venstremænd.«*

Bjørnbak  
fremturer

På ren  
saxisk maner

Den gode Bjørnbaks karakteristik af redaktionen af »Skanderborg Avis« kan nok forekomme

noget hasarderet sammenholdt med hans ovenfor citerede forsikring om, at han ikke holdt og ikke læste den slags blade. Men han har utvivlsomt nogen ret i, at Backhausen selv skrev for lidt og des flittigere citerede andre blade og altså redigerede vel rigeligt »på ren saxisk maner«.

Men Bjørnbak fiskede i rørte vande. I samme nummer, 5. januar 1876, offentliggøres referat af et møde i Industri- og håndværkerforeningen i Skanderborg, hvor Bjørnbak med fremtrædende venstremænd har drøftet, hvorledes Aarhus Amtstidende kunne blive lokalt organ for Skanderborg og omegn. At dette imidlertid ikke ubetinget lykkedes, fremgår deraf, at første nummer af »Skanderborg Amts Avis«, der erklærer sig for knyttet til det forenede venstre, udkom søndag den 2. juli 1876.

*Skanderborg  
Amts Avis*

Efter nedlæggelsen af Skanderborg Avis, så Andreas Backhausen sig om efter passende lokaliteter i Horsens. Den 2. juni 1876 udstedte magistraten borgerskab til Andreas Backhausen som bogtrykker i Horsens.

*Andreas Back-  
hausen flytter  
til Horsens*

Her var mulighederne for avisudgivelse meget ringe. Netop i 1876 overlod Horsensegnens venstremænd redaktionen af Horsens Folkeblad til Emil Bojsen. Han var student fra Viborg 1872, tog filosofikum 1873 og beskæftigede sig derefter med journalistik samtidig med at han læste til landmålereksamen, som han fik 1881. Det

kan næsten forekomme som et skæbnens ironiske spil, at Backhausen og Bojsen samme år bosætter sig og får deres virke i Horsens. Man tør sige, at dette sammentræf var som skabt til at afføde en række bataljer, hvor Backhausen over for Bojsens agitatoriske og polemiske færdigheder var dømt på forhånd som taber. Det blad, der skulle støtte Backhausens synspunkter var Horsens Avis, men dets redaktør havde ikke på langt nær den journalistiske flair, der kendetegnede Bojsen.

*Emil Bojsen*

På det rent bogtrykmæssige område lå Andreas Backhausen ikke på den lade side, hvilket allerede er fremgået af Wissings brev fra januar 1885. Han arbejdede flittigt, og var der ikke til enhver tid rigeligt med arbejde for kunder, vidste han, at producere for salg i butikken, der var knyttet til trykkeriet. Han havde fortsat forpligtelsen til at forsørge sin mor, der boede hos ham til sin død, 26. august 1883. Men ganske som faderen havde vidst at skaffe sig ekstraindtægter, viser en række annoncer, at han drev forretning ud over bogtrykkerivirksomheden.

*Bogtrykker,  
forsikringsagent  
og handelsmand*

Han var agent for »The Kondon and Staffordshire«, der tegnede brandforsikringer og for det hollandske glasforsikringsselskab »Prudentia«. I specielle annoncer til lærere og købmænd, hvilke kategorier nok begge har fungeret som underforhandlere, averteres med regnetabeller, skrive-



bøger, tavler, grifler, blyanter, penne og penneholdere. Som oplagsartikler betegner Andreas Backhausen i en stor annonce endvidere: Messing-papirkroge, kontrabøger, lommebøger, kopi-blæk, regninger, noteringsbøger til hver dag i året, postkwitteringsbøger, papirservietter, papirtallerkener, kul-udleveringsblanketter, dags dato, vexler, anvisninger, toldangivelser, jernbane-fragtbreve, vinetiketter, retourgodssedler – og endelig tilbydes ligvers i største udvalg til 165 øre pr. 100 stk. At Andreas tillige fra faderen havde arvet lysten til at producere vers ses af, at »lejlighedssange trykkes smukt og forfattes efter opgivet thema«. Endelig fører butikken et betydeligt udvalg i litografier. Der er således tale om 50 forskellige store litografier i glas og ramme – og hertil 1880'ernes modefænomen: »Olietryksbilleder i mange Størrelser, omtrent ikke til at skjelne fra gode Oliemalerier forefindes i stort Udvalg og anbefales særlig Dhr. Kjøbmænd, Glarmestre og Snedkere til billigste en-Gros-Priser.«

Dette sidste er et talende vidnesbyrd om Andreas Backhausens driftighed som forretningsmand. Netop i 1870'erne og 1880'erne begyndte store tyske litografiske anstalter som E. G. May i Frankfurt am Main, Kamag i Dresden og Müller & Lohse i Dresden efter en ny teknik at fremstille olietryksbilleder, oftest reproduktioner ef-



*Annonce i Horsens Folkeblad*

ter kendte religiøse fremstillinger: »Den gode hyrde«, »Jesus og de små børn«, »Den hellige familie«, skytsenglemotiver og børn, der beder aftebøn. Hele denne billedverden blev hurtigt hvermandseje, og snart hang i næsten alle soveværelser et stort farverigt olietryk over ægte-sengene. Andreas Backhausen har tidligt øjnet mulighederne heri og har fra tyske fabrikker importeret store oplag til videresalg.

Meget tidligt har Andreas Backhausens markante konservatisme sat spor i den politiske debat i Horsens. Emil Bojsen har hurtigt øjnet et offer for sin polemiske pen, hvilket tydeligt fremgår af følgende indlæg i Horsens Avis den 4. november 1879:

*»Naar Hr. Redaktør Emil Bojsen til Foraaret, for at aftjene sin Værnepligt, viger sit ophøjede Redaktørsæde paa Nørregade, som det ved Abonnenternes Godhed og Overbærenhed nu i*

*Politisk polemik*

3 Aar har været ham forundt at beklæde, da vil han næppe faa det Lov paa sig, at han har været sær paalidelig. Et Exempel herpaa har man igjen i Aftes ved hans Gjengivelse i »Folkebladet« af Mødet i Søndags i Arbejderforeningen angaaende Forsvarssagen. Efter først gjennemgaaende satirisk at have omtalt Mødet og de optraadte Talere, vender han sig sluttelig mod Under tegnede og fortæller en Historie, der maa opfattes saaledes, at jeg som »ansvarshavende« med nogle Herrer efter Mødet uddelte i Porten Exemplarer af et Skrift som Fredsvenerne i England havde udsendt. – Sagen er, at jeg for et Aars Tid siden i mange Tusinde Exemplarer trykte et vakkert, kristeligt lille Skrift, som Venners Samfund i London udbreder her i Landet og i Udlandet; men fordi jeg har trykt et Skrift, bærer jeg virkelig intet Ansvar i almindelig Forstand for dets Indhold eller Udbredelse, og saaledes har jeg ej heller ringeste Del i Skriftets Udbredelse i Søndags. – Ved atter at omtale mig ved denne Lejlighed viser »Horsens Folkeblad« sit velbevarede Sindelag imod mig, og er det kun et nyt mislykket Forsøg til de mange tidligere paa at være ubehagelig imod mig.

Horsens, den 4de Novbr. 1879

A. Backhausen.«

Så længe Andreas Backhausen havde sin mor i huset, synes hans tanker ikke at have strejft ægteskabet uden periferisk. Da moderen døde i 1883, var Andreas 38 år gammel – og efter familiebrevet at dømme i sine søskendes øjne inkarneret ungarl. Men samtidig med at en række politiske fejder i løbet af året 1885 tog til i styrke og skarphed, skete samtidig optakten til en forandring i Backhausens livsførelse. Han stiftede bekendtskab med en ung pige, Bodil Margrethe Ingeborg Nielsen, der var i huset hos en af Backhausens slægtninge i Horsens. Hun var datter af lærer Christian Nielsen i Kalhave i Hornborg sogn, tidligere overlærer i Flensborg, men fordrevet i 1864 – og Kirstine Villadsen Skou. Lærer Christian Nielsen fungerede tillige som benbrudslæge og til dels som homøopat. Margrethe Nielsen var født i Flensborg 7. april 1858 og således 13 år yngre end Andreas.

Hvem der fra bekendtskabets indledning har udvist størst initiativ, lader sig næppe i dag efterspore. Men familielegenden vil vide, at Margrethe forførte Andreas, men det kan bero på en efterrationalisering, idet hun senere optrådte med stor fasthed og myndighed. I hvert fald skete begivenhederne temmelig hovedkuls. 29. november 1885 proklameres forlovelsen, 18. december udstedes kongebrev, hvorefter vielsen finder sted i Hatting kirke den 26. december. For at fuld-

*Politiske fejder –  
og optræk til  
giftermål*

*Forlovelse,  
giftermål og  
barnefødsel*



*Forlovelsesbillede, Margrethe Nielsen og Andreas Backhausen*

stændiggøre billedet skal det noteres, at Margrethe Backhausen den 2. juli 1886 nedkom med en datter, Gerda Astrid Christine Backhausen, der senere blev oversygeplejerske på Rigshospitalet og afgik ved døden 20. marts 1939.

*Bojsens  
drillerier*

De politiske fejder i Horsensbladene kulminerer i 1885 med et par drilagtige notitser i Horsens Folkeblad: Den 4. september 1885 under overskriften »Notabel Rejsende«: – »Den dybsindige Backhausen er i Morges vendt tilbage hertil Byen. Han var ikke blandt de lykkelige konservative, der havde Audiens hos Hs. Maj. Kongen.« – og den 5. december 1885 under overskriften:

»Fashionable News«: »Hr Backhausen er blevet forlovet.«

Backhausen har flere gange i Horsens Avis truet med sagsanlæg, og da Emil Bojsen i 1886 fortsætter med sine mere og mere personlige chikanerier, bliver det endelig Backhausen for meget. Det kommer til et sagsanlæg, og resultatet fremgår af »Jyllandsposten« den 21. december 1887: *»INJURIESAG. I Går er der i Følge »Horsens Avis« ved Horsens Byting afsagt en Dom, som ret karakteriserer »Horsens Folkeblad«s Skrivemaade og den Taktik, som det anvender i den politiske Kamp. Baade før og siden, men dog formentlig i Tidsrummet fra Efteraaret 1885 til Efteraaret 1886, indeholdt »Horsens Folkeblad« Uge efter Uge det ene mere personlige Angreb paa Bogtrykker A. Backhausen der i Byen efter det andet og overskred jævnlig Grænsen for Privatlivets Fred med usandfærdige og meningsløse Beretninger. Hr. Backhausen besluttede at sagsøge »Horsens Folkeblad«s Redaktør E. Bojsen, som ved den i Gaar faldne Dom er idømt en Mulkt paa 100 Kr. eller simpelt Fængsel i 15 Dage samt 50 Kr. i Sagsomkostninger medens de ærefornærmende Udladelser ere mortificerede.«*

Sagsanlæg

Bojsen dømt  
for injurier

Uanset politiske stridigheder blev Andreas Backhausen ikke mindst på grund af sin faglige dygtighed en agtet borger i Horsens, og hans officin

*Dyrenes  
beskyttelse*

havde ry ud over det rent lokale. 1885 blev han formand i Foreningen til Dyrenes Beskyttelse for Horsens og Omegn, et arbejde han tog dybt alvorligt og ofrede adskillige kræfter. Det var ham derfor en tilfredsstillelse, at han i 1892 tildeltes medaille og diplom fra Dyrebeskyttelsesforeningen i København.

Naturligvis kunne Emil Bojsen ikke undlade at forsøge Backhausen latterliggjort også i dette arbejde. Lørdag den 27. marts 1886 indeholder Horsens Folkeblad under overskriften: »Dumpet« en længere satirisk artikel, hvori det bl. a. hedder:

*Grov satire*

*»Det er tungt ikke at blive kendt værdig til hæderlige Medborgeres Omgang. Det avler Bitterhed i Sindet at blive udelukket fra det dannede Selskab. Redaktør Bojsen og Redaktionssekretær Claussen er oftere blevet infamt kasserede i pæne Foreningen her i Byen, nu er de blevne ansete for uværdige til at optages i – Dyrebeskyttelsesforeningen. Alt det andet kan gaa, men dette sidste er et haardt Slag. Skal det da nu virkelig, fordi de er Venstremænd, formenes dem at beskytte Dyrene?»*

*Hvad der er mærkeligst ved Sagen er, at Backhausen er Foreningens Formand. Og han maatte netop sørge for, at de blev optagne, da de ved saa mange Lejligheder har vist en levende Interesse for hans Gris – osv. osv.«*

**A. Backhausens**

**Bogtrykkeri**



**i Horsens**

leverer

Blade, Tidsskrifter, Bøger, Schemata,  
merkantile Sager etc. etc.

hurtigt og til billigste Priser.

**For By- og Herredskontorer**  
føres i Oplag alle Schemata og  
Blanketter.

**For Toldkontorer**  
haves alle Slags Schemata og Blan-  
ketter.

**For Apotheker**  
haves i 7 Størrelser Signaturer til  
Standglas og Skuffer efter den  
nyeste danske Pharmacopoe's Nomen-  
clatur.

**For Handlere**  
føres Papir, Konvoluter, Makulatur  
Papirposer, Kontrabøger, Skrive-  
bøger, Lommebøger, Vinetiketter,

Regninger, Fragtbreve, Vexler, An-  
visninger etc. etc.

**Visitkort,**  
elegante, leveres til forskjellige Priser.

**Postpapir og Konvoluter**  
med Navn billigt; saavel ordinære  
som extra fine Ting.

**Brevpapir med Monogram**  
i mange Sorter.

**Post- og andre Kvitteringsbøger**  
haves i forskjellige Størrelser.

**Alle Almanaker**  
leveres Forhandlere mod højeste  
Boghandler-Rabat.

### Haandbog for Vævere,

indeholdende

### Oplysninger og Vejledninger

til Væveriet,

samlet og udarbejdet af

Væver H. C. Nielsen,

forh. Mester ved Straffeanstalten i Horsens,  
forlagt af A. Backhausen.

Faaes a 3 *kr* 50 *ø* hos

A. Backhausen i Horsens.

### Vejledning

i Benyttelsen af

### Bestemmelser for Befordring

af Gods, Kreaturer m. m. for de  
danske Statsbaner indbyrdes og for  
den gennemgaaende Forbindelse  
med sjællandske, østjydske og tyske  
Baner.

Udarbejdet af Jernbancassisterne  
Flemming og Bruun,

forlagt af A. Backhausen.

Faaes a 1 *kr* 25 *ø* og 2 *kr* pr.  
Exemplar.

**Agentur**

i Typer, Bog- og Stentryk- samt Papirbeskjæremaskiner,  
i Brand-, Livs- og Glasassurance.

**Annoncer**

til „Nationaltidende“ og „Dagstelegraphen“ modtages  
til Originalpriser af A. Backhausen.



Hertil skal blot føjes, at redaktionssekretær Claussen er den senere meget kendte digter Sophus Claussen, der i årene 1886–1890 var journalist ved Horsens Folkeblad.

19. juli 1887 fødtes Axel Christian Egtved Backhausen, og året efter, den 2. november 1888 fulgte søsteren Ingeborg Andrea Margrethe Backhausen, der studerede klaverspil hos prof. Victor Bendix og flere steder i udlandet og døde som klaverpædagog i Horsens i 1948.

Fagpolitisk var Andreas Backhausen lige så konservativ som på andre områder. Han var ingen ynder af fagforeninger, og de typografer, der ønskede at arbejde i hans officin, kunne ikke samtidig være fagforeningsmedlemmer. Om denne holdning og brydningstiden hen mod århundredskiftet vidner et brev, som Andreas Backhausen i marts 1895 modtog fra typograf N. Rasmussen, der havde haft arbejde i Horsens:

*»Højtærede Hr. Backhausen! Jeg tillader mig herved ærbødigst at meddele Dem, at jeg, efter at have arbejdet paa Slagelse-Posten en 5–6 Dage, rygtedes det blandt Typograferne og disse satte sig da straks i Bevægelse for at faa fat paa mig naar jeg gik hjem om Aftenen. Denne Scene foregik hver Dag, men jeg svarede dem, at jeg stod uden for Foreningen, og som Følge deraf ikke havde noget med denne at gøre. Om Søndagen blev det endnu værre. Da jeg om Efter-*

*middagen gik en Tur ud i Byen blev jeg antastet af 8 Typografer paa Gaden, som bebrejdede mig for at have taget Plads der. Jeg blev meget ærgerlig at jeg til enhver Tid skulde være Genstand for deres Overfuselser. Af den Grund søgte jeg min Afsked, og rejste til København Mandag Morgen. Her var jeg saa heldig at erholde Arbejde hos Bogtrykker B. Nielsen Linnésgade, men det er kun for en kort Tid.*

*Jeg har det meget godt her, hvilket jeg ogsaa havde i Slagelse. Hvis De længere hen, naar den gode Tid kommer, eller Deres Broder, som De talte om, kunde have Brug for mig, vil jeg med Glæde modtage Tilbuddet. Nu til Slut en hjertelig Hilsen til Dem og Familie. Med Højagtelse, Ærbødigst, N. Rasmussen.»*

1889 blev Andreas Backhausen optaget i Odd Fellowordenen.

1891 fik hans borgerskab en påtegning om, at han tillige havde borgerskab som instrumentmager, uden at det har været muligt at fastslå, hvilke instrumenter, han har forfærdiget, eller om han overhovedet har benyttet dette borgerskab. 1894 foretog han en stipendierejse af to måneders varighed i Tyskland og Østrig. Mod slutningen af året 1894 fejrede han ved en fest med adskillige indbudte gæster sit 25-års jubilæum som bogtrykker, idet han beklageligvis

*Instrumentmager*

*Stipendierejse*

overså, at det firma, han ledede, måneden forud havde 40-års jubilæum.

*Andreas Backhausens død*

Den 18. februar 1899 døde Andreas Backhausen, efterladende sig sin yngre hustru, tre børn og et bogtrykfirma, der indtil da havde været i stadig vækst.

23. februar 1899 indeholder de lokale aviser foruden dødsannoncen en meddelelse om, at butikken holdes lukket mellem kl. 1 og 4 på begravelsesdagen – ingen tid skulle unødigt spildes, og 25. februar indrykker Margrethe Backhausen en annonce, hvor hun takker for deltagelse og fortsætter: »Forretningen fortsætter paa samme Maade som hidtil, og det skal være mig magtpaaliggende, at tilfredsstille enhver, der vil forunde mig sin Søgning.«

*Margrethe Backhausen fortsætter firmaet*

Margrethe Backhausen har ikke et øjeblik været i tvivl. Hun har straks med fast hånd grebet om roret, har meget hurtigt ansat en bestyrer for trykkeriet og samtidig arrangeret det således, at den 12-årige søn, Axel, blev taget ud af Horsens Statsskole, så snart den tvungne undervisningspligt var overstået. Han nærede ikke selv noget ønske om at blive bogtrykker, men mod Margrethe Backhausens myndighed betød en 12-årig drengs anskuelser såre lidt. Det var på tale, at han skulle læse til læge, men Margrethe Backhausens ønske om, at han skulle dygtiggøre sig til at overtage firmaet, blev det afgørende.

*Axel Backhausens uddannelse*

# De smukke Bønge.

I.

## Kjærlighedsfang.



II.

## Jeg er en simpel Bondemand.

---

G. N. Wedel, Bindelev.

Eftertryk forbydes.

---

Trykt hos A. Bachhausen, Horsens.

Det viste sig, at selv om hun fagligt ingen forudsætninger havde for at drive bogtrykkerivirksomhed og i så henseende helt måtte støtte sig til bestyrere, opvejedes denne mangel af hendes udprægede sans for økonomi. Hertil kom hendes viljefasthed og myndighed, og man tør sige, at firmaets omdømme og rentabilitet ikke led skade under hendes styre. Til gengæld slap hun heller ikke tøjlerne, før hun selv følte, at kræfterne svandt.

*Svendeprøve  
1906*

Hendes intentioner med hensyn til Axel Backhausens dygtiggørelse slap hun intet øjeblik af syne. Efter at han var konfirmeret 1901, kom han i lære i trykkeriet i Horsens, og i 1906 aflagde han svendeprøve. Allerede på dette tidspunkt havde Margrethe Backhausen planlagt hans videre uddannelse. Selv om hun ikke havde dybere indsigt i, hvad faget krævede, var hun helt klar over, at foregangslandet for moderne trykkerivirksomhed var Tyskland.

*Axel Backhausen  
i Leipzig*

Den 1. oktober 1906 påbegyndte Axel Backhausen en række kurser på Technikum für Buchdrucker i Leipzig. Fagene ved denne højskole var for Backhausens vedkommende akcidenssats og akcidenstryk, ton-klichefremstilling, zinkætsning, farvelære, typografisk design og trykprisberegning. 19. september 1907 sluttede kurserne med en prøve med opgaver i arbejder på digel-  
presse. Backhausen bestod prøven med karaktere-



*Axel Backhausen*

ren: rosværdigt, og hans diplom fra teknikum fik påtegning om, at opførsel, flid og punktlig-hed havde været dadelløs.

For yderligere at uddybe sit kendskab til moderne trykkerivirksomhed var Backhausen helt til foråret 1910 beskæftiget hos Albert Schemming i Kassel med finere akcidensarbejder, hos H. C. Bestehorn i Aschersleben i firmaets møntertrykkeri som digeltrykker og hos C. Heinrichs bog- og stentrykkeri i Dresden som maskinmester og digeltrykker, og overalt drog han bort med fine anbefalinger i mappen.

Efter hjemkomsten arbejdede Axel Backhausen hos moderen, indtil han i 1912 blev moderens trykkeribestyrer. På Axel Backhausens 30-års fødselsdag, den 19. juni 1917, overtog han fir-

*I Kassel,  
Aschersleben og  
i Dresden*

*Overtager  
firmaet*

maet, men Margrethe Backhausen fortsatte med at tage del i den daglige ledelse, og så sent som 1926 kendes eksempler på, at hun underskrev lærekontrakter med nye lærlinge.

Ud over sine faglige interesser, der hele livet optog Axel Backhausen stærkt, var han interesseret i teater, musik og litteratur. Stærkt optaget var han i ungdomsårene af amatørfotografi og skak. Den sidste interesse holdt sig livet igennem og medførte, at Dansk Skakblad gennem en lang år-række blev trykt i officinet i Horsens.

I visse perioder var Axel Backhausen plaget af sygdom; således ramtes han i 1929 af en meget alvorlig kalvekastningsfeber. Efter sygdommen måtte han søge rekreation på kuranstalten i Silkeborg. Her opholdt sig på samme tid den administrerende direktør for Den kgl. Porcelainsfabrik, Frederik Dalgas, der var ledsaget af sin datter, Marie.

Samme Maries far var søn af Enrico Dalgas (1825–1894) og Marie Magdalene Købke (1832–1916), og han var gift med Ingeborg Hanna Schou, datter af porcelainsfabrikkens forrige direktør, Philip Schou (1838–1922) og Clara Olivia Maria Buch (1839–1926).

*Axel Backhausen  
og Marie Dalgas*

Det udviklede sig hurtigt til en romantisk affære mellem Axel Backhausen og Marie Dalgas, og 27. marts 1931 stod deres bryllup i Vor Frelsers kirke i Horsens.

I ægteskabet fødtes tre børn: Margrethe Dalgas Backhausen, født 27. juli 1932, død 31. juli 1976, Hanne Dalgas Backhausen, født 23. november 1934, og Andreas Bent Dalgas Backhausen, født 6. februar 1939. Sidstnævnte, der lever som grafiker i Århus, er en entusiastisk samler af slægtsoplysninger og -minder, og har foruden at være forfatter af forordet til dette skrift beredvilligt forsynet skriftets forfatter med et overvældende og uvurderligt materiale.

*Andreas Bent  
Dalgas Backhausen*

27. maj 1932 døde Margrethe Backhausen, hvorefter Axel Backhausen var ene om at bestemme firmaets drift.

*Margrethe  
Backhausens død*

Med sin solide uddannelse i ryggen lykkedes det Axel Backhausen at føre det gamle Horsensfirma frem til en position, hvor det hævdede sig blandt landets bedste og ofte fik overdraget vanskelige og betydningsfulde opgaver, der blev løst med den yderste samvittighedsfuldhed og med den respekt for fagets ære, der kendetegner den fremragende fagmand.

Som familiearv havde Axel Backhausen modtaget en dyb konservativ indstilling. Dette betød bl. a. en klar adskillelse mellem hjem og forretning. Hustruens domæne var hjem og familie, hans var forretningen, og denne diskuteredes ikke i hjemmet. Man kunne måske have forventet, at de vanskeligheder, der mødte hans mor ved faderens død i 1899, havde været et klart tegn

*Hjem og  
forretning*





*Marie Backhausen, f. Dalgas*

for ham på det rimelige i, at hustruen ikke var helt uvidende om forretningens drift, hvis en lignende situation skulle opstå, så meget mere som Backhausens helbred ikke altid var det bedste.

I stedet for som faderen aktivt at deltage i konservativ politik, vendte Axel Backhausen sin interesse mod de faglige organisationer. I en årrække varetog han formandsposten i Horsens Bogtrykkerforening og i Skanderborg Amts Bogtrykkerforening. Herudover anvendte han en del af fritiden som ivrigt aktivt medlem af Horsens skakklub, ligesom han var optaget af arbejdet i Rotary og en overgang var Horsensklubbens præsident.

*Faglige  
tillidsbørv*

*Fagskolen  
i Horsens*

I sine sidste år arbejdede han ihærdigt på at forbedre forholdene for bogtrykfagets lærlinge. Han var den drivende kraft i et samarbejde mellem

Teknisk skole i Horsens, Skanderborg Amts Bogtrykkerforening og Typografernes Fagforening med det formål at få oprettet en fagklasse for trykkere ved Teknisk skole. Denne væsentlige faglige indsats fik Axel Backhausen ikke lov at se tilendebragt. Fagskolen indviedes i 1949, men den 24. august 1946 forværredes en hjertesvaghed, der gennem årene havde plaget Axel Backhausen, og den 11. juli 1947 døde han.

*Axel Backhausens  
død*

Marie Backhausen var lige så beslutsom som sin svigermor. Hun ville fortsætte trykkeriet med bestyrer og selv deltage i daglige dispositioner. På ét punkt var hun heldigere stillet end Margrethe Backhausen havde været. Hun kunne, når vigtige spørgsmål trængte sig på, støtte sig til dygtige rådgivere i familie- og vennekredsen. Som økonomisk rådgiver ydede direktør Ernst Müller, København, en uselvisk indsats, og på det rent faglige område støttede Marie Backhausen sig ofte til bogtrykker Rosendahl, Esbjerg.

*Marie Backhausen  
fortsætter  
firmaet*

Med skiftende bestyrere og med beundringsværdig energi lykkedes det Marie Backhausen at drive bogtrykkeriet videre. I sine seneste år var hun på grund af sygdom nødt til at føre en noget tilbagetrukket tilværelse. Alligevel formåede hun at følge sit firma og i øvrigt holde sig orienteret om tidens begivenheder. Hun døde 66 år gammel den 19. marts 1965.

*Marie Backhausen  
dør 1965*

Kort efter afhændede arvingerne firmaet til fru Backhausens bestyrer, Holger J. Sørensen, der fortsat driver Backhausens bogtrykkeri i Horsens.

## V. Firmaet Backhausen i Århus

Wilhelm Backhausens søn, Sophus Carl Adolph Backhausen, født 24. februar 1850, har vi allerede fulgt gennem årene i Vejle og Skanderborg, indtil han i 1869 besluttede at overlade broderen Andreas det gamle slægtsfirma for selv at forsøge sig i Århus. Ganske uden forberedelser blev denne beslutning dog ikke truffet.

Før den fuldstændige næringsfriheds indførelse 1. januar 1862 eksisterede der i Århus to egentlige bogtrykkerier, Aarhus Stiftsbogtrykkeri, ejet af Adolph Friederich Elmquist (1788–1868) og Falkenbergs Bogtrykkeri, ejet af bogtrykker P. Nielsen (1817–1907), der i 1840–1844 havde arbejdet på Viborg Stiftsbogtrykkeri hos stiftsbogtrykker Wissing.

Efter 1862, hvor man frit kunne nedsætte sig som bogtrykker, havde to typografer, P. Woludum og Wendt, nedsat sig med mindre trykkerier. Under et ophold i Århus mødte Sophus Backhausen bogtrykker Wendt, hvis bogtrykkeri allerede stod ubenyttet, fordi Wendt havde overtaget ledelsen af Statsbanernes billettrykkeri i Århus. Under deres møde drøftede de mulig-

*Forholdene  
i Århus*

heden af, at Sophus Backhausen, såfremt hans broder Andreas ville overtage trykkeriet i Skanderborg, kunne flytte til Århus og indgå en slags kompagniskab med Wendt, således at Wendt stillede sit temmelig velassorterede akcidenstrykkeri til rådighed for Sophus Backhausen mod, at de i øvrigt delte samtlige udgifter og indtægter.

*Sophus  
Backhausen  
i Århus*

Da Sophus Backhausen ikke fik noget afståelsesbeløb af broderen, stod han uden midler før afrejsen til Århus og altså uden startkapital. Han henvendte sig derfor til en af sin faders venner, toldforvalter Fr. Dræby (1816–1872) og opnåede et lån på 10 Rdl. Indtægterne i Skanderborg havde i øvrigt været så små, at Backhausen ikke havde kunnet afse noget til nye beklædningsgenstande.

*Indtoget  
i Århus*

Om indtoget i Århus beretter Sophus Backhausen i sine håndskrevne erindringer:

*»Den 5te December 1869 afrejste jeg Kl. 5 om Morgenen med Jernbanen til Aarhus. Det var et uhyggeligt Vejr med Sne og Blæst og bælgmørkt, da jeg kom til Aarhus. Jeg var kun tyndt paa-klædt og uden Undertøj; Sneen fæg op ad mine bare Ben under Benklæderne, og jeg gik derfor ind paa en Beværtning, saasnart jeg fandt en saadan aaben og fik mig en Kop varm Kaffe. Da det blev lyst, gik jeg hen paa »Aarhus Stiftstidende«s Kontor og spurgte om der var nogle Billetter paa et Avertissement, som jeg i Forvejen*

havde ladet indrykke om en Lejlighed. Jeg fik da Billetterne, og efter at have set paa nogle Lejligheder, valgte jeg et Lokale paa Mejlgade Nr. 47 hos Snedker S. Petersen, lige overfor Stiftstidendes Bogtrykkeri; det andet Trykkeri, P. Nielsens var ogsaa i Mejlgade nogle faa Steder derfra, og jeg ansaa det for heldigst, at jeg ogsaa kom til at bo paa samme Gade som Folk altsaa var vant til at søge, naar de vilde til en Bogtrykker.

Jeg begyndte straks at flytte Trykkeriet, som var paa Mejlgade 18, hen i det af mig lejede Lokale og var færdig dermed hen ad Aftenstid. – Lokallet bestod af 2 Værelser i Sidebygningen, for hvilket jeg gav en maanedlig Leje af 5 RDL. Jeg betalte en Maanedes Leje forud og da jeg havde betalt 2 Bybude for Flytningen, havde jeg ikke meget af min laante Driftskapital tilbage. Foruden de to Værelser til Trykkeriet havde jeg lejet et Værelse i Forbygningen til at sove og opholde mig i, men da jeg meget sjældent havde Tid til at komme der, og heller ikke havde Raad og Lyst til at opvarme det, kom jeg der saa godt som aldrig, men opholdt mig for det meste i Trykkeriet, hvor jeg ogsaa ofte lagde mig midt paa Gulvet med Klæderne paa og sov om Natten. Jeg maatte nemlig arbejde længe hver Aften, ofte til Kl. 2–3 om Natten, og da jeg skulde tidlig op om Morgenens for at arbejde videre, var

Trykkeriet  
i Mejlgade

Sov  
på gulvet

*det meget lettere at lægge sig paa det bare Gulv, hvorved jeg sparede Tid til Sengeredning og Af- og Paaklædning.*

*Spisekammer i cigarkassen* *Min Kost var ligesaa tarvelig som mit Logi. Mit Spisekammer bestod af en Cigarkasse, hvori jeg havde gemt mit Brød og Smør etc. Jeg kogte selv i Kakkelovnen lidt Øl eller Mælk Morgen og Aften og drak det til mit Brød. Middagsmaden fik jeg bragt fra et Spisekvarter til 1 Mark (33 Øre) pr. Portion. Tilmad brugte jeg saa godt som ikke. Da jeg var kommet til Aarhus, skrev jeg hjem og underrettede mine Forældre derom. Moder sendte mig da nogle Smaating og blandt andet en lille Appetitost til 3 Skilling (6 Øre). Da hun i Maj Maaned næste Aar kom til Aarhus for at besøge mig, havde jeg endnu det halve af Appetitosten tilbage; det var al den Tilmad jeg havde faaet i omtrent et halvt Aar. Jeg fortæller kun dette, for at I kan se, hvor tarveligt jeg var nødt til at leve, for at kunne bringe min lille Forretning i Gang.«*

*Håndpresse og fire kasser skrift*

Wendts trykkeri, som Sophus Backhausen nu sled med, bestod af en stor håndpresse og 4 reoler med temmelig gode skrifter og indfatninger. Imidlertid trængte sættekasserne til en grundig revision. Aflægningen havde været så mangelfuld, at det var »i fisk«. Det sinkede arbejdet – og dermed forretningen, at Backhausen sideløb-



*Sophus Backhausen*

bende med det daglige arbejde måtte prøve at bringe orden i de nødvendige materialer.

For at der fra starten kunne være arbejde at tage fat på, skaffede Wendt trykordrer fra boghandlerne Thruø og Rybner Petersen. Det var oftest småting som at trykke navn på brevpapir og konvolutter. Priserne var forholdsvis gode, f. eks. fik Backhausen 3,50 kr. for at trykke navn på 1 ris post eller på 1000 konvolutter. Men til sådant arbejde var håndpressen for uholdbar, der var alt for megen tilretning, og da Backhausen ingen medhjælp havde, måtte han selv valse op for hvert ark. Når man beregnede udgifterne til lys, varme og lokaleleje, blev der, efter at Wendt havde fået sin part kun omtrent 3 mark om dagen til Backhausen, skønt han ofte arbejdede til hen på natten.

Allerede i den første måned af trykkeriets levetid indkom dog et lidt større arbejde. Stabs-

*3 mark  
om dagen  
i fortjeneste*



*Lærebog  
for rytteriet*

sergent Wormslev ved 3. dragonregiment fik trykt en lærebog for rytteriet. Den var på  $3\frac{3}{4}$  ark og tryktes i 1000 eksemplarer. Arbejdet indbragte 50 RDL.

*Auktionskatalog*

I februar 1870 fik Sophus Backhausen lejlighed til at vise, at hvor den sejge vilje er til stede, kan det næsten umulige lade sig gøre. Auktionsfirmaet Nullemann og Thomsen havde forhørt sig hos byens to større trykkerier om trykning af et auktionskatalog, der skulle være færdigt på 3 dage. Ingen af disse trykkerier, der hver disponerede over 10–12 typografer, ville påtage sig arbejdet. Så henvendte man sig til Backhausen, der påtog sig opgaven. Kataloget var på  $2\frac{1}{2}$  ark og skulle trykkes i 500 eksemplarer. Det lykkedes Sophus Backhausen at opspore en kvik dreng, der havde gået til hånde hos bogtrykker Woldum og var i stand til at sætte en smule. Med drengens hjælp gik arbejdet i gang. De hjalp hinanden med sætningen, og når et ark var sat, trykte Backhausen, og drengen valsede op. Når en form var trykt, måtte den slæbes ned i gården, hvor bogtrykkeren lå på stenbroen og trods frost vaskede formen. Så måtte skriften lægges af, inden der kunne begyndes på sætningen af næste ark. Backhausen sled uafbrudt alle 3 døgn, og da han trediedags aften havde arbejdet færdigt, var han så udkørt, at han intet kunne spise, men gik i seng og sov til næste dags formiddag kl. 11. –

Drengen, Sophus Schibye (1858–1888), der hjalp til, kom senere i lære hos Backhausen, hvor han udlærtes og i 1884 blev etableret i et trykkeri, udskilt fra Backhausens eget. Schibye skulle afdrage trykkeriets værdi på 4000 kr. med 500 kr. årligt, men allerede 1888 døde han, inden han nåede at blive sin egen herre.

*Sophus Schibye*

Den tidligere nævnte Woldum havde i en lang årrække været trykker ved Aarhus Stiftstidende, men da man her indførte en hurtigpresse, fik Woldum sin afsked, men blev hjulpet til at anskaffe et lille bogtrykkeri. Hans forudsætninger var ikke de bedste. Sætte kunne han ikke, som trykker var han ikke dygtig og som forretningsmand var han dårlig. Han havde en kort tid fra 1868 et annonceblad, men da det ikke interesse-rede ham tilstrækkeligt, gik det hurtigt ind.

Da Backhausen havde arbejdet nogle måneder med Wendts trykkeri, indså han, at selv med en indsats af umådelig flid og meget slid, ville for-tjenesten i en overskuelig fremtid blive yderst pauver. Han opsagde derfor kontrakten med Wendt, og i maj 1870 købte han for 300 RDL. Woldums lille trykkeri. Betalingen blev ordnet så lempeligt, at Woldum skulle aftage for 100 RDL. tryksager, Backhausen skulle erlægge 100 RDL. ved overtagelsen, og de resterende 100 RDL. skulle betales med 5 RDL. om måneden i 20 måneder.

*Køb af Woldums trykkeri*

Trykkeriet bestod af en bekvem håndpresse, hvorpå kunne trykkes et Pro Patria, samt en reol med en halv snes antikvaskrifter. Hertil anskaffede Sophus Backhausen endnu en reol og nogle frakturskrifter.

*Wendts trykkeri  
til Viborg og  
retur*

Wendts bogtrykkeri, som nu stod ubenyttet, blev senere solgt til bogtrykker Gjørup i Viborg. Da Gjørup døde, blev bogtrykkeriet købt af F. V. Backhausen i Viborg, og i 1889 arrangerede brødrene Sophus og Frederik Vilhelm en byttehandel, så trykkeriet atter vendte hjem til Århus. Når Sophus Backhausen i 1889 var interesseret i de gamle sager, skyldtes det, at han på dette tidspunkt lod hele sin skriftmasse omstøbe til den såkaldte Pariserhøjde, et mål som skrifterne fra Wendts trykkeri havde.

Det lille nye trykkeri passede bedre til de arbejder, Backhausen foreløbig kunne regne med at få. Han fik også sine økonomiske kår bedret så meget, at han kunne tillade sig at købe fuldkost hos en nabofamilie for 10 RDL. om måneden. Der blev også råd til klæder og efterhånden også til forskellige typer til trykkeriet. Ved udbruddet af den fransk-tyske krig bestilte Wol-dum flyveblade med de sidst ankomne telegrammer fra krigsskuepladsen. Flyvebladene blev til på den lidt primitive måde, at krigstelegrammerne, hvoraf de fleste ankom om natten, blev slået op ved Hotel Royal. Backhausen stod der-

*Flyveblade om  
den fransk-tyske  
krig*

for tidligt op hver morgen, afskrev telegrammerne og gik hjem og satte og trykte dem. Woldum valsede op, og ved 8–9-tiden om morgenen kunne Woldum gå på gaden og sælge sine flyveblade. De havde publikumsinteresse, fordi man ellers måtte vente på at få nyhederne i hånden, til Aarhus Stiftstidende udkom om eftermiddagen.

Som ung var Backhausen lille og spinkel, hvilket på en særegen måde kom ham til gode. Dilettantforestillinger var på mode og dyrkedes i Århus især i Håndværkerforeningen og i sangforeningen »Brage«. Man så hurtigt, at Backhausen egnede sig fortrinligt til dameroller, og herved blev han kendt med en del gode borgere i Århus.

Det gik fortsat støt fremad for trykkeriet, og efteråret 1871 flyttede Backhausen det til bedre egnede lokaler i Mejlgade 34 på første sal.

Imidlertid havde politiske stridigheder i Århus bevirket, at en kreds af konservative borgere stiftede »Jyllandsposten«. Den kendte højskoleforstander i Viby og bondestandsforkæmper, Lars Bjørnbak (1824–1878), som vi allerede har stiftet periferisk bekendtskab med gennem hans fejder med Andreas Backhausen, startede 1866 »Aarhus Amtstidende«. Det blev trykt i P. Niensens bogtrykkeri. Men fra 1. oktober 1870 påtog P. Nielsen sig tillige trykningen af »Jyllandsposten«. Oprettelsen af dette blad skyldtes,

*Dameroller i  
Dilettant-  
forestillinger*

*Stridigheder  
omkring  
Lars Bjørnbak*

at kredsens af mænd bag det nye blad nærede frygt for, at »Aarhus Stiftstidende« ikke kraftigt nok kunne tage kampen op mod Lars Bjørnbak. Men de to blade, trykt i samme hus, der i en hidtil uhørt journalistisk tone bekrigede hinanden, måtte skilles. Lars Bjørnbak oprettede allerede 1. oktober 1871 eget trykkeri, og kort efter forlod også Jyllandsposten sit første trykkested.

*Trykning af  
»Jyllandsposten«*

Udgiverkredsens bag Jyllandsposten bestod af adjunkt J. Hoffmeyer, der tillige var chefredaktør, teaterejer Sophus Birck, sagførerne Wulff og Thorsen, stadsingeniør Obel og skuespiller la Cour, der på dette tidspunkt var assistent ved Statsbanerne. Disse mænd forhandlede med Backhausen om, at han skulle overtage trykningen af Jyllandsposten. Backhausen gjorde opmærksom på, at vel var han interesseret, men for at klare udsendelsen daglig af Jyllandsposten krævedes en stor hurtigpresse samt en hel del mere skrift, end trykkeriet rådede over. Forhandlingerne forløb hurtigt. Kredsens bag Jyllandsposten påtog sig anskaffelsen af hurtigpressen, mod at Backhausen indkøbte de fornødne skrifter. Backhausen lejede lokaler i Rosensgade nr. 11, og nytårsnat 1871–1872 tryktes det første nummer af Jyllandsposten hos Sophus Backhausen. Der blev festet og drukket tæt på såvel bladets som trykkeriets velgående, ligesom der

*Lokaler  
i Rosensgade*

# Udvalget

## Politisk og Avertisementsblade for By og Land.

Hjælp til Næringsi i Verden, 4 à 7 Skilling om Hjen.

Skjæbnen den 1. Januar 1902.  
Nr. 1

Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902

Hensigtsmæssigt  
for fra 1902  
for fra 1902

Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902

Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902

Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902

Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902

Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902

Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902

Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902

Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902

Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902

Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902

Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902

Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902

Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902

Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902

Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902  
Den 1. Jan. 1902

Samarbejdet  
med  
»Jyllandsposten«s  
udgivere

blev givet rige løfter om de mængder tryksager, som udgiverne ville skaffe trykkeriet.

Måske havde man på forhånd anet eventuelle følger af nattefesten. I hvert fald bringer første spalte på forsiden af det nye nummer allerøverst følgende meddelelse: »Imorgen udkommer intet Nr. af dette Blad.«

Men samarbejdet blev ikke af lang varighed.

Herom fortæller Backhausen i sine erindringer:

*»Da »Jyllandsposten« var et Morgenblad, skulde det altsaa trykkes om Natten, og da jeg selv var Trykker, kom jeg aldrig i Seng førend kl. 7–8 om Morgen, og undertiden slet ikke, da jeg ogsaa skulde se efter Typograferne om Dagen, hvis jeg vilde have noget Udbytte. Dertil kom, at jeg havde paataget mig Trykningen af Bladet for en meget lav Betaling saa jeg intet tjente derved, idet jeg forventede at tjene saa meget mer paa alt det Arbejde, som Udgiverne havde lovet at skaffe, men som ikke var saa let at faa alligevel, og da Folkelønnen paa Grund af de daværende gode Tider og Socialismens Udbredelse steg i høj Grad, blev det en daarlig Forretning for mig; men navnlig var jeg ked af det stadige Natarbejde i de usunde Lokaler, hvor der arbejdede en Mængde Folk ved Gasbelysning, hvorved det blev utaaleligt hedt, da der var temmelig lavt til Loftet.«*

Resultatet af de overvejelser, Sophus Backhausen måtte gøre sig, blev, at han den 16. april 1872 opsagde sin kontrakt med Jyllandspostens udgivere. Han solgte sin part af trykkeriet til Jyllandsposten for 4000 RDL., betalte hvad han endnu skyldte på nye typer og købte for de resterende penge et helt nyt Akcidenstrykkeri foruden Anton Nielsens stentrykkeri. Det sidstnævnte var oprettet i december 1866 af litograf Gustav Rudolf Holm (1843–1869) og i 1870 overtaget af Anton Nielsen (1840–1899), som ikke var faglært, og stentrykker Anton Valdemar Darré (1843–1912). Darré udtrådte 1871, og året efter solgte Anton Nielsen altså til Backhausen.

Det må vist siges om Sophus Backhausen, at det var kendetegnende for ham, at han var ukuelig – undertiden endog dumdrstig optimist. Endnu inden forhandlingerne med udgiverne af Jyllandsposten havde han i efteråret 1871 været på session og var blevet taget til infanterist. Han skrev derfor til sin broder Frederik Vilhelm Backhausen, der var udlært hos bogtrykker Magnus i Slagelse og fortsat arbejdede der ved Sorø Amtstidende, om han ville komme og bestyre trykkeriet i Sophus Backhausens soldatertid. Frederik Vilhelm ankom allerede i december 1871 og var med til at indrette trykkeriet i Rosensgade 11.

*Nyt  
akcidenstrykkeri  
og stentrykkeri*

*Soldater-  
tjenesten*



*Hjælp  
af broderen  
Frederik Vilhelm*

Den 2. april 1872 løste Frederik Vilhelm Backhausen borgerskab som bog- og stentrykker i Århus, og 16. april åbnedes det nye trykkeri i H. P. Jensens gård i Mejlgade under navnet »Brdr. Backhausens Bog- og Stentrykkeri«.

Men soldatertjenesten hang over Sophus Backhausen, og arbejdet i det nye trykkeri var næppe kommet i gang, før indkaldelsen forelå. Herom beretter Sophus Backhausen:

*Trykkeri  
i Mejlgade*

*»Jeg blev imidlertid allerede den 25. April indkaldt til Tjeneste ved 14. Bataillons 1. Kompagni, som heldigvis var indkvarteret i Grarups Gaard paa Mejlgade 55, dengang en gammel falddefærdig Bygning, som var indrettet til Kaserne. Jeg kunde saaledes nemt komme Hjem til Forretningen, og var der ogsaa regelmæssig 3 Gange om Dagen, Morgen, Middag og Aften, naar jeg havde fri for Tjenesten. Thi endskønt min Broder var meget paapasselig og flittig, var der nok for mig at gøre. Han havde i 11 Aar været ved »Sorø Amtstidende«s Bogtrykkeri i Slagelse og var kun vant til Avisarbejde. Her i Aarhus var der saa mange Ting, som han ikke kendte til, som Sætning af Accidentser, Trykning, Korrekturlæsning, Korrespondance, Bogføring, tage imod Bestillinger og beregne Priserne, Pasning af Stentrykkeriet etc. Ligeledes var det jo ikke heldigt, at han ikke var kendt med Byens Borgere, saaledes som jeg var det.*

Det var saaledes nødvendigt, at jeg, saasnart jeg var fri for Tjenesten, gik hjem og besørgede de løbende Forretninger, men det var jo ofte drøjt nok. Jeg maatte hver Morgen op senest Kl. 4, og efter at have redt min Seng og vasket mig ved Vandtruget i Kasernegaarden, maatte jeg Hjem og bestille noget. Kl. 6 skulde jeg stille til Udrykning, og kom da først hjem igen Kl. henved 12. Mens mine Kammerater da spiste og sov paa Kasernen, maatte jeg hjem og arbejde. Kl. 3 om Eftermiddagen stillede vi igen til Exercits og kom hjem Kl. 7 Aften. Jeg gik da atter hjem og blev der til Retraten blev blæst Kl. 10, og saa maatte jeg da skynde mig hen paa Kasernen og være i Seng inden den visiterende Underofficer kom. Det kunde navnlig være anstrengende, naar vi en hel Dag havde været til Felttjeneste og i den stærke Varme havde løbet 4 á 5 Mil med fuld Oppakning.«

Soldatertiden

Backhausen blev udtaget til korporalselev, men hans kompagnichef, over for hvem Backhausen betydede, at skulle tjenestetiden forlænges med 16 måneder, kunne han lige så godt lukke forretningen, lod ham slippe. Han blev permitteret 25. oktober 1872. Imidlertid udviklede forholdet til broderen Frederik Vilhelm sig ganske som forholdet få år før til broderen Andreas. Frederik Vilhelm ville helst som den ældste være den sty-

Kompagniskabet  
ophæves.  
Frederik Vilhelm  
til Holstebro

rende – og selv om brødrene holdt meget af hinanden, kunne de dårligt enes på det faglige område. 1. august 1873 ophævedes kompagniskabet, og Frederik Vilhelm drog til Holstebro.

Det er vel kun naturligt, at firmaets omsætning under Backhausens militærtjeneste var gået tilbage. Dette måtte der rettes op på, og Backhausen optog derfor sin fars gamle metode, at rejse ud til andre byer med prøver på sine tryksager og på den måde skaffe firmaet arbejde. Han forstod også, at man teknisk måtte følge med, og efter broderens udtræden af firmaet bestilte han hos firmaet Klein, Forst & Bohn i Johannesberg ved Leipzig en hurtigpresse, der ankom til Århus mod slutningen af 1873.

*Indkøb af  
hurtigpresse*

Forretningen gik nu støt fremad, men Backhausen var ikke altid lige vellidt af sine kolleger. En søn af Lars Bjørnbak, Alfred Bjørnbak, der drev det af faderen oprettede trykkeri, skrev beklagende: »Man arbejder under den mest fortvivlede og smudsige konkurrence. Lærlinge stødes ud paa landevejen efter knap udstaaet læretid og derved berøves understøttelse af samvittighedsløse principaler, der forestaar disse udklækningsanstalter. Ingen paataler det. »Luskepeterriet« har grebet vidt om sig, og vort fag er i et værre forfald nu end nogensinde tidligere.« Disse hentydninger var møntet bl. a. på Backhausen,

*Angreb fra  
Alfred Bjørnbak*

der arbejdede med et stort lærlingeantal og forholdsvis små priser for arbejdet.

I 1875 skønnede Backhausen, at forretningen var så vel konsolideret, at han kunne gifte sig. I et tidligere kapitel har vi lovet at vende tilbage til Marie Caroline Dehn, søster til Pauline (Line) Backhausen. Marie Caroline var født i Ulvedal 23. august 1816 og blev 18. december 1848 gift med bogtrykker Jacob Mathiesen, København. I dette ægteskab fødtes tre børn, hvoraf kun Marie Jacobine Johanne Mathiesen nåede den voksne alder. Denne kusine var det, Sophus Backhausen havde valgt til sit hjertes udkårne. – Om brylluppet fortæller Backhausen:

*»Da jeg var Forretningsmand med Liv og Sjæl, og jeg ikke synes at kunne spilde megen Tid paa mine private Affærer, holdt jeg Bryllup i Frue Kirke i København Pinselørdag d. 15. Maj 1875, efter at have besørget Forretninger i København om Formiddagen. 2 Pinsedag rejste jeg hjem med min Hustru, og 3. Pinsedag Kl. 6 om Morgenen stod jeg atter ved min Presse.«*

*Ægteskab  
med en kusine*

*Knap nok tid  
til bryllup*

Det er ikke just nogen romantisk sjæl, der afslører sig gennem disse linier.

Umiddelbart forinden brylluppet havde Backhausen atter udvidet forretningen, idet han lejede hele stueetagen i Mejlgade 21. 1877 begyndte han udgivelsen af det ret store 6-spaltede blad

*Jyllands  
Adresse-Avis,  
Handels- og  
Søfartstidende*

»Jyllands Adresse-Avis, Handels -og Søfartstidende«, hvis redaktør var C. Nordstrand. Backhausen havde entreret med agenter i næsten alle jyske byer, og han satte store forventninger til dette nye blad, der udkom i 5000 eksemplarer dagligt. Det nye foretagende gik ikke som ventet, blev en stor skuffelse og bragte Backhausen betydelige tab.

*Dagmar,  
senere gift  
Hestbech*

Den 12. april 1876 fødtes familiens første barn, en datter, Dagmar Sofie Adolfine Backhausen, der 2. juli 1898 i Århus domkirke blev viet til papirgrosserer Frederik Hestbech, hvis firma stadig drives som et aktieselskab i Ålborg. Den 30. juni 1877 fødtes sønnen Sophus Marius Backhausen, som vi skal omtale senere.

*Køb af  
P. Nielsens bog-  
trykkeri, flytning  
til Graven,  
Christian Back-  
hausen faktor*

Trods nederlaget med adresse-avisen udvidede Backhausen atter i 1878, idet købmand Hans Broge, der var kautionist for bogtrykker P. Nielsen, fik Backhausen overtalt til for 7000 kr. at købe P. Nielsens bogtrykkeri, det tidligere Falkenbergs bogtrykkeri. Da hans lokaler atter forekom ham for små, flyttede han begge trykkerier til Graven 3. Ved den størrelse trykkeriet nu fik, var der brug for en faktor. Det blev i første omgang Sophus Backhausens yngre bror, Christian Ludvig Valdemar Backhausen, der året før havde arbejdet i Hamborg, og som bestred stillingen som faktor, til han 2. april 1882 rejste til København og etablerede sig.

Familien forøgedes med jævne mellemrum. 9. februar 1879 fødtes Mary Backhausen, og 9. maj 1881 den senere litograf Carl Adolph Backhausen.

Gennem årene viser det sig, at Sophus Backhausen har svært ved at disponere tilstrækkelig forsigtigt. Så snart han mærker fremgang for firmaet, begynder hans tanker at kredse om nye udvidelser. Hans tilbøjelighed til at forcere for stærkt uden sikkerhed for, at de pekuniære evner holdt trit, skaffede ham mange spekulationer og ofte store tab.

1883 købte Backhausen ejendommen Søndergade 8, lod forbygningen nedrive og opførte en ny. Baghuset på 4 etager indrettede Backhausen til trykkeri og bogbinderi og fik installeret dampmaskine. I for- og sidebygningen indrettedes butik og kontor. I butikken handledes med papirvarer, specielt kontorartikler og skolemateriel. 1885 udvidedes yderligere ved køb af en ældre boghandel, som blev drevet side om side med den øvrige virksomhed.

Resultatet opgør Sophus Backhausen selv med følgende bemærkninger:

*»Endskønt vi havde godt at bestille, var Fortjenesten dog ikke derefter. Udgifterne var alt for store, og jeg kunde ikke overse Forretningens forskellige Afdelinger, saa der gik en Del « i Vasken«, og jeg havde kun et betydeligt Arbejde*

*Trykkeri  
i Søndergade*

*50 ansatte – med at skaffe Penge til alle de Mennesker, der men lille var i Forretningen, i Regelen over 50, saa det var fortjeneste en drøj Tid for mig, endskønt jeg havde saa mange Hjælpere.»*

*Trykkeri ved Clemensbro – villa på Trøjborg* Efter nogle års forløb solgte Backhausen ejendommen, opgav boghandelen og flyttede trykkeriet til tårnbygningen ved Clemensbro. Men atter viste det sig, at han slog så stort op, at det gav bryderier. Ganske vist var der meget arbejde, men fortjenesterne var for små. Han byggede også villa på Trøjborg.

*Atter i Rosensgade* Efter yderligere 5 år købte han den gamle ejendom, Rosensgade nr. 24, lod denne nedbryde og gav selv tegning til den nye bygning, hvor forretningslokalerne nu skulle være. Det blev en solid bygning, for Backhausen var træt af de mange flytninger. Den nye bygning var færdig, så indflytningen kunne finde sted i sommeren 1893.

*Sophus Backhausen mister sin hustru 1893* 27. august 1893 havde Backhausen den sorg at miste sin hustru, der ud over de allerede nævnte havde født tre børn: Vilhelm Thorbjørn Backhausen, født 15. marts 1885, Rigmor Valborg Maria Backhausen, født 27. november 1888, og Ebba Elisabeth Dehn Backhausen, født 28. december 1890. Som man ser, var ingen af børnene voksne, da Backhausen mistede sin hustru. Det kan ikke undre, at han måtte have støtte til bør-



*Tre brødre Backhausen med familier*

nenes pleje og opdragelse. Han fandt hurtigt en meget dygtig husbestyrerinde, Agathe Constance Vogelius, født 25. juli 1859, og de giftede sig den 23. maj 1896 i Fredericia, hvor Agathe Constances bror var læge. Hustruen førte en del kapital med sig i ægteskabet, og det rettede en del op på forretningsøkonomien.

Firmaet havde efterhånden specialiseret sig i trykning af blade og tidsskrifter. Det skal således noteres, at »Tidsskrift for Fjerkræavl« blev trykt af firmaet i 28 år. Men at Backhausen også kunne klare de større og mere krævende opgaver, herom vidner det store to-bindes værk på over 800 sider i meget stor oktav »Tropfuglenes Liv i Fangenskab«, der indeholder et stort antal farvetrykte bilag og illustrationer.

*Nyt giftermål  
1896*

*Trykning  
af tidsskrifter  
som speciale*



*Aktieselskabet*

Da det efterhånden gik op for Backhausen, at ingen af børnene kunne eller ville videreføre firmaet, lod han det i 1905 omdanne til et aktieselskab, for hvilket han blev administrerende direktør. I denne stilling udvidede han atter trykkeriet, idet han 1909 købte Aarhus-Postens trykkeri og Nationaltrykkeri, som herved indgik i »Brdr. Backhausens Bog- og Stentrykkeri A/S«. På det organisationsmæssige område gjorde Sophus Backhausen også sin pligt. Han sad som bestyrelsesmedlem i »Foreningen af danske bogtrykkere«, var medstifter af og i to perioder formand for »Dansk Provins-Bogtrykkerforening«, medstifter af og første formand for »Aarhus bog- og stentrykkerforening« og bestyrelsesmedlem i »Foreningen af stentrykkere i Provinsen«.

*Faglige  
tillidsposter*

*Sophus  
Backhausen dør  
1911*

Den 7. april 1911 døde Sophus Backhausen på Rigshospitalet af en heftig lungebetændelse, han havde pådraget sig under et ophold i København.

I 1915 overgik Backhausens firma, efter at et nyt aktieselskab var dannet, til »Jydsk Centraltrykkeri«, der kort efter at firmaet den 5. december 1969 havde fejret 100-året for Sophus Backhausens start i Århus, flyttede fra Rosengade til Viby industrikvarter i en 3000 kvadratmeter stor trykkeribygning i ét plan, hvor hele den moderne grafiske teknik er taget i anvendelse.

To af Sophus Backhausens sønner fik deres virke inden for de grafiske fag. Den ældste søn, Sophus Marius Backhausen, der var født 1877, kom efter sin konfirmation 1891 i lære i faderens officin ved Clemensbro, og 1896 udlærtes han fra trykkeriet i Rosengade. Herefter arbejdede han to år hos Nielsen og Lydicke i København, for endelig de følgende fem år at søge videreuddannelse flere steder i udlandet. 1903 vendte han tilbage, og til faderens skuffelse havde han vænnet sig til større forhold end på officinet i Århus. Både far og søn fandt det derfor rimeligt, at sønnen begyndte for sig selv. 1904 etablerede han sig som bogtrykker i Silkeborg, og da han hurtigt så sin forretning komme i god gænge, erklærede han i efteråret 1905 definitivt ikke at ville overtage faderens firma, der derefter omdannedes til aktieselskab.

Den 20. maj 1906 blev Silkeborg-bogtrykkeren gift med Gudrun Pedersen, født 20. maj 1882 i Silkeborg som datter af brygger Peder Pedersen. Sophus Marius Backhausen blev kun 45 år og døde 2. januar 1922. Der var i ægteskabet 4 børn, hvoraf den yngste havde bestemt sig for at fortsætte sin fars gerning. Frede Backhausen var født 24. september 1916, men døde som trykkerlærling i Odense 1. februar 1939.

Sophus Backhausens næstældste søn, Carl Adolph Backhausen, der var født 9. maj 1881, uddanne-

*Sophus Marius  
Backhausen,  
bogtrykker  
i Silkeborg*

*Carl Adolph  
Backhausen,  
litografisk  
etablissement*

des som litograf og etablerede sig som sådan i Vejle. Han giftede sig 26. oktober 1907 med Mariane Charlotte Cortsen, født 15. januar 1885, datter af bagermester Andreas Nicolai Cortsen i Århus. 1910 flyttedes det litografiske etablissement til København, hvor det videreføres, idet ægteparrets ældste datter, Inger Backhausen, født i Vejle 31. maj 1910, ved giftermål med litograf Henry Nordahl Nielsen, sikrede firmaets videreførelse efter faderens død 12. juli 1941. Firmaet videreføres i dag som aktieselskab, hvori ægteparret Nordahl Niensens søn Ernst er optaget.

*Nelly Backhausen*

Carl Adolph Backhausens anden datter, Nelly Backhausen, født 25. juli 1917, er i dag et kendt navn inden for dansk journalistik gennem sit mangeårige virke i Politikens hus, hvor hun ud over sin daglige journalistiske virksomhed gennem mere end 25 år har redigeret den meget udbredte håndbog »Kvindens Hvem Hvad Hvor«.

## VI.

### Firmaet Backhausen i København

Der skal ikke herske tvivl om, at alle fire Backhausenbrødre, Andreas, Sophus, Christian og Frederik Vilhelm, havde meget til fælles, og meget fælles havde de efter forældrene, først og fremmest nok efter faderen. De var konservative af sind, de var udpræget patriarkalske, de var viljestærke, ofte stædige og over for modsigelser tillige hidsige. Mens de øvrige tre måske i mindre grad har efterladt sig direkte spor, der kan dokumentere ovenstående karakteristika, må det til gengæld fastslås, at Christian Backhausen som den yngste af brødrene har afgivet rigeligt med bevisligheder.

Christian Backhausen har ikke selv skrevet erindringer. Til gengæld vil man ved læsning af sønnen, Vilhelm Backhausens erindringer kunne sammenstykke mange små erindringsglimt omkring faderen, der retfærdiggør, at ovenstående karakteristika i hvert fald gælder ham.

Fra de foregående kapitler véd vi allerede, at Christian Backhausen efter konfirmationen 1869 kom i lære hos bogtrykker Stenersen i Lemvig.

*Christian  
Backhausen*



*Christian Backhausen*

Han udlærtes 1874 og søgte videreuddannelse i Hamborg 1876–1877. 1878 overtog han stillingen som faktor hos broderen i Århus, og hos bekendte her mødte han første gang sin senere hustru, Emma Bønnelycke.

*Emma  
Bønnelycke*

Hun var datter af bøsse maker Erik Bønnelycke, hvis hustru var født Schobius og faster til den alt for tidligt afdøde maler Christian Schobius. Emma Nicoline Marie Bønnelycke, der senere blev faster til forfatteren Emil Bønnelycke, var født i Nørre Sundby 14. marts 1858. Hun og Christian Backhausen blev gift i Århus 31. oktober 1879, og den 4. august 1880 fik ægteparret deres første barn, Wilhelm Christian Erik Backhausen, og Christian Backhausens glæde og stolthed over, at den førstefødte var en søn, kendte næsten ikke grænser. Herfor var slaget dobbelt hårdt, da den lille dreng pludselig døde, kun 6 uger gammel, den 19. september 1880.

Christian Backhausens sorg var så fuldstændig, at han måtte være ene om at bære den. Egenhændigt bar han den lille kiste ud på kirkegården i Århus, og han tålte ingen andens nærværelse end præstens og graverens. Allerede året efter, 19. august 1881, fødtes datteren, Emma Pauline Sophie Backhausen, der i 1904 blev gift med fabrikmester Carl Christian Rasmussen. En søn af dette ægteskab, Kai Harry Rasmussen, født 4. april 1909, blev uddannet som typograf.

1882 besluttede Christian Backhausen sig til at blive sin egen herre. 26. april 1882 etablerede han sig som bogtrykker på det endnu tyndt befolkede Østerbro i København. Netop i sidste halvdel af 70'erne og de første år af 80'erne oprettedes usædvanligt mange bogtrykkerier i København. Det gjaldt derfor om at placere sin virksomhed i en del af hovedstaden, der var under udvikling, og Christian Backhausen valgte at indrette sig i Ndr. Frihavnsgade, der dengang hed Kalkbrænderivej.

Efter at familien havde opholdt sig i København et år, fødtes datteren Erica Backhausen, den 9. maj 1883. Hun blev den 28. oktober 1906 gift med Leonard Sofus Neuschwang, der var søn af kleinsmed Jacob Neuschwang, der i sit første ægteskab, der var barnløst, var gift med Malvine Henriette Dehn, en søster til den gamle Wilhelm Backhausens hustru.

*Bogtrykkeriet  
på Østerbro*

*Nye familie-  
forbindelser*

*Forgæves  
forretningstaktik  
i hovedstaden*

Det gik temmelig hurtigt op for Christian Backhausen, at hans lille bogtrykkeri på Østerbro ikke i sig selv tiltrak ret mange kunder. Man han ville ikke være en ægte Backhausen, hvis han ikke vidste råd. Ville arbejdet ikke komme til ham, måtte det opsøges. Men hvad der var god latin i Jylland, behøvede ikke at kunne gennemføres i København. Backhausen trykte nogle smukke forretningskort i to farver, og dem ønskede han selv at overbringe de steder, hvor han håbede at kapre kunder. Det første sted, han havde udset sig, var en større børstefabrik. Backhausen bad høfligt om foretræde for chefen og fremføre sit ærinde. Chefen svarede brøstigt: »Tak, jeg skal ikke have noget af disse omrendende agenter« – hvorefter Backhausen hurtigt pakkede sine smukke forretningskort sammen og besluttede at opgive Københavns erobring ad denne vej.

*Det går bedre  
i provinsen*

Men provinsen kendte han, og efterhånden blev det til, at Backhausen 3–4 gange om året, gerne af en uges varighed, tog på forretningsrejse til provinsen. At det ofte her kom til at betyde kunder for meget lang tid, viser følgende: I 1883 besøgte Christian Backhausen på én af sine provinsture købmand P. W. Wulff i Stubbekøbing. Her foreviste han sin prøvekollektion af konvolutter. Købmand Wulff fremdrog forretningens egen kuvert og sagde: »Hvad synes De om den?«

– Backhausen svarede: »Ja, det er en pæn konvolut.« Købmanden svarede derpå, at det forbløffede ham, at en sælger roste konkurrentens varer. Det blev til en god ordre til Backhausen, og Wulffs firma vedblev at være kunde hos Backhausens bogtrykkeri i over 60 år – og det blev begribeligvis til andet og mere end kuverter.

At familiemedlemmerne ikke altid så hen til faderens forretningsrejser med lige stor fornøjelse, fremgår af følgende citat fra sønnen Vilh. Backhausens erindringer:

*»Naar Fader rejste paa Forretningsrejse ..., skulde hele Familie stille baade ved Afgang og Ankomst, uden Hensyn til Aarstidernes skiftende Vejrlig. Havde han gjort gode Forretninger, kunde det ske, at han inviterede os paa kogt Torsk i den gamle Restaurant »Bræddehytten«, der laa ved Siden af Tivoli.«*

Den 20. juli 1884 fødtes sønnen Vilhelm Andreas Backhausen, den senere arvtager af bogtrykkeriet, men derefter forløb 10 år, inden det næste barn blev født, datteren Johanne Backhausen, den 6. oktober 1894. Hun blev senere gift første gang 1914 med Andreas Wendelboe Tvede, anden gang 1924 med bogholder Johan Bertram Sørensen.

For at mildne lidt på de efterfølgende beretninger og for at sikre en vis retfærdighed i fremstil-

*Vilhelm Andreas  
Backhausen*



*Standsbevidste  
bogtrykkere*

lingen skal det anføres, at bogtrykkere i forrige århundrede var såre standsbevidste personer. Bogtrykkkunsten var i deres bevidsthed virkelig kunst, hævet over mere almindeligt håndværk. En bogtrykker med agtelse for sit fag og ikke mindre for sig selv gik med høj silkehat. Den sidste skik fulgte Christian Backhausen vel ikke. Men som standsbevidst og modstander af alle fagforeningstendenser var han sikkert en af de sidste Mohikanere blandt bogtrykkerne.

Både i trykkeriet og i hjemmet blev der oprettholdt en streng patriarkalsk disciplin. De store læredrenge på trykkeriet – en overgang Lars, Christian og Martin – benyttede lejligheden, når mester, hvad ofte skete, i arbejdstiden måtte et forretningsmæssigt ærinde i byen, til at muntre sig. Men kunne mester ved hjemkomsten skønne, at den arbejdsmæssige indsats ikke svarede til forventningerne, kom stokken frem, og der vankede drøje hug, eller affæren klaredes i mindre påfaldende tilfælde med nogle veldrevne øretæver til mandskabet.

*Stokkemetoder  
over for  
læredrene*

En læredreng, der hed August, havde dog en særlig evne til altid at klare frisag og indynde sig hos mester. Han blev tilgodeset ved at blive fritaget for det særlige lørdagsarbejde: at rømme op, gøre rent. vaske gulv, pudse maskiner og afvaske valser. Dette arbejde blev til gengæld ene overladt til en anden lærling, der derved om lær-

dagen fik op til 3 timer mere arbejde end de øvrige dage.

Skærtorsdag og langfredag var hovedrengørings-tid i trykkeriet. Alle familiemedlemmer blev mønstret til at hvidte lofter, sæbe vægge af, rense reoler og sættekasser for støv, vaske vinduer og døre samt pudse maskiner. Alle var på det rene med, at man måtte ruppe sig og skulle så endda være heldige, hvis man skulle slippe for at slide videre både 1. og 2. påskedag.

På et vist tidspunkt havde Christian Backhausen anskaffet en hurtigpresse, der blev drevet af en gasmotor. Denne var ikke altid lige stabil, og da den engang fandt på at strejke, var den seksårige søn i trykkeriet. Da han hurtigt skønnede, at standsningen irriterede hans far, ville han hjælpe til og begyndte at tørre støv af motoren. Faderen blev opbragt, for hen og rykkede drengen bort fra motoren og gav ham i hidsighed nogle lus-singer. En pålæggerske, der overværede optrin-net, måtte optræde som trøster.

Det var så godt som udelukkende rent akciden-sarbejde, der udførtes i Christian Backhausens officin. Blandt de bedre kunder, hvis ordre ofte i længere tidsrum kunne beskæftige virksomhe-den, var Galle & Jessens chokoladefabrik på Lyngbyvejen, og i halvfemserne, inden A/S De københavnske Sporveje blev overtaget af Køben-havns kommune, var sporvejselskabet en over-

*Hovedrengøring  
i påskedagene*

*Christian  
Backhausens  
hidsighed*

ordentlig betydningsfuld kunde. Tabet af levering af tryksager til sporvejene tog Christian Backhausen sig meget nær. I perioder, hvor det var småt med ordrer fra selve København, hentedede Christian Backhausen fortsat ordrer fra kunder rundt om i provinsen. De færdige tryksager blev af en lærling bragt på trækvogn til Vestergade, hvor fragtmændene holdt ind i de gamle købmandsgårde »Tre Hjorter«, »Dannebrog« og »Gardergården«, og hvorfra de distribuerede varer fra København til mangfoldige steder i provinsen.

*Christian  
Backhausens  
patriarkalisme*

Men uanset, hvordan forretningen gik – og det var ofte ret store svingninger i omsætningen, der gjorde sig gældende – bibeholdt Christian Backhausen i hjemmet sin patriarkalske indstilling. Husholdningspengene bestod af 10 kr. til indkøb af madvarer om lørdagen. Vel at mærke til en uges forbrug. På trods af denne knaphed, gjorde han selv fordring på at få ekstra gode rationer for sin egen mund, uden at hustru og børn fik del i delikatesserne. De måtte nøjes med den grovere hverdagskost. Der serveredes til alle retter rugbrød i tykke skiver – og der skulle spises op. Christian Backhausens temperament viste sig ofte på en noget hårdhændet måde ved middagsbordet. En enkelt temmelig uskyldig bemærkning fra hans hustru kunne bringe ham i harnisk, så han smed servietten, rejste sig fra bordet og var

ikke senere til at formå til at røre den gode mad, der alene var tilberedt for hans mund.

Men havde Christian Backhausen end et heftigt sind, var hans familiefølelse dog et særkende for ham. Han yndede at give rollen som den lykkelige familiefar, der med kone og børn drog på søndagstur til Lundehuskroen på Lyngbyvej, hvor man spiste den medbragte aftensmad, eller tog på den årlige sommerskovtur med familien Ingvarsdén, hvor børnene måtte slæbe madkurvene, for at fadereen kunne nyde sin martialske stormægtighed.

Det skyldtes sikkert en mærkelig splittelse hos Christian Backhausen, når han havde svært ved at undvære fornemmelsen af hele tiden at have sine børn omkring sig. Så længe børnene var små, kom det til udtryk gennem en med strenghed gennemført militærisk disciplin, hvor børnene måtte »melde« både afgang og hjemkomst på alle dagens timer. Om aftenen og natten var det en selvfølge, at man var i hjemmet. Efter at børnene begyndte at blive voksne, viste det sig, at Backhausen ikke kunne eller ville undvære børnene ret længe ad gangen. Datteren Emma fik lov at lære husholdning på Kærhave husmoderskole ved Ringsted. Men hun havde kun været der et par måneder, da hun under et ikke overbevisende påskud blev hentet hjem. Datteren Erica blev tilsvarende tilstedet et op-

*Forholdet  
til døtrene*

hold for at lære husholdning på pension »Taarnborg« ved Svendborg. Efter kort tids forløb blev hun på det nærmeste bortført af faderen mod hendes eget ønske. Om disse tilfælde skyldtes, at Backhausen faktisk savnede sine unge døtre i hjemmet, eller det måske var en følelse af at have måttet afgive kontrollen med deres færden, gøren og laden, er svært at gennemskue.

*Velleved  
og svækkelse*

I årene op mod 1900 undergik Christian Backhausen rent staturmæssigt en kendelig ændring. Han havde ikke nogen stor højde. Alligevel nåede hans vægt efterhånden godt over de 100 kg. Han levede madmæssigt for stærkt. Hans helbred led helt naturligt derunder, og i løbet af de første år af det nye århundrede begyndte hans svækkelse at blive kendelig. I løbet af 1905 blev tilstanden forværret, og i januar 1906 tog Backhausen på sin sidste rejse til kunderne på Lolland-Falster. Den 29. januar 1906 vendte han hjem, meget syg og nedbrudt. Huslægen, prof. C. A. Feilberg konstaterede en fremskreden kræftlidelse i leveren og beordrede en øjeblikkelig indlæggelse på St. Josephs hospital. Tilstanden var håbløs, og det var Christian Backhausen selv klar over. Efter et par måneders sygehusophold tog han hjem, hvor han døde den 6. maj 1906, altså knap 52 år gammel.

*Leverkræft  
– og døden*

*Skrev sin egen  
dødsannonce*

Karakteristisk for hans sindelag skrev han en af sine sidste dage manuskriptet til sin dødsannonce

samt til et cirkulære, der skulle sendes til samtlige firmaets forretningsforbindelser. Sønnen, Vilhelm, blev kaldt til sygesengen og fik ordre til at sætte begge dele og tage aftryk, så Backhausen selv kunne læse korrekturen. Kun dødsdatoen var den gamle ude af stand til at indføre i sit manuskript.

Firmaet blev de følgende fire år videreført af enken med sønnen Vilhelm som bestyrer.

Skal man tro Vilhelm Andreas Backhausen, der i 1954 udsendte »En bogtrykkers erindringer«, trykt som manuskript, har han ikke haft nogen særlig lykkelig barndom. Hans erindringer er sporadiske og springende; men et gennemgående tema er faderens tyrani. Men retfærdigvis skal det dog bemærkes, at han selv ganske øjensynlig har været noget »pivet«.

Seks år gammel kom han i Borgerdydskolen i Stockholmsgade, hvorfra han helt klart bedst husker den årlige skovtur. Som barn var en af hans hovedinteresser at støbe tinsoldater, hvortil faderen lavede de nødvendige gipsforme, og hvor støbematerialet var defekt bly fra sætteriet. Efter 3 år i Borgerdydskolen blev han flyttet til Østerbros Latin- og Realskole i Odensegade, fordi faderen havde kapret leverancen af tryksager til skolen. Vilhelm var i skolen dygtig til sprog men en typisk tøsedreng til gymnastik. Allerede i seksårsalderen var hans øjne så svage, at han

*Vilh. Backhausen  
bestyrer firmaet*

*Vilhelms  
skolegang*

måtte bruge briller. En øjenspecialist, professor Groth, konstaterede, at han led af gammelmandssyn, også benævnt presbyopi. Det irriterede hans far, der i øvrigt selv brugte lorgnetter, og sønnen var gennem længere tid genstand for hånlige bemærkninger fra faderen på grund af brillerne.

*Vilhelms  
oplæring i faget*

Som de fleste Backhausensønner fik han tidligt lejlighed til at tage del i virksomhedens trivsel. I 8–9-årsalderen var det hans tur til at administrere trækvognen, der transporterede færdige varer til kunderne. Som 10-årig lærte han at sætte og kunne snart klare lange spalter skær sats, men også på anden måde fik han lov at gøre nytte i bogtrykkeriet. 13 år gammel blev han taget ud af skolen for at komme i typograflære i faderens virksomhed. Han havde i skolen fået så udpræget interesse for sprog, at han i læretiden 1897–1902 frekventerede kommunale og private kurser i sprog. Han meddeler selv, at det irriterede hans far, at han søgte disse kurser, fordi faderen derved gik glip af sønnens assistance ved overarbejde – men Vilhelms store kursusinteresse kan måske også tolkes derhen, at det var en storartet undskyldning for ikke at kunne påtage sig overarbejdet og i stedet nogle stunder at kunne være borte fra faderens dominans.

*Nyere  
typografi*

Mod slutningen af læretiden gik han på Fagskolen for Boghåndværk på Nørrevold, grundlagt

1893 af den navnkundige xylograf F. Hendriksen. Her fik han en helt moderne undervisning ikke mindst i sætning ved Emil Selmar. Her mødte Vilhelm Backhausen en typografi, som han i hvert fald ikke kunne tilegne sig i faderens officin. At faderen til gengæld nærede despekt for disse nymodens narrestreger, fremgår af følgende citat fra erindringsbogen:

*»Navnlig lagde jeg Vægt paa at uddanne mig i Accidenssætning, og jeg forsøgte hjemme i Sætteriet at sætte Reklametryksager til flere Farver. Som jeg en Dag stod og syslede med en saadan Opgave, kom Fader og opdagede mit Forehavende, slog sin flade Haand paa Satsen, rev det hele ned paa Gulvet og med Ordene: »Jeg skal kraft knuseme lære dig at sætte moderne Typografi!« stak han mig et Par Lussinger.«*

*Lussinger  
som belønning*

Faderens selvhævdelse har ofte krænket Vilhelm Backhausen. Endnu et citat skal belyse dette:

*»Jeg husker særlig en bestemt Lejlighed, hvor vi en Søndag Aften var inviteret ud til en Familie, hvor der blandt Gæsterne var en ung Pige, som jeg sværmede meget for. Hendes Far tiltalte mig med Hr. Backhausen (jeg var da 17 Aar), men da Fader hørte det, foer han op og raabte over Bordet: »Der er kun een Hr. Backhausen og det er mig!«, pegede paa mig og fortsatte: »Han der, han hedder Vilhelm!« At jeg skammede mig*

*»Hr. Backhausen,  
det er mig!«*



*baade paa Faders og egne Vegne, behøver jeg vist ikke tilføje; hvad maatte den unge Pige tro om os.«*

Den 20. juli 1902 blev Vilhelm Backhausen udlært. Hans far og mester skænkede ham i den anledning en forsølvet vinkelhage med indgrave-ret navn og dato samt en tenakel med sølvplade.

1903 var han på session; men hans øjenfejl satte en stopper for enhver form for karriere inden for militæret. I stedet tog han til Århus og arbejdede som sætter hos sin onkel Sophus Backhausen, hvor også hans fætre Sophus Marius og Carl Adolph var beskæftiget. Efter et par måneders forløb kaldte faderen ham hjem.

*Vilhelms besøg  
i Viborg og  
Århus*

Igen i 1904 drog han til Jylland, hvor han besøgte forskellige byer, bl. a. Viborg, hvor han nogle dage slog sig til ro hos onkelen Frederik Vilhelm Backhausen. Derefter tog han turen Viborg-Århus som fodtur med overnatning i Kongensbro. I Århus fik han ansættelse på Aarhus Stiftstidende hos redaktør Funch-Thomsen, og her oplevede han den gamle håndværkerskik at blive »kauset«. Ordet, der ikke er kendt uden for håndværkersproget, er en fordansket afledning af det latinske cauda, der betyder hale. At blive »kauset« betyder slet og ret at få halen dypet. En dag blev Backhausen intetanende løftet af 4

typografer, der bar ham ind i avissætteriet, hvor han blev placeret på en stol, hvorpå var anbragt et fad med vand. Da halen således var dypet, blev der holdt tale for ham, og han fik overrakt det højtidelige »Kausebrev«, der var behørigt stemplet og underskrevet af de sammensyorne. Til gengæld måtte Backhausen give »sølv til gildet« dvs. øl til hele personalet.

*Kausebrev!*

Hen på efteråret rejste Backhausen atter til København, hvor han i ni måneder havde arbejde i firmaet Rasmussen og Olsen på Gråbrødretorv. Juni 1905 tog han på cykeltur i Europa og besøgte byer som Berlin, Dresden, Prag, Venedig, Triest og Wien, og på hjemrejsen fik han 9 ugers arbejde hos bogtrykkerfirmaet August Scherl i Zimmerstrasse i Berlin.

Ganske kort før sin fars død traf Vilhelm Backhausen den pige, der snart skulle komme til at hjælpe ham at sætte skik på tilværelsen. Hun hed Alfrida Jensine Marie Hansen, var født 20. april 1888 og var datter af murermester Jens Hansen på Jagtvejen. Hurtigt blev de forlovet, og 25. oktober 1908 indgik de ægteskab med vielse i Sct. Jacobs kirke.

*Giftermål*

20. januar 1910 fødtes datteren Aase Backhausen, der i 1935 blev gift med guldsmed Arne Petersen. 1 august 1911 fødtes sønnen Willy Backhausen.



*Vilhelm Andreas Backhausen  
med familie*

*Vilhelm over-  
tager firmaet*

Fru Emma Backhausen indgik nyt ægteskab i 1910 med tømrermester L. Rasmussen, hvorfor hun måtte skifte med børnene af 1. ægteskab. Vilhelm Backhausen, der i juni 1910 havde løst borgerskab som bog- og kunsttrykker, overtog pr. 1. juli 1910 bogtrykkeriet mod at svare renter og afdrag til sin mor og sine søskende.

Forholdene artede sig under 1. verdenskrig således, at Vilhelm Backhausen ikke havde vanskeligheder ved at få godt betalt arbejde, og han tjente på virksomheden, så der kunne henlægges en art reservekapital, selv om han tid efter anden foretog mindre udvidelser og nyanskaffelser.

I 1922 blev der brug for reservekapitalen. Trykkeriet flyttede til større lokaler i Odensegade 4–6. Lokalerne havde indtil da været benyttet af Østerbros postkontor. De større forhold fristede til indkøb af nye maskiner, inventar og mere moderne skrifttyper. Der installeredes centralvarmeanlæg, og der opstilledes i trykkeriet mod gården 3 hurtigpresser og 3 diegeltrykpresser, og sætteriet fornyedes med nye reoler og skriftkasser. 17. december 1922 var der indvielse, og der taltes mange lovord om det nye bogtrykkeri.

*Udvidelsen  
i 1922*

Men tidspunktet for denne økonomiske anstrengelse var mindre heldig valgt. Tyverne var, ikke mindst efter Landmandsbankens krak, vanskelige for mange forretningsfolk, og Backhausen indså da også, at han havde disponeret lidt for optimistisk. I 1928–1929 måtte han afstå en del af lokalerne og altså indskrænke virksomheden tilsvarende.

*For optimistiske  
dispositioner*

6. februar 1923 fødtes datteren Jytte Backhausen, der i 1946 indgik ægteskab med tegneren Poul Jørgen Ole Bernsteen Høyer.

20. januar 1927 fødtes datteren Birthe Backhausen, der uddannedes som skuespillerinde og 1949 indgik ægteskab med teaterdirektør Helge Ivan Rungwald.

*Birthe  
Backhausen*

I slutningen af tyverne ophørte Vilhelm Backhausen at besøge firmaets kunder på Sjælland og Lolland-Falster. Der dukkede efterhånden for

mange lokale trykkerier op, og dette i forbindelse med de dårlige tider gjorde, at Backhausen ikke mente, det kunne svare sig at fortsætte forbindelserne med de gamle provinskunder.

*Firmaets  
50-års dag*

26. februar 1932 fejredes firmaets 50-års dag. I den anledning udtrykker Vilhelm Backhausen sig således om tiden, før han overtog styret:

*»Fader, der som ung havde arbejdet i Hamborg som Trykker og i nogle Aar været Faktor i Aarhus hos sin Broder, Bogtrykker Sophus Backhausen, fik Lyst til at starte sit eget Trykkeri i København, og drog i Foraaret 1882 med Kone og Barn til Hovedstaden for at friste Lykkens Gudinde. Hun var nu ikke særlig naadig i den første Prøvelsens Tid. Fader begyndte med et Par Kasser Typer og en »Fluesmækker«, og den første Tid gik det saa trangt, at han maatte pantsætte sin Vinteroverfrakke for at kunne klare Huslejen. Men ved megen Flid og lange Arbejdsdage og med Bistand af sin dygtige og udholdende Kone lykkedes det efterhaanden at skabe bedre Vilkaar for Forretning og Hjem.«*

Ud over at styre sit firma beskæftigede Vilhelm Backhausen sig især på tre områder: Han var rejseglad, han var foreningsmenneske, og han holdt af at skrive.

*Rejser og  
foreningsliv*

Vilhelm Backhausen har rejst mere end de fleste både i udlandet og i alle egne af Danmark, og

rejseglæden giver sig fyldigt udtryk i hans erindringsbog, hvor hans detaljerede beskrivelser af temmelig banale oplevelser overskygger hans virke som bogtrykker.

Hans udprægede hang til at slutte sig til andre mennesker gennem foreningslivet viser sig allerede 1905, hvor han takket være en veludviklet sangstemme bliver medlem af Typografernes Sangforening. Men medlemskabet her bliver kortvarigt. Hans far forbyder ham at være medlem af fagforeningen, og han ekskluderes derfor af sangforeningen. Han fortsætter i Handels- og Kontoristforeningens kor og senere i sangforeningen Brage.

1907 bliver han medlem af »Højres Arbejder- og Vælgerforening«, og dermed indledes et mangeårigt medarbejderskab i Det konservative folkeparti, hvor han var medlem af kredsbestyrelserne i 10., 6. og 17. københavnske kreds og var ivrig deltager i delegeretmøderne rundt om i landet.

*Medarbejderskab  
i Det konservative  
Folkeparti*

1908 blev han medlem af Københavns Bogtrykkerforening, hvor han i 1917–1919 sad i bestyrelsen.

1917 optoges han som medlem af frimurerlogen »Christian«.

1919–1939 varetog han hvervet som kasserer for Fagskolen for Boghaandværk. 1923–1928 medlem af bestyrelsen for Bogtrykkerklubben og

*Faglige hverv*

1931 stifter af Grafisk Klub. Herudover har han været bestyrelsesmedlem i Danmarkssamfundets Københavnskreds og gennem en meget lang år-række fungeret som distriktsleder for indsamlinger til bl. a. Norgeshjælpen, Hollandshjælpen, Dansk Røde Kors, Julestjernen, Julehjertet og Dybbølmærket.

*Forfatterskab* Han var en meget anvendt festarrangør i samtlige foreninger, hvortil han havde tilknytning, hvilket har virket befordrende på hans skrive lyst, så han gennem årene har forfattet mere end 200 festsange. Herudover forfattede, trykte og udsendte han i 1937 et mindeskrift om 40-års virket i den konservative 10. københavnske valgkreds. 1920 trykte han som manuskript Wilhelm Backhausens erindringer »Hvad jeg oplevede«. 1943 indsamlede han med stor flid materialet til, redigerede og trykte »Personalhistorisk Arkiv for medlemmer af Københavns Bogtrykkerforening«, der i ny udgave med forøgede oplysninger kom i 1953. 1954 fulgte hans egen »En Bogtrykkers Erindringer«.

*Willy Backhausen* Wilhelm Backhausen ønskede, at sønnen Willy Christian Backhausen skulle lære bogtrykfaget. Han kom i 1928 i lære på »Gutenberghus« og afsluttede med svendeprøve og broncemedalje i 1932. Efter aftjent værnepligt og en studietur til udlandet blev han i 1935 trykkerfaktor i Erik Jeppesens bogtrykkeri. Den 10. april 1938 blev

han gift med Ellen Ebba Paula Heinesen, født 16. august 1914 i Middelfart. 1940 ansattes Willy Backhausen i J. H. Schultz' universitetsbogtrykkeri som trykkerfaktor, og 1948 flyttede han til Bombay som sælger og afdelingsleder for Sadolin og Holmblad. Efter mange år i Indien skiftede han til en ny ledende stilling som sælger af trykkermaskiner og andre bogtrykhjælpemidler i USA.

Der var således ingen til at overtage Vilhelm Backhausens bogtrykkeri. Han måtte derfor fortsætte virksomheden, selv efter at have nået en alder, hvor han lige så gerne havde set sig aflastet. Han indrømmer i sine erindringer, at han »sandt at sige, hidtil er blevet forskånet for at komme til at svæve i pinlig uvished om, hvad jeg skal bruge mine stakater til, og der er en til mulighed grænsende sandsynlighed for, at jeg ikke oplever det«. Det er jo en snørklet måde at anvende, når man vil fortælle, at forretningen kan give til dagen og vejen og ikke mere. Forsøget i 1922 på at udvide firmaet blev ikke senere gentaget, nyanskaffelserne blev med årene færre og færre, og da Vilhelm Backhausen døde, var maskiner og materiel så nedslidt, at man foretrak at lukke trykkeriet.

Vilhelm Backhausen døde 18. juni 1958.

*Tilbagegang*

*Firmaets  
endeligt*



## VII. Firmaet Backhausen i Viborg

Det skal understreges, at Frederik Vilhelm Emil Paulli Backhausen var den næstældste af de fire Backhausenbrødre, født i Ulvedal midt under en af faderens alvorligste personlige kriser, 24. februar 1847. Når den kronologiske orden er brudt og han tildelt det sidste kapitel i bogtrykkerslægtes saga, hænger det naturligvis sammen med, at det er hans firmas 100-årsdag, der er begrundelsen for dette skrifts fremkomst – og i øvrigt, at beskedenhed i forhold til offentlig fremtræden var et særkende for Frederik Vilhelm Backhausen.

*Født  
i Ulvedal*

Fra de foregående kapitler har vi allerede en smule kendskab til hans tilværelse, inden han havner i Viborg. Vi erindrer, at hans fødsel i Ulvedal var en så stor opmuntring for faderen, der sad alene i København med sorgen over tabet af en søn fire måneder forud, at han trods pengeknaphed rejste til Jylland for at være med ved Frederik Vilhelms dåb i Frederiks kirke den 7. april 1847.



*Frederik Vilhelm Backhausen*

Vi erindrer måske også et kort notat om, at Frederik Vilhelm blev konfirmeret i Vejle i april 1861, for straks derefter at blive sendt hjemmefra for at tiltræde en læreplads hos bogtrykker Magnus i Slagelse. Det var et særdeles velrenommeret officin, den gamle Wilhelm Backhausen havde fundet til sin søn. 5 år tidligere var den gamle bogtrykker og redaktør Peter Magnus død. Han havde så tidligt som 1815 stiftet den avis, der senere fik navnet »Sorø Amtstidende«, og det store bogtrykkeri lededes nu af 2. generation – men fortsat som et af Sjællands betydeligste bogtrykkerier uden for hovedstaden.

*I lære  
i Slagelse*

Efter udstået læretid fortsatte Frederik Vilhelm Backhausen at arbejde på lærestedet, idet han fik ansættelse som sætter ved »Sorø Amtstidende«. Han befandt sig godt i Slagelse og var særdeles vellidt på sin arbejdsplads. Mens broderen Sophus Backhausen i 1871 lå i forhandlinger med udgiverne af »Jyllandsposten« om trykningen af dette nye jyske dagblad og samtidig, efter at have været på session efteråret 1871, havde en indkaldelse hængende over sit hoved, modnedes hos Sophus Backhausen den tanke, at det ville være værdifuldt for ham at hidkalde hjælp hos Frederik Vilhelm.

*»Sorø  
Amtstidende«*

Den for hele Backhausenslægten så udprægede familiefølelse bød Frederik Vilhelm at komme sin bror til hjælp, selv om han på ingen måde havde

let ved at rive sig løs fra sin arbejdsplads i Slagelse, og allerede i julen 1871 var han i Århus. Her var han behjælpelig med at indrette det større trykkeri, hvorfra »Jyllandsposten« fra nytår 1872 udgik.

Sophus Backhausen havde som vi ved forregnet sig med hensyn til det arbejde, der skulle følge i kølvandet af trykningen af »Jyllandsposten«. Allerede i april 1872 var det slut – og samtidig var Frederik Vilhelm Backhausen på det rene med, at han ikke ville nøjes med at være faktor i broderens virksomhed. 2. april 1872 løste Frederik Vilhelm Backhausen borgerskab i Århus som bog- og stentrykker, og 16. april samme år begyndte han sammen med broderen i Mejlgade i H. P. Jensens gård »Brdr. Backhausens bog- og stentrykkeri«.

*Medindehaver  
i Århus*

Men den truende værnepligt for Sophus Backhausen blev alt for hurtigt effektiv. Allerede 25. april måtte han møde på kasernen i Grarups gård i Mejlgade 55, og det blev således Frederik Vilhelm Backhausen, der måtte få den daglige ledelse af det nystiftede firma. Ganske vist var det for Sophus Backhausen muligt i middagspausen og i nogle aftentimer at tage hjem til trykkeriet og klare, hvad han selv betegner som løbende forretninger. Men i længden var det en belastning for kompagniskabet, at den ene part måtte sætte hele sin arbejdskraft ind i driften, mens den an-

*Kompagniskabet  
belastes*

den kun kunne deltage i arbejdet, når soldater-tjenesten tillod det. I sine håndskrevne memoirer giver Sophus Backhausen sin version af vanskelighederne. Men han synes tilbøjelig til at overse, at han selv havde ønsket broderens hjælp, og at han måske – netop på grund af militærtjenesten – ikke fuldt ud har forstået at værdsætte broderens indsats.

I hvert fald kunne kompagniskabet ikke i længden opretholdes. Selv om Sophus Backhausen slap for at blive korporalselev og blev permitteret 28. oktober 1872, var det bydende nødvendigt, at brødrene slap ud af deres fællesskab. 1. august 1873 udtrådte Frederik Vilhelm Backhausen af firmaet.

Han var herefter nogle måneder beskæftiget på sin gamle arbejdsplads i Slagelse, alt mens han hos sin gamle chef søgte råd med hensyn til at etablere egen virksomhed. Resultatet af råd og overvejelser blev, at han 29. december 1873 løste borgerskab i Holstebro, hvor han for de 3000 kr., Sophus Backhausen måtte betale ham ved ophævelse af kompagniskabet, oprettede et forholdsvist beskedent accidenstrykkeri og samtidig syslede med planer om udgivelse af en avis.

*Forsøg  
i Holstebro*

Når Frederik Vilhelm Backhausen valgte netop Holstebro som stedet for en selvstændig trykkerivirksomhed, skyldtes det sikkert, at han hav-

de fornemmelsen af, at byen var i vækst. I begyndelsen af århundredet boede der kun ca. 850 mennesker i Holstebro. Da Backhausen gjorde sin entre, var indbyggertallet over 3000. 1861 grundlagdes den første maskinfabrik, 1869 fulgte den senere navnkundige R. Færchs cigar- og tobaksfabrik, og i 1871 oprettedes Holstebro bank. Siden 1827 havde man kun haft en stedlig sparekasse. For oprettelsen af en avis bestod den store vanskelighed i, at »Holstebro avis« var oprettet 1851 og forfægtede de konservative standpunkter, som også Frederik Vilhelm Backhausen helst ville stå som forkæmper for.

Da tilmed dyrlæge V. F. Welsch havde formået at gøre »Holstebro avis« til »et af landets stridbareste højreblade«, indså Backhausen, at et konservativt blad ingen chancer havde. Men Venstre, der havde majoritet i kredsen, oprettede 1872 »Holstebro Folkeblad«, og Backhausen, der var ivrig for at få sine maskiner beskæftiget, overtog derfor i 1873 dette blad, om hvilket landboerne ikke havde vist sig alt for ivrige til at slutte op. Da Backhausen gav op i Holstebro i 1877, blev »Holstebro Folkeblad« aflægges af »Ringkøbing Amts Avis« indtil 1927, hvor det blev delavis til »Skive Folkeblad«. Fra 1948–1966 var det aflægges af »Skive Folkeblad« – og derefter opsugedes Holstebrobladet helt af »Skive Folkeblad«.

»Holstebro  
Folkeblad«

I 1877 lykkedes det Frederik Vilhelm Backhausen at afhænde sin virksomhed i Holstebro under så heldige konditioner, at han havde kapital til at bygge en ny virksomhed op andetsteds. Afstanden mellem Holstebro og Viborg var ikke større, end at Backhausen har været vel orienteret om udviklingen i stiftsstad. Han har bl. a. været vel vidende om, at Viborg Stiftsbogtrykkeri de sidste år under den gamle Wisings lederskab ikke ganske havde formået at leve op til sit gamle ry. Med sin faglige indsigt har Backhausen næppe heller haft større respekt for den nye ejer af stiftsbogtrykkeriet, der var trådt til 1. januar 1876. Backhausen har hurtigt forstået, at redaktør Sophus Hammond Angelo videde »Viborg Stiftstidende« sine fleste kræfter, mens det gamle stiftsbogtrykkeri ikke havde hans store interesse. Han var ikke fagmand. I Backhausens overvejelser er ganske naturligt indgået, at Viborg havde offentlige og koncessionerede institutioner, der måtte kunne være interesseret i at aftage lokalt fremstillede blanketter og skemaer og andet, hvoraf en del med held kunne fremstilles litografisk, en teknik, som Frederik Vilhelm Backhausen havde stiftet grundigt kendskab til ikke mindst i Århus-firmaet.

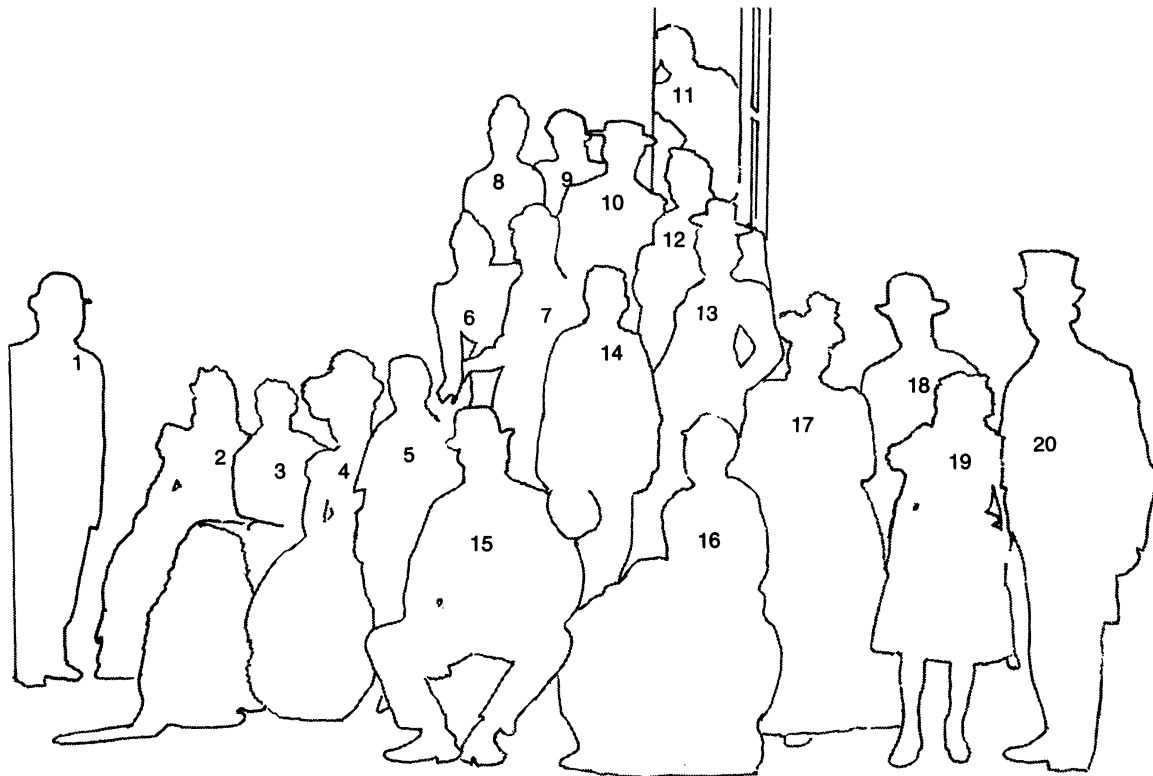
Alle overvejelser resulterede i, at Frederik Vilhelm Backhausen den 19. oktober 1877 løste borgerskab som bog- og stentrykker i Viborg. I for-

*Viborg i sigte*

*Sophus  
Hammond  
Angelo*







1. Bogtrykker Jens Th. Stenersen – 2. Emma Stenersen, født Backhausen – 3. Margrethe Backhausen – 4. Cartrine Backhausen – 5. Axel C. E. Backhausen – 6. Grethe Engel, født Backhausen – 7. Ellen Ege – 8. Christine Ege – 9. fester Gerda Backhausen – 10. Carl Adolph Backhausen – 11. Fru Møller – 12. Frederik V. Backhausen – 13. Pouline Backhausen – 14. Wilhelm Backhausen – 15. ? – 16. Dagmar Hestbech – 17. Fru Jensen – 18. Hr. Jensen – 19. fester Ingeborg Backhausen – 20. Frederik Hestbech

*Starten  
hos Klein*

vejen havde han sikret sig lokaler i ejendommen Gravene 20, en ejendom, der lå, hvor senere Afholdshotellet blev rejst. Ejendommen ejedes af bogbindermester B. Klein, en agtet borger i byen, der 1837 var født i Osterode i Harzen og udlært som bogbinder i Lautersberg for derefter at arbejde forskellige steder i Tyskland og England, hvorfra han kom til København, hvor opholdet blev kort, før han drog til Viborg og blev førstemand hos bogbindermester Lorentzen i Sct. Hansgade. Få år senere oprettede den driftige mand egen virksomhed i Nytorvgade, hvorefter han erhvervede den mere eftertragtede ejendom i Gravene. Lejlighed og værksteder optog det meste af ejendommen, så det var ret beskedne lokaliteter, der kunne lejes af den nye bogtrykker F. V. Backhausen.

Den 30. oktober 1877 indeholder »Viborg Stiftstidende« en annonce, hvorved en større offentlighed bliver bekendt med, at bogtrykkeri nr. 2 i Viborg er en kendsgerning. Annoncen har følgende ordlyd:

*Nyt bog- og  
stentrykkeri*

*»Nyt Bog & Stentrykkeri i Viborg  
Hermed tillader jeg mig at bekendtgøre, at jeg  
Dags Dato har aabnet mit nye Bog- og Stentryk-  
keri i Viborg, og anbefaler jeg mig med Udførel-  
sen af alle, saavel større som mindre Arbejder i  
nævnte Fag til meget billige Priser. Paa Lager*

*findes stadig et stort Udvalg af saavel ordinære som elegante Vin-Etiketter etc., Vexel-, Anvisnings- og Kvitterings-Blanketter, Jernbanefragtbreve, Toldangivelser, Stævningsblanketter, Retourgodssedler samt andre merkantile Tryksager m. m. m.*

*Prisfortegnelse over Oplagsartikler m. m. udleveres paa Forlangende.*

*Viborg, den 30. Oktober 1877*

*Ærbødigst F. V. Backhausen*

*Gravene Nr. 20.*

*(Bogbinder Kleins Gaard)«*

Den 30-årige bogtrykker Backhausen var nok et nyt ansigt i byen, hvilket i Viborg ofte mere end mange andre steder kunne betyde vanskeligheder for den nyankomne. Men Backhausen havde et vindende og tillidvækkende væsen, der hurtigt skabte ham både bekendte og kunder til den nye virksomhed. Han blev især taget til hjerte af sine værtsfolk, bogbindermester Kleins, og i deres gæstfri hjem mødtes han jævnlige med andre mennesker af det almindelige viborgensiske borgerskab, hvad der på flere måder fik glædelige konsekvenser. Først og fremmest betød det ordrer til bogtrykkeriet fra en god del af byens næ-

*Om at  
falde til*



*Catharina Bauerradt*

ringsdrivende, men gennem personlige henvendelser lykkedes det tillige snart at få lov at levere tryksager til en række af byens institutioner. En del af de tryksager, der var tale om, kunne fordelagtigt fremstilles i litografi. Stentryksarbejder var i højeste grad med til at overvinde de vanskeligheder, han som nyetableret havde at kæmpe med.

Frederik Vilhelm Backhausen havde i økonomisk henseende et fastere greb om tingene end broderen i Århus. Han levede spartansk, og hvad der fortjentes blev fortrinsvis brugt som investering i nye maskiner og først og fremmest nye skrifter.

Hos bogbindermester Kleins kom jævnligt som gæster stolemager og værtshusholder Peter Christian Schjødt Bauerradt og hustru Christine Margrethe, født Thisted. De var begge født i Viborg, han i 1824 som søn af stolemager Carl Friderich Bauerradt og Else Cathrine Schultz, der begge var indvandrede fra Tyskland, hun i 1826 som datter af slagter Mads Sørensen Thisted og Anne Christensdatter. Det gæstende ægtepar medbragte oftere og oftere datteren Catharine, og F. V. Backhausen gjorde genvisitter hos værthusholderen. Den 30-årige bogtrykker og den 7 år yngre stolemagerdatter havde mere end et godt øje til hinanden.

*Familien  
Bauerradt*



*Mathiasgade 34, Viborg*

*Sct. Mathias-  
gade 18*

Men atter viste F. V. Backhausens økonomiske sans sig. Det nye firma skulle virkelig konsolideres, før man tænkte på at gifte sig og stifte hjem. Det viste sig, at hans fornuftsprægede dispositioner bar frugt. Det gik støt og sikkert fremad for hans bogtrykkeri, og allerede efter 5 års flittig indsats i Viborg, viste lokalerne i Gravene sig at være utilstrækkelige, og trykkeriet flyttede til Mathiasgade 18, hvor forholdene var noget bedre omend ikke ideelle. Her forblev det backhausenske officin kun fra 21. oktober 1882 til februar 1883. Så forestod en ny flytning. Men umiddelbart efter flytningen til Mathiasgade 18 blev den officielle forlovelse mellem F.

V. Backhausen og frk. Catharine Else Bauerradt bekendtgjort den 8. november 1882.

Snedkermester F. V. L. Hansen ejede den lange lave ejendom »Duegaarden« kaldet. Den købte F. V. Backhausen for 12.500 kr. og flyttede sit bogtrykkeri hertil, hvor det gennem en meget lang årrække forblev.

Ligesom sin far og sine brødre drev F. V. Backhausen foruden bogtrykkeriet en papirhandel. Denne papirhandel findes stadig i Duegaarden og drives nu under firmanavnet Viborg kontor- og papircenter.

At F. V. Backhausen virkelig havde forstået at konsolidere sin virksomhed viser sig derved, at han samtidig med flytningen til »Duegaarden« atter købte nye maskiner og udvidede sit sortiment af skrifter betydeligt. At han nu følte at have fast grund under fødderne, ser vi deraf, at han 24. april 1883 holdt bryllup. Parret blev viet i Sdr. Sogns kirke af pastor Ole Nielsen Glarbo, og bagefter fejredes begivenheden med stor familiefest, hvor især Backhausenslægten var rigt repræsenteret. Det var den sidste familiefest, hvor F. V. Backhausens mor, Pauline Backhausen, fik lov at være med. Hun døde i Horsens 26. august 1883.

I forordet til denne bog fastslår en nulevende slægtning, at de gamle bogtrykkere »havde den lykke, at få gode hustruer«. Dette skal ikke an-

»Duegaarden«

*Fruen i huset*

Håndens 20 November  
1882

Kjære Fredrick

Di og din samlanges  
Guaetuelum jeg af et  
afvigelig hjerte af Østher  
at i altid maan Lupa  
gods Jæmme, og Jaga et  
wignelig lidkæmme

Det glæder mig at dit  
ogaly nu knuffet Jæm  
Jæm god og hjertelig unger  
Jeg kan wignelig gods liden Jæm

Lykønskning til Catharine Bauerradt og F. V. Backhausens forlo-  
velse fra Poulina Backhausen



fægtes, men det skal understreges, at F. V. Backhausen ved valg af hustru havde sikret sig den huslige lykke, han utvivlsomt var særdeles taknemmelig for. Catharine Backhausen forstod ikke blot at opbygge et særdeles hyggeligt hjem, hvorom adskillige vidnesbyrd taler. Hun forstod også at dele dette hjem med andre, så familien Backhausens gæstfrihed hurtigt blev på det nærmeste legendarisk. Der opbyggedes hurtigt en stor vennekreds, der fandt Backhausens hjem som et naturligt, varmt og hyggeligt samlingssted.

Allerede 10 år efter erhvervelsen af »Duegaarden« skabte F. V. Backhausen den første tilbygning, en grundmuret halvtagsbygning indeholdende vognskur, retirade »med tøndesystem med betongulv og skorsten« (sic!) og skarnkiste.

1911 kom dertil den egentlige store tilbygning, en ny trykkeribygning, som fløjhus til hovedbygningen. Hertil flyttedes trykkeriet i juli måned fra forhuset – og trykkeriets omfang fremgår vel tilnærmelsesvis deraf, at maskiner med alt tilbehør samt materialer havde en forsikringsmæssig værdi af 81.200 kr. – mange penge i 1911.

Af sind var F. V. Backhausen næppe mindre konservativ end sine tre brødre. Han var det blot på en anden vis. Han var først og fremmest en arbejdspladsens og hjemmets mand. Kun sjældent ytrede han sig offentligt, ja, deltog yderst ugerne i møder og sammenkomster uden for hjemmet,

*Bogtrykkeren  
selv*

hvis de da ikke netop var af faglig art. Mennesker, der har kendt ham godt, har karakteriseret ham som en personlighed, præget af gammel slægtskultur. En sand og inderlig interesse uden for det rent faglige område var hans kærlighed til fugle. I gården bag sin ejendom opførte han en gigantisk voliere, hvor han i sin sparsom tilmålte fritid hægede om en for den tid særdeles sjælden og stor samling fugle. Deres sang og livlige færden var ham til dyb glæde. Af offentlige hverv vides kun, at F. V. Backhausen i august 1900 lod sig indvælge i bestyrelsen for »De fattiges kasse«, hvoraf han udtrådte allerede foråret 1903.

12. maj 1884 fødtes ægteparrets eneste barn, datteren Margrethe Christine Backhausen, der blev ægtefællernes store glæde.

I årene op mod århundredskiftet fortsatte F. V. Backhausen trofast sit travle virke med sit stadig voksende officin. Især på to områder valgte F. V. Backhausen speciale. Han oprettede som noget nyt et særligt blanketforlag – og han specialiserede sig på det litografiske område i fremstillingen af obligationer til »Creditforeningen af jydsk Landejendomsbesiddere«. Blanketforlaget blev ikke nogen éntydig succes. Det krævede et betydeligt oplag af mangfoldige forskellige blanketter, og efterspørgslen var ikke til alle tider lige stor. En overgang forsøgte Backhausen at

*Trykkeriets  
specialer*

V. D. S. S.

---

Love

for

Viborg Dandsesalon-Selskab.

---

Vedtagne paa Generalforsamlingen d. 12. April 1892.

---

Viborg.

F. V. Bækhusens Bogtrykkeri.

1897.

forøge omsætningen gennem en særlig afdeling i København. Heller ikke det viste sig rentabelt, så i 1905 solgte Backhausen sit særlige blanketforlag til den københavnske konkurrent, firmaet Olaf Barfod & Co.

*Trykning  
af obligationer*

Større held havde F. V. Backhausen med obligationsfremstillingen. Den stillede netop så strenge krav til den faglige dygtighed, at det blev en kærkommen udfordring for fagmanden F. V. Backhausen. Der var jo tale om værdipapirer, der på enhver tænkelig måde måtte sikres mod eftergørelse. Der var krav om særlige papirsorter, specielle vandmærker, som ved pengesedler om en speciel undergrund i snirklede og svært efterlignelige mønstre og endelig en særdeles omhyggelighed ved trykning af tekst og nummerering. Det lykkedes Backhausen at opfylde alle tænkelige krav, hvilket gav hans firma et så fornemt ry, at fremstilling af værdipapirer vedblev at være firmaets speciale, også da det overgik på andre hænder og lige frem til 100-års jubilæet – foreløbig!

F. V. Backhausen stagnerede aldrig. Han fulgte fagligt med tiden, forstod på fornuftig vis at investere i nyt materiale, så han til enhver tid var i stand til at opfylde de forventninger, selv de vanskeligste kunder kunne stille til hans arbejde. Hans officin blev også derved et søgt lærested. Adskillige af de svende, der udlærtes hos F. V.

5<sup>te</sup> Serie Litra A Nr. 2716

2000 KRÖNER.

OBLIGATION

3 1/2 pro Cent.

3 1/2 pro Cent.

# Creditforeningen af jydsk Landejendomsbesiddere.

Udstyrelsen for den af Staten controlerede Creditforening af jydsk Landejendomsbesiddere erklærer herved, i Henhold til den Befølgelse, der er givet samne ved de under den 1<sup>ste</sup> December 1851, 21<sup>de</sup> Mai 1861, 20<sup>de</sup> Januar 1875, 22<sup>de</sup> Juni 1879, 24<sup>de</sup> Juni 1882 og 11<sup>de</sup> Juni 1881, i Medhold af Lovene af 20<sup>de</sup> Juni 1859 og 21<sup>de</sup> November 1851, sanctionerede Statutter, at Foreningens 5<sup>de</sup> Serie er skyldig til den lovlige Hæmselærer af nærværende Obligation den Sum 2000 Krøner, skrevet to Tusinde Krøner, som forrentes saftigen med

3/2, tre en halv, Procent.

Renten udbetales med Halvdelen i hvert Aars 11<sup>de</sup> Juni og 11<sup>de</sup> December Termin enten paa Foreningens Contoir, for Tiden i Viborg, eller hos dens Commissionskriver i Kjøbenhavn og andre danske Kjøbstæder samt i Berlin og i Hamborg, med Afhævelse af den til hver Termin svarende Renteansigtning.

Denne til Foreningens 5<sup>de</sup> Serie hørende Obligation er uopsigelig fra Creditors Side, men vil, naar den ved den aarlige Amortisation ifølge Lødtæknik eller ved Optagelse fra Foreningens Side, overensstemmende med Statuterne, forfalder til Betaling, blive indfriet med den fulde paalydende Beløb. Den er tilligemed alle øvrige til Foreningens 5<sup>de</sup> Serie hørende Obligationer sikret ved de til den nævnte Serie med solidarisk Ansvarlighed pantsatte Landejendomme, saaledes at det Beløb der indskrives i disse, til ingen Tid maa gjøres mindre end 1/2 Del af den statutsaarsagt taxerede Værdi, hvorhos alle Interessenters af en forudsagende og den nærmest efterfølgende Serie ere ifølge § 4 i Statuttillægget af 21<sup>de</sup> Mai 1861 solidarisk ansvarlige for hinanden, indtil den sidstnævnte Serie har Interessenester for to Millioner Krøner.

Denne Obligation er kun gyldig mod Foreningen, naar den er præsaget af Controlleuren.

Der Vorstand den af däniske Staat controlirten Credit-Vereins jütischer Landeigentümer erklærer hiederaf Grund af den Ermægtigelse, welche demselben, vermög der unter dem 1<sup>sten</sup> December 1851, 21<sup>sten</sup> Mai 1861, 20<sup>ten</sup> Januar 1875, 22<sup>ten</sup> Juni 1879, 24<sup>ten</sup> Juni 1882 und 11<sup>ten</sup> Juni 1881, und zwar in Gemäßheit der Gesetze vom 20<sup>ten</sup> Juni 1859 und 21<sup>ten</sup> November 1851 genehmigten Statuten, erteilt worden ist, dass die 5<sup>te</sup> Serie des Vereins dem rechtmässigen Inhaber gegenwärtiger Obligation die Summe von 2000 Krøner (2250 Reichsmark) verschuldet, welche Summe zu

3/2, drei ein halb, Procent

jährlich verzinslich ist. Die Zinsen werden mit der Hälfte im 11<sup>ten</sup> Juni und 11<sup>ten</sup> December Termin jedes Jahres entweder im Geschäftsbüro des Vereins, zur Zeit in Viborg, oder bei dessen Commissionskräften in Kopenhagen, in andern dänischen Städten, in Berlin und in Hamburg, und zwar gegen Abreibung der auf jeden Termin bezüglichen Zinsanrechnung, ausbezahlt.

Es ist diese zur 5<sup>ten</sup> Serie des Vereins gehörende Obligation von Seiten des Gläubigers unkündbar, wird aber, wenn sie bei der jährlichen Amortisation in Folge Lösung, oder nach Kündigung von Seiten des Vereins, des Statutes gemässförlig wird, zu ihrem vollen Nennsum-Betrage eingelöst werden. Sie ist zugleich mit allen übrigen zur 5<sup>ten</sup> Serie des Vereins gehörenden Obligationen durch die der erwähnten Serie mit solidarischer Bürgschaft versehenen hiesigen Besitzungen gesichert, und es warden, dass der auf denselben hypothecirte Betrag niemals mehr als 1/2 ihres statutsaarsagt taxirten Werthes betrögt, woselbst alle Interessenten einer vorhergehenden und der darauf am nächsten folgenden Serie laut § 4 des nachträglichsten Statuts vom 21<sup>ten</sup> Mai 1861 für einander solidarisch haften, und zwar bis die letztere Serie Interessenester wegen zwei Millionen Krønen hat.

Diese Obligation ist dem Vereine gegenüber nur gültig, wenn sie mit Vermerkung des Controlleurens versehen ist.

Viborg, i December 1889

*E. Mann*  
*Steffen*

Sat i Circulation og forrentes fra 11<sup>de</sup> Juni Termin 1890.



*Steffen*  
Controlleur.

Med denne Obligation er udløst Renteansigtninger med en vedhængende Tælle, med hvis Afhævelse i sin Tid den Renteansigtning som er beholder udløst efter nærmere Befølgelse.



*Familien Backhausen og personalet ved firmaets 25-års jubilæum*

*Dygtige  
svende*

Backhausen, gjorde senere deres læremester ære ved som dygtige fagfolk at føre bogtrykfaget videre på værdig vis. Nævnes kan eksempelvis Peter Johan Busch, der etablerede sig i Ryesgade i Århus, og efterhånden blev en førerskikkelse inden for danske provinsbogtrykkere og derudover beklædte en lang række bestyrelsesposter i forskellige Århusforeninger, foruden at han opnåede sæde i landstinget, valgt af de konservative i 5. landstingskreds. Eller Aage Lauritzen, der emigrerede til Canada og der skabte sig en position og bl. a. blev særdeles kendt som radiokommentator under navnet »Onkel Aage«.

# SKRIFT-PRØVEUDVALG

FRA

## F. V. BACKHAUSEN

VIBORG

BOGTRYKKERI & LITOGRAFISK  
ETABLISSEMENT



TELEGRAM-ADRESSE: BACKHAUSEN, VIBORG

TELEFON: NR. 8

Hvor høj en standard F. V. Backhausen formåede at give sit officin fremgår med ønskelig tydelighed af et arbejde, han udsendte i april 1915, kun få måneder før sin død. Det bærer titlen »Skrift-Prøveudvalg fra F. V. Backhausen, Viborg, Bogtrykkeri og Litografisk Etablissement«. Den gamle bogtrykker har med denne skriftprøvebog virkelig sat sig selv et værdigt monument og samtidig på eksemplarisk vis anskueliggjort, hvorledes hans firma fra en beskeden start i Gravene i 1877 er vokset til et etablissement, der i 1915 rangerer blandt provinsens allerbedste. Foruden det i sandhed fornemme udvalg af skrifter indeholder bogen et væld af eksempler på vignetter, sirater, indfatninger, rammer, undergrunde, klicheer og eksempler på anvendelse af farvetryk. At Backhausen har ført de bogtrykmæssige muligheder a jour fremgår af bogens sidste eksempel, hvor han meddeler, at »Bogtrykkeriet har erhvervet Ret til Trykning med de nye patenterede Reliefklicheer med Mønster og Undergrunde, som kan udføres i mangfoldige originale Kompositioner«. At denne patenterede nyhed heldigvis kun blev en typografisk døgnflue, har Backhausen ikke kunnet gennemskue. Med tanken vendt mod, at dette 128 sider store indbundne bogarbejde blev noget af det sidste, F. V. Backhausen så færdiggjort i sit officin, er det næsten rørende at læse forordets sidste linier,



hvor Backhausen forsikrer: »Til mit Bogtrykkeri vil der forøvrigt stedse blive anskaffet det bedste, der fremkommer paa Fagets Omraade, saa Trykkeriet til enhver Tid kan konkurrere med de større Bogtrykkerier her i Landet.«

F. V. Backhausen døde 68 år gammel den 3. august 1915, efter 5 fjerdingår forinden at have haft et apoplektisk tilfælde, som han tilsyneladende overvandt. Hustruen, Catharine Backhausen søgte, bistået af datteren Margrethe, at videreføre firmaet. Det blev dog for vanskeligt for Catharine Backhausen i længden at klare kalkulationer og regnskaber, og den 12. november 1917 solgte hun bogtrykkeriet og ejendom til bogbindermester F. V. Rasmussen.

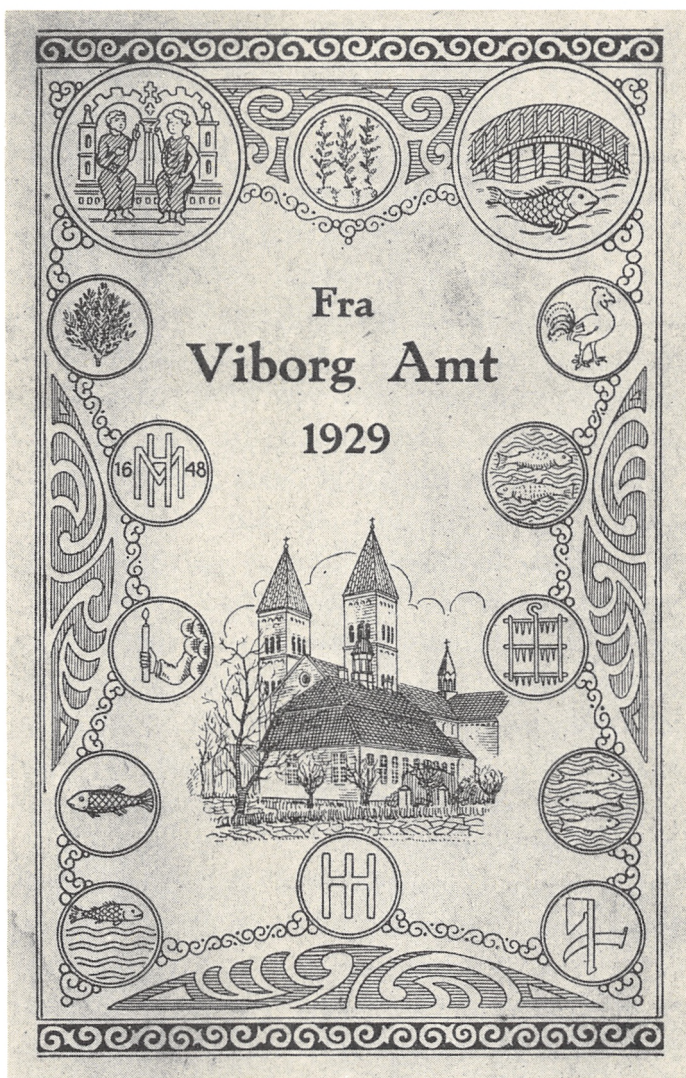
Catharine Backhausen døde den 9. marts 1920. Datteren, Margrethe Backhausen, der var uddannet tandlæge, blev 8. december 1922 viet i København til pastor Frederik Engel, der var præst på Oringe, hvor fru Engel fik virke som tandlæge for patienterne.

Den nye ejer af Backhausens bogtrykkeri, F. V. Rasmussen, var født i Svendborg 25. januar 1877. Han udlærtes som bogbinder i sin fødeby og kom derefter til Viborg, hvor han arbejdede som svend hos bogbindermester Peter Juul i Sct. Hansgade. Her arbejdede en ung pige, Agnete Kathrine Nielsen, født 2. august 1875, og de to unge mennesker var begge indstillet på at få

*F. V. Backhausens død*

*Fortsættelsen*

*F. V. og Agnete Rasmussen*



*Første årgang af Historisk Samfunds Årbog*


 Forhandling af  
 Stempels og Blevkæder  
 til Embedsbrug  
 Telegrafmedde-  
 lelse  
 BACHHAUSEN  
 VIBORG  
 Telefont 177  
 Lager og Udskud af  
 almindelige Kontor-Papir  
 samt alle andre  
 merkantiltrykkerier  
 m. m.

LØBVER ØRRE UDFORES MED  
 AKKURATHEDE OG OMHO

# F. V. Backhausens

BOGTRYKKERI, LITHOGRAFISK ETABL.  
 & PAPIRHANDEL  
 BOGBINDERI  
 INDEHAVER: F. V. RASMUSSEN  
 ÆSKEFABRIK

Releg 15  
 29

Viborg, den 25 Februar 1930

Hon Historisk Samfund

Trykning og Satning af  
Samfundets første års bog.

1929.	a 16 stik	a 85 kr.	1360. 00
Nov 28	7 Klæder		40. 65
Dec 2	2 do		15. 50
	6 50 Kausaler		0. 63
	19 1 Klæde (Bundlagt)		38. 00
	30 2 do.		18. 40
			<u>Kr. 1493. 18</u>

Medtaget a. conto paa Regningens  
 1323 kr 18 ø. - tre-tvendes hundred tolv tre Nover  
 18 ø. kun for Kultur - Post 15014.  
 Viborg d 15 Marts 1930.

F. V. Rasmussen

egen virksomhed. 16. oktober 1900 meddeler »Viborg Stiftstidende«, at F. V. Rasmussen og frk. Nielsen åbner bogbinderi i St. Sct. Mikkelsgade. Nogle år efter flyttede de – nu som ægtefolk – til Vestergade, for atter senere at åbne bogbinderi og kunsthandel ved Preislers hotel på Mathiasgade.

1917 flyttede det driftige ægtepar ind i »Duegaarden«, hvor der i det backhausenske officin forefandt et beskedent bogbinderi, men hvor bogbinderægteparret nu måtte indstille sig på, foruden deres efterhånden velrenommerede bogbinderi at skulle drive bogtrykkeri uden den ballast at have de elementære faglige forudsætninger. De måtte således de første år helt forlade sig på de dygtige medarbejdere, som F. V. Backhausen selv havde udklækket. En søn, Olaf Rasmussen, blev i København og senere i Tyskland uddannet som trykker og bistod forældrene med virksomheden. Han startede senere eget trykkeri i København.

*A/S Viborg  
Stiftstidende*

I den hensigt på et senere tidspunkt at rejse en stor bladbygning på byens hovedstrøg, Sct. Mathiasgade, erhvervede aktieselskabet »Viborg Stiftstidende« i 1944 af F. V. Rasmussen ejendommen og bogtrykkeriet i Sct. Mathiasgade 34, »Duegaarden«. Herved skete en sammenlægning af byens to ældste bogtrykkerier, Viborg Stifts-

bogtrykkeri, stiftet 1771 af fysikus Christian Elovius Mangor, og Backhausens bogtrykkeri fra 1877.

Bogbinder F. V. Rasmussen døde 7. august 1946, hans hustru så sent som 24. maj 1954.

Ledelsen af det nye trykkeri blev fra 1. november 1945 lagt i hænderne på trykkerileder Axel Jensen, der havde lært faget ved Ribe Stiftsbogtrykkeri og senere været ansat ved Fyens Stiftsbogtrykkeri i Odense.

Mens aktieselskabets bestyrelse efter 2. verdenskrig afventede, at byggesituationen skulle bedres, så man kunne tænke på at realisere planerne om en blad- og trykkeribygning, nærmede sig samtidig det tidspunkt, hvor bladdøden kunne indhente »Viborg Stiftstidende«. I 1955 var situationen for aktieselskabet blevet så akut, at man anså redningsaktioner for så godt som håbløse. Man ønskede aktieselskabet ophævet og Stiftsbogtrykkeriet og Backhausens bogtrykkeri afhændet.

Som købere meldte sig typograf Ivan Jørgensen og hans hustru Gunhild Jørgensen, Allingåbro, der begge var ansat hos Gunhild Jørgensens far, den ansete bogtrykker og bladudgiver A. L. Pedersen, Allingåbro.

Ivan Jørgensen blev født 28. september 1918 i København og var i typograflære på Exprestrykkeriet i Herning. 1940 kom han til bogtrykker

*Ivan og Gunhild  
Jørgensen*

A. L. Pedersen, Allingåbro, 1955 til Viborg og 1961 startede han selvstændig virksomhed, Industritrykkeriet i Viborg.

Gunhild Jørgensen, der er født 25. november 1913, stod i lære som sætter hos sin far, uddannede sig derefter inden for kontorfagene og tog sluttelig journalistuddannelse på Herning Avis. 1945–1955 var hun leder af kontoret i faderens virksomhed.

Da Ivan og Gunhild Jørgensen overtog de to gamle trykkerier, måtte de samtidig forpligte sig til at udgive »Viborg Stiftstidende«, der siden 1. april 1952 var blevet trykt i Herning, hvor bladet fortsat skulle trykkes; men nu altså med Gunhild Jørgensen som redaktør. Kontrakten om udgivelsen af »Viborg Stiftstidende« udløb 1958, og Gunhild Jørgensen fratrådte som redaktør. Sidste nummer af »Viborg Stiftstidende« udkom 31. december 1962.

*Redaktør  
Gunhild  
Jørgensen*

Det er næppe for meget sagt, at siden 1. november 1961, da Gunhild Jørgensen alene overtog ledelsen af F. V. Backhausens bogtrykkeri og det gamle stiftsbogtrykkeri, har der hvilet samme fagmæssige og forretningsmæssige ånd over virksomheden, som tilfældet var, så længe F. V. Backhausen havde førerskabet.

Den faglige dygtighed havde Gunhild Jørgensen erhvervet gennem sin alsidige uddannelse og gennem sit nære kendskab til faderens virksom-

*Gunhild  
Jørgensens  
ledelse*

hed. Men faglig dygtighed må – hvad denne Backhausenlegende afgiver advarende eksempler på – gå i spand med udpræget sans for forretning og økonomi. Også denne sans ejer Gunhild Jørgensen, hvortil kommer en mere end almindelig arbejdsenergi og viljestyrke.

Disse egenskaber satte hun hurtigt i sit firmas tjeneste. Et synligt bevis herpå foreligger i den kendsgerning, at en god del af de planer, som bestyrelsen for aktieselskabet »Viborg Stiftstidende« i 1944 syslede med angående en trykkeri-bygning i Sct. Mathiasgade, fik Gunhild Jørgensen hurtigt realiseret. Hun havde sine ganske bestemte planer for gennemførelsen, og i 1966 – kun 5 år efter at hun alene havde påtaget sig firmaets ledelse, lod hun sine planer nedfælde på papir i form af tegninger til en moderne forretningsbygning som erstatning for den gamle »Duegaarden«.

1. april 1967 begyndte nedrivningen af »Duegaarden«. I august 1968 stod den nye smukke treetages forretningsejendom færdig, og Gunhild Jørgensen kunne, efter i byggeperioden at have boet til leje, flytte ind i bygningens øverste etage og atter indrette sit hjem samt nyde en af Viborgs smukkeste udsigter mod syd over by og omegn.

1971 indkøbtes maskiner til offset tryk. Denne sidste disposition havde sin begrundelse i en stor

*Den nye  
Duegaard*



*Duegaarden, Sct. Mathiasgade 34*

*Henrik  
Jørgensen*

ordre på obligationer til Jyllands Kreditforening og i, at en ny generation stod for at træde til. Sønnen, Henrik Jørgensen, var efter vel overstået realeksamen den 1. august 1960 kommet i trykkerlære i Stechers bogtrykkeri i Silkeborg. Efter at have aflagt svendep prøve var han 1966 hjemme i trykkeriet for en kortere periode, hvorefter han 1967 søgte videreuddannelse, først i A.



Vejløs bogtrykkeri i Kalundborg og senere samme år i Schweitzers bogtrykkeri A/S, Vejle. 13. november 1971 vendte han hjem til Viborg for at blive optaget i firmaet, der kort efter omdannedes til aktieselskab. Stiftende generalforsamling holdtes 28. februar 1972, og fra 1. marts 1972 var aktieselskabet en realitet. Administrerende direktør er Gunhild Jørgensen, formand for bestyrelsen Henrik Jørgensen, og bestyrelsesmedlem, manufakturhandler Ejlf Andersen, Nørager.

Firmaets ekspansionstrang var ikke opfyldt gennem opførelsen af den nye Duegaard. Efter at Henrik Jørgensen i foråret 1975 havde aflagt mesterprøven ved Den grafiske Højskole i København, begyndte man i aktieselskabet at drøfte udvidelsesplaner. Samtidig var et konsortium beskæftiget med planlægning af et omfattende forretningscenter »Mathiasmarked« i midtbyen. For at sådanne planer kunne realiseres på tilfredsstillende vis, var det nødvendigt for konsortiet at erhverve en del af den grund, der hørte til »Duegaarden«; men samtidig var enhver mulighed for trykkeriets udvidelse her umuliggjort. Dette indså Gunhild Jørgensen tidligt. Hun indvilgede i at afhænde det nødvendige areal til byggekonsortiet, og aktieselskabets bestyrelse besluttede en udflytning til industriarealerne ved Ærøvej. Her erhvervedes en 6000 kvadratmeter stor grund,



*Den nye trykkeribygning, Ærøvej 8*

hvorpå planlagdes et 661 kvadratmeter stort bygningsanlæg i ét plan rummende samtlige et moderne bogtrykkeris funktioner.

*Flytning  
til Ærøvej*

Det nye F. V. Backhausens Eftf. A/S, Viborg Stiftsbogtrykkeri, toges i brug 1. juli 1976, efter at aktieselskabet pr. 1. april 1976 havde overtaget Bak Larsens eftf.s trykkeri i Gravene med den hertil hørende maskinpark. 1. januar 1977 overtog aktieselskabet yderligere – dog uden maskiner – Carlo Mortensens bogtrykkeri i St. Sct. Mikkelsgade 21, således at nu fire gamle kendte Viborgtrykkerier er samlet under ét tag på Ærøvej.

*4 trykkerier  
på samme sted*

En levende og ægte veneration for bogtrykfaget og en udpræget sans for historie gjorde det naturligt for Gunhild Jørgensen 17. juli 1971 at festligholde Viborg Stiftsbogtrykkeris 200-års dag. Det skete bl. a. gennem udsendelsen af et prægtigt bogværk, der skildrede bogtrykkeriets historie, fortalte tillige gennem bibliografiske oplysninger om de mange fornemme bogarbejder, der var udført på trykkeriet. Der er ikke til nærværende arbejde udarbejdet nogen bibliografi; men så meget tør siges, at strømmen af bemærkelsesværdige bogarbejder er taget yderligere til i de seneste seks år.

*Jubilæum –*

At kunne få både et 206-årigt og et 100-årigt trykkeri til at forynges, yderligere at kunne knytte to ældre bogtrykkerier til de to ældste og

endelig sikre sammensmeltningens eksistens gennem i hvert fald næste generation, kræver selv sagt mere end almindelig fagkundskab og økonomisk sans. Det kræver en daglig indsats af vilje, energi og optimistisk tro på fremtiden. Man kunne passende citere – i let redigeret form – de afsluttende bemærkninger fra jubilæumspublikationen 1971: »Bogtrykkeriet er gennem de seneste år nået et stade, så både de ældste ejere af Stiftsbogtrykkeriet og gamle F. V. Backhausen på jubilæumsdagen må kunne nikke anerkendende til de nuværende ledere.«

*Harald Ditzel.*

»Bogtrykkeslægten Backhausen« er udgivet i anledning af F. V. Backhausens bogtrykkeris 100-års jubilæum den 30. oktober 1977.

ISBN 87 87 632 06 3

*Manuskript:* Harald Ditzel, Viborg.

*Tryk:* F. V. Backhausens Eftf. A/S, Viborg.

*Sats:* Linotype Garamond.

*Papir:* Tonet offsetpapir 202 fra De forenede Papirfabrikker.

*Omslag:* Scan-offset 585 fra C. C. Winthers Eftf., Brabrand.

*Repro:* Odense Reproduktion, Odense.

*Bogbinder:* Damms Bogbinderi, Randers.

Bogen er trykt i 800 eksemplarer, hvoraf de 500 er nummererede. Restoplaget er stillet til rådighed til forhandling.